ប្រស្នាកច្ចាយនូបត្ថម្ភកៈ

សមាសនិទ្ទេស

ឧទ្ទិសសាលាពុទ្ធិកបឋមសិក្សា

ភ្នំពេញ

ការផ្សាយរបស់វិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ

ព.ស ២៥៤៦ គ.ស ២០០២

៥០០០ឆ្នាំ

www.5000-years.org

ប្រស្នាកច្ចាយនូបត្ថម្ភកៈ

សំណួរនិងចម្លើយសមាសនិទ្ទេស ទី៣

ព្រះគ្រូមុនីសោភ័ណ សេង - នាង
សារញ្ញាណោ
សាស្ត្រាចារ្យសាលាបាលីជាន់ខ្ពស់
រៀបរៀង

ឃុនសុវត្ថិវេទី យូរ - អ៊ុន
នៅពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ក្រុងភ្នំពេញ
ជាទីប្រឹក្សាហើយពិនិត្យកែ

បោះពុម្ពឡើងវិញលើកទី ៤ ចំនួន ១០០០ ច្បាប់

ភ្នំពេញ
ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ
ព.ស ២៥៤៦ គ.ស ២០០២

សេចក្តីបញ្ជាក់
ចំពោះការបោះពុម្ពឡើងវិញ

ការបោះពុម្ពឡើងវិញលើកនេះ ធ្វើឡើងដោយថតចម្លងពីសៀវភៅច្បាប់ដើមទាំងស្រុង (ច្បាប់បោះពុម្ពគ្រាដំបូង ព.ស ២៤៩៤ គ.ស ១៩៥១) ។ ហេតុនេះ ប្រសិនបើមានកំហុសអក្ខរាវិរុទ្ធក្តី កំហុសក្នុងការរៀបរៀងឃ្លាក្តី នោះគឺជាលក្ខណៈដែលមានក្នុងច្បាប់ដើមពីមុនមក ។

ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ នឹងខិតខំចាត់ការបោះពុម្ពសៀវភៅសិក្សា និងសៀវភៅអានគ្រប់បែបយ៉ាងផ្សេងទៀត ដើម្បីតម្រូវទៅតាមការចាំបាច់ប្រើប្រាស់របស់សាធារណជន ទាំងព្រះសង្ឃ ទាំងគ្រហស្ថផង ដើម្បីរក្សាមរតកវប្បធម៌អក្សរសាស្ត្រ អោយគង់វង្ស និងរីកចំរើនផង ។

ភ្នំពេញ. ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០០២
វិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ

សាមណេរ
អ៊ឹម សុជាន

ប្រស្នាកច្ចាយនរូបក្ខញ្ញក

សំនួរនិងចម្លើយសមាសនិទ្ទេស ទី ៣

គឺ

ព្រះគ្រូមុនីសោភ័ណ សេខ-នាង

សារញ្ញាណោ

សាស្ត្រាចារ្យសាលាបាលីជាន់ខ្ពស់

រៀបរៀង

យុនសុវត្ថិវេទី យូរ-អ៊ុន

នៅពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ក្រុងភ្នំពេញ

ជាទីប្រឹក្សាហើយពិនិត្យកែ

ផ្សាយចេញលើកដំបូង

ទុកសិទ្ធិ

យុនសុវត្ថិវេទី យូរ-អ៊ុន

ព. ស. ២៤៩៤

គ. ស. ១៩៥១

អ្នកប្រាជ្ញប៉ិន	មិនត្រូវឈាន	បានមួយហើយ
ធ្វើតោះតើយ	ស្បើយឈប់ស្ងៀម	ត្រៀមនឹងផ្តល់
ត្រូវតែឈាន	បានទៅមុខ	លុកឲ្យដល់
ចេះគ្មានសល់	គលកិច្ចល្បិច	តិចតួចឡើយ ។

ប្រស្នាកម្ពុយេក្សុបញ្ញាកា

សំនួរនិងចម្លើយសមាសនិទ្ទេស

សមាស

១ ស. សមាសនិទ្ទេស ប្រែដូចម្តេច? បានសេចក្តីយ៉ាងណា?

ច. ប្រែថា "ការសំដែងនូវសមាស" ។ បានសេចក្តីថា ការសំដែងនូវកិច្ចរបស់សមាសនិងឈ្មោះរបស់សមាស តាមលំដាប់ ហៅថា សមាសនិទ្ទេស ។

២ –ស. នាមសព្ទយ៉ាងណា ដែលហៅថា សមាស?

ច. នាមសព្ទតាំងពី ២ បទឡើងទៅ ដែលបំប្រួញរួមចូលគ្នាជាបទមួយ ហៅថា សមាស ។

៣–ស. សមាសមានប្រយោជន៍យ៉ាងណាខ្លះ បានជាក្នុងបាលីភាសាត្រូវចាត់ជាបាលីវេយ្យាករណ៍ ១ ផ្នែកដែរ ?

ច. សមាសមាននាទីបំប្រួញសព្ទច្រើន ១ សព្ទ ដែលប្រកបដោយវិភត្តិហើយ ឲ្យរួមចូលគ្នាជាបទ ១ ដោយវិធីលុបវិភត្តិរបស់សព្ទមុខចេញខ្លះ មិនលុបខ្លះ ជាលក្ខណៈ ; ការបំប្រួញសព្ទតាមទំនងនេះជាប្រយោជន៍ក្នុងការកាត់បំបាត់វិភត្តិ តាំងបំប្រួញសព្ទឲ្យតិចចុះ ដើម្បី-កុំឲ្យលំបាក ដល់ការប្រកបវិភត្តិនិងការប្រើសព្ទក្នុងពាក្យឲ្យច្រើនហួស

ប្រមាណពេក ដូច សង្ឃស្ស បទមួយ ទានំ បទមួយ លុបវិភត្តិត្រង់ សង្ឃស្សចេញបំប្រួញចូលជាសង្ឃទានំ; ឧរសិ បទមួយ លោមានិ បទមួយ មិនលុបវិភត្តិត្រង់ ឧរសិ បំប្រួញចូលជា ឧរសិលោមោ (ផ្លាស់លិង្គដោយអំណាចអញ្ញបទ) ជាដើម ។ មួយទៀត កាលបំប្រួញស័ព្ទច្រើនស័ព្ទចូលជាបទ១ តែមួយហើយ នៅមានប្រយោជន៍ក្នុងការបង្គាប់នាមនាមឲ្យក្លាយជាគុណនាមបានមួយជាន់ទៀត ដោយអំណាចដែលរួមចូលជាបទសមាសនោះ ដូច កតោ បទមួយ បដិសណ្ឋារោ បទមួយ បំប្រួញចូលជា កតប្បដិសណ្ឋារោ. បដិសណ្ឋារោ ជានាមនាមប្រែថា "ការទទួលរាក់ទាក់" កត ជាកិរិយាគុណ ប្រែថា "ធ្វើហើយ" កាលបំប្រួញស័ព្ទទាំង ២ នេះចូលគ្នាដូច្នោះ ក៏ក្លាយជាគុណនាមទៅវិញគឺប្រែថា "មានការទទួលរាក់ទាក់គឺគេធ្វើហើយ" ឬ "មានការទទួលរាក់ទាក់ធ្វើហើយ" ដូច្នេះជាដើម ។ សរុបសេចក្ដីតាមដែលបានពោលមកនេះ ឃើញថាសមាសមានប្រយោជន៍ ៣ ស្ថានគឺ:

១) ជាឧបាយធ្វើពាក្យបាលីមិនឲ្យជាប់វិភត្តិស្មុគស្មះច្រើនពេក

២) ជាឧបាយកាត់ពោលស័ព្ទសង្កត់ខ្លះឲ្យតិចចុះ

៣) ជាឧបាយធ្វើនាមនាមឲ្យក្លាយជាគុណនាមបាន ។

សមាសមានប្រយោជន៍ដូចពោលមកនេះ បានជាក្នុងបាលីភាសា ត្រូវចាត់ជាបាលីវេយ្យាករណ៍មួយផ្នែកដែរ ។

៤– សួ. ពាក្យថា សមាស ប្រែដូចម្ដេច? បានសេចក្ដីថាម៉េច? សមាសនឹងសន្ធិផ្សេងគ្នាឬទេ? ចូរអធិប្បាយ !

ឆ្លើ. ប្រែថា "ការបំប្រួញ" ឬ "ស័ព្ទដែលលោកបំប្រួញ" ។ បានសេចក្ដីថា "ស័ព្ទដែលលោកបំប្រួញនាមស័ព្ទច្រើនៗស័ព្ទឲ្យជាស័ព្ទរួមជាមួយគ្នា" សមនឹងពាក្យដែលសម្ដេចព្រះមហាសុមេធាធិបតីសង្ឃនាយក ព្រះនាមជួន-ណាត និពន្ធទុកក្នុងកច្ចាយនរូបតម្រុក: ភាគទី ២ ថា "នាមស័ព្ទតាំងពី២-បទឡើងទៅ ដែលបំប្រួញចូលគ្នាជាបទមួយហៅថា សមាស" ។ ផ្សេងគ្នា គឺសមាសជាវិធីបំប្រួញនាមស័ព្ទទាំង ៣ គឺ នាមនាម ១, គុណ-នាម ១, សព្វនាម ១, ដែលមានវិភត្តិច្រើនៗស័ព្ទ តាំងពី ២ បទឡើងទៅ ឲ្យរួមចូលគ្នាជាបទមួយ (ដោយកិច្ច ២ យ៉ាង) តែមុននឹងបំប្រួញ ដោយច្រើនតែលុបវិភត្តិរបស់ស័ព្ទមុខដែលមិនលុបមានតិច ដូច រូបេសញ្ញា បំប្រួញជារូបសញ្ញា "សេចក្ដីសំគាល់ក្នុងរូប" ។ ចំណែកសន្ធិមិនមែនបំប្រួញវិភត្តិទេ ជាវិធីតផ្សារអក្ខរៈ នៃស័ព្ទមុខនឹងស័ព្ទក្រោយឲ្យលាយចូលគ្នាប៉ុណ្ណោះ មិនមានអំណាចឲ្យលុបវិភត្តិឬលុបស័ព្ទចេញទេ ដូច បត្តោ + ឥមេ គ្រាន់តែតភ្ជាប់ជា បត្តោមេ ។

តែការសម្រេចរូបបទសមាសនេះ មានស័ព្ទសមាសខ្លះសម្រេចរូបជាប់ដោយវិធីសន្ធិមួយជាន់ទៀត ជាប្រយោជន៍ដើម្បីឲ្យមានស្រួល-មាត់ផង ដើម្បីឲ្យអក្សររឹតតែតិចចុះផង ដូច ហិរិ ប ឱត្តប្បំ ប = ហិរោត្តប្បំ ។ បទនេះក្នុងខាងដើមបំប្រួញដោយវិធីសមាស គឺលុបវិភត្តិសិត្រង់ ហិរិ ចេញបំប្រួញជា ហិរិឱត្តប្បំ ។ តមកត្រូវតែដោយវិធីសន្ធិមួយជាន់ទៀត គឺតដោយវិធីនៃលោបក្នុងសរសន្ធិ គឺត្រូវលុបឥនៃរិចេញ ដោយអំ-ណាចស្រៈទីឃៈនៅក្រោយហើយតភ្ជាប់ជា ហិរោត្តប្បំ ។ ព្រោះហេតុយ៉ាងនេះនាំឲ្យឃើញច្បាស់ថា សន្ធិមានវិធីប្រើផ្សេងគ្នា ២ យ៉ាងគឺ

១) សន្ធិសុទ្ធ (សុទ្ធសន្ធិ) វេលាប្រែ ត្រូវកាត់បទញែកចេញឲ្យដាច់ពីគ្នា ដូច "សទ្ធី'ធ" ត្រូវញែកជា "សទ្ធា ឥធ" គឺ សទ្ធា បទ ១ ឥធ បទ ១ ហើយបើប្រែលាតប្រយោគ ត្រូវប្រែមួយបទម្តងៗ ។

២) សន្ធិដែលនៅលាយដោយបទសមាសជាដើម (វោមិស្ស-កសន្ធិ), វេលាប្រែមិនត្រូវកាត់បទទេ រួមគ្នាយ៉ាងណា ត្រូវទុកឲ្យគង់នៅយ៉ាងនោះ ហើយប្រែ ដូច ហិរោត្តប្បំ ប្រែថា "ហិរិនិងឱត្តប្បៈ" តែម្តង មិនត្រូវញែកជា ហិរិ-ស័ព្ទ១ ឱត្តប្បំ-ស័ព្ទ១ ហើយប្រែមួយម្តងៗឡើយ ។

៥– សួ. ស័ព្ទសមាសផ្សេងពីស័ព្ទកិតកៈដូចម្ដេច? ចូរអធិប្បាយ!

ឆ. ផ្សេងគ្នាត្រង់ស័ព្ទសមាស ជាស័ព្ទដែលសម្រេចមកពីនាមស័ព្ទ បំប្រួញនាមស័ព្ទដែលសម្រេចហើយនោះ ឲ្យជាប់គ្នា ដើម្បីកាត់បង្ហាត់ស័ព្ទឲ្យតិចចុះ ដែលសម្រេចដោយពិធីលុត្តសមាសនិងអលុត្តសមាស ។ ចំណែកបទកិតកៈ ជាបទដែលមានមូលមកពីធាតុ មាន ២ យ៉ាង គឺនាមកិតកៈ និងកិរិយាកិតកៈ ប្រើបច្ច័យរបស់ខ្លួន ជាគ្រឿងប្រកប តែដោយច្រើនប្រើវិភត្តិនាមប្រកបចូលទៀត តាំងប្រើចំពោះតែ១ស័ព្ទប៉ុណ្ណោះ ប៉ុន្តែស័ព្ទខ្លះមានលក្ខណៈប្រហែលៗគ្នា ដូចធម្មរាជ ឬកម្មករជាដើម ពោះបើដូច្នោះ ក៏នៅល្មមនឹងសង្កេតបាន គឺតាមប្រក្រតីស័ព្ទកិតកៈនិយមប្រើចំពោះស័ព្ទមួយៗ ដូចរាជ ឬករ ជាដើម កាលតចូលគ្នាដូច្នេះ ទើបក្លាយជាសមាសទៅ មិនមែនបទកិតកៈដោយត្រង់ទេ ផ្សេងគ្នា ដូចអធិប្បាយមកដូច្នេះឯង ។

កិច្ចនៃសមាស

៦– សួ. សមាសសំដែងដោយកិច្ចមានប៉ុន្មានយ៉ាង? គឺអ្វីខ្លះ? តេជោធាតុ សិពេរុហោ ចាត់ចូលក្នុងកិច្ចណា? ហេតុអ្វីបានជាថាយ៉ាង-នោះ?

ឆ. មាន ២ យ៉ាង ។ គឺលុត្តសមាស (ការបំប្រួញដោយលុបវិភត្តិ) ១, អលុត្តសមាស (ការបំប្រួញដោយមិនលុបវិភត្តិ) ១ ។

ដាក់ចូលក្នុងលុត្តសមាស ។ បានជាជាលុត្តសមាស ព្រោះនុត្រង់ តេជោ សិរោ មិនមែនផ្លាស់មកអំពីវិភត្តិទេ ជាលក្ខណៈរបស់មនោគណសព្ទ កាលចូលជាសមាសហើយ ឲ្យយកស្រៈទីបំផុតរបស់ខ្លួនជានុបានគឺផ្លាស់ អទីបំផុតនៃតេជ, សិរ ជា នុ រួចទើបបំប្រួញជា តេជោធាតុ, សិរោរុហោ ។

៧– សួ. ចេតោវិមុត្តិនិងហិរោត្តប្បំ ជាលុត្តសមាស ឬ អលុត្តសមាស? ចូរសំដែងសេចក្ដីចូលចិត្ត!

ឆ. ជាលុត្តសមាស ទាំង២បទ ។ ចេតោវិមុត្តិ មានវិគ្គហៈជា ចេតសោ វិសេស វិមុត្តិ (ឆ. តប្បុ.), ចេត-សព្ទ ជាពួកមនោ-គណសព្ទ កាលលុបវិភត្តិសដ្ឋីត្រង់ចេតសោ និងវិសេស ហើយផ្លាស់អទីបំផុតនៃចេតជា "ឱ" ទើបបំប្រួញចូលជា ចេតោវិមុត្តិ; ហិរោត្តប្បំ មានវិគ្គហៈជា ហិរិច ឱត្តប្បញ្ច (សមា. ទ្វន្ទ.) តាមវិធីសមាសឲ្យលុបវិភត្តិ សិត្រង់ហិរិចេញបំប្រួញចូលជា ហិរិឱត្តប្បំ រួចដោយវិធីនៃលោបា ក្នុងសរសន្ធិទៀត គឺដោយអំណាចស្រៈខាងក្រោយជាទីឃៈ លុបស្រៈ ស្រៈខាងមុខចេញ ព្យញ្ជនៈគឺ រ នៅដោយទំនេរខ្លួនឯងមិនបាន ត្រូវ អាស្រ័យស្រៈខាងក្រោយទើបទៅជា ហិរោត្តប្បំ; ចេតោវិមុត្តិ និង

ហាំពេត្តប្ញំ បំព្រួញដោយលុបវិភត្តិរបស់បទខាងដើម ដូចសំដែងមក នេះឯង ទើបបានជាចាត់ជាលុត្តសមាស ។

៨– សួ. សមាសពោលដោយកិច្ចពីរយ៉ាង ផ្សេងគ្នាយ៉ាងណា? ទេវានមិន្ទោ, បុរិន្ទទោ ជាចំពូកណា? ព្រោះអ្វី?

ឆ. ផ្សេងគ្នាយ៉ាងនេះ គឺសមាសដែលលោកលុបវិភត្តិរបស់សព្ទមុខចេញ ហើយបំព្រួញជាបទមួយ ហៅថា លុត្តសមាស, ដែលលោកបំព្រួញចូលដោយមិនបានលុបវិភត្តិដូច្នោះ ហៅថា អលុត្តសមាស ទេវានមិន្ទោ ជាអលុត្តសមាស ព្រោះមិនបានលុបទំរង់សព្ទមុខ គ្រាន់តែផ្លាស់និគ្គហិតជាម ដោយវិធីសន្ធិប៉ុណ្ណោះ វិគ្គហៈថា ទេវានំ ឥន្ទោ= ទេវានមិន្ទោ ។ បុរិន្ទទោ ជាលុត្តសមាស ព្រោះលុបស្មិត្រង់បទមុខចេញ ហើយដែលមានរូបដូច្នោះ តាមធម្មតារបស់បុរសព្ទ ដែលមានទទនៅក្រោយ ត្រូវយកអនៃបុរជាឥំ ហើយផ្លាស់និគ្គហិតជានដោយវិធីសន្ធិ វិគ្គហៈថា **បុរេ** ទទោ=បុរិន្ទទោ, តែសព្ទនេះមិនមែនសមាសទេ មានមកដោយវិធីរបស់កិតក: វិគ្គហៈថា បុរេ ទានំ ទទាតីតិ=បុរិន្ទទោ

៩– សួ. ការបំព្រួញសព្ទចូលជាបទសមាស មិនត្រូវប្រើសព្ទផ្នែកណា? គួរប្រើផ្នែកណា? ព្រោះហេតុអ្វី?

ឬ មិនត្រូវប្រើសព្ទផ្នែកកិរិយាអាខ្យាត (១) នឹងសព្ទដែលប្រកបដោយអព្យយ-បច្ច័យ ៗ គួរប្រើសព្ទផ្នែកនាមនាមនឹងគុណនាម ៗ ព្រោះហេតុសព្ទដែលបំប្រួញចូលជាសមាសហើយ មានលក្ខណៈជានាមនាមខ្លះ ជាគុណនាមខ្លះ, ឯកិរិយាអាខ្យាត មិនអាចធ្វើឲ្យមានលក្ខណៈដូច្នេះទៅកើត គឺនឹងបំប្រួញចូលខាងមុខ ក៏ទើសជាប់ដោយវិភត្តិ ព្រោះអាខ្យាតប្រើបានតែវិភត្តិអាខ្យាតម្យ៉ាងប៉ុណ្ណោះ ឬ នឹងបំប្រួញចូលខាង

១- ដែលនិយាយយ៉ាងនេះ, ចំពោះតែបទដែលមានប្រើទូទៅដោយច្រើនក្នុងភាសាបាលីប៉ុណ្ណោះ តែបើតាមពិត ពាក្យថា សមាស ប្រែថា "ការបង្រួមចូល, ការបំប្រួញឲ្យខ្លី, ឲ្យតិចចុះ, ឲ្យសង្ខេប" មាន ២ យ៉ាង គឺសមាសនាម ១, សមាសកិរិយា ១ ។

នាមសព្ទ ដែលមានបទដទៃ គឺនាមសព្ទឬកិរិយាសព្ទឬក៏អព្យយសព្ទ រៀងភ្ជាប់ពីខាងដើមរួបជាមួយផង ហៅថា សមាសនាម ដូច សីលធនំ ទ្រព្យគឺសីល (សីលំ ឯវ ធនំ=សីលធនំ); ឯហិភិក្ខុ អ្នកបាននូវឧបសម្បទា ដោយព្រះពុទ្ធដីកា របស់ព្រះមានព្រះ-ភាគថា "រីអ្នកចូរមកជាភិក្ខុ" (យោ ឯហិ ភិក្ខូតិ ភគវតោ វចនេន ឧបសម្បទំ លភតិ សោ= ឯហិភិក្ខុនាម); យថាវុត្តោ (ន័យ) មានប្រការយ៉ាងណាដែល (យើង) ពោលហើយ វិគ្គហៈថា យថា យោ បការោ វុត្តោ យស្មឹ សោ= យថាវុត្តោ (នយោ) ។

កិរិយាសព្ទ ដែលមានសព្ទដទៃរៀងភ្ជាប់ពីខាងដើមរួមជាមួយផង ហៅថាសមាសកិរិយា ដូច មនសិ ករោតិ= មនសិករោតិ (គេ) ធ្វើទុកក្នុងចិត្ត, (គេ) យកចិត្តទុកដាក់; សច្ឆិ កត្វា= សច្ឆិកត្វា ធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់ហើយ, យល់ជាក់ហើយ ។ ហេតុនោះ កិរិយាអាខ្យាតនឹងសព្ទដែលប្រកបដោយអព្យយ-បច្ច័យ ក៏ប្រើបំប្រួញជាសមាសបានដែរ, តែមានតិច ។

(សូមលោកអាចារ្យអ្នកបង្រៀន ទាញឧទាហរណ៍ នត្ថិភាវោ, អាហច្ចបាទកោ, ឯហិ-បស្សវិធិ, និបច្ចការី, យថាគោត្តោ, ព្យន្តីករោតិ, ពហុលីករោតិ ទាំងនេះជាដើម ឬរកឧទា-ហរណ៍ ឲ្យបានច្រើនជាងនេះ មកប្រែរួចតាំងវិគ្គហៈពន្យល់សិស្ស ឲ្យច្រាលតែចូលចិត្តស៊ប់អំពីសមាសទាំង ២ នេះ ដោយសេចក្ដីពិស្ដារផងចុះ) ។

ក្រោយសព្ទដទៃក៏មិនបាន ព្រោះអាខ្យាតមានសេចក្ដីជាកិរិយាតែម្យ៉ាង នឹងប្រើជានាមនាម ឬ ជាគុណនាមមិនបាន, សូម្បីអព្យយ-បច្ច័យក៏ដូចគ្នា នឹងបំប្រួញចូលខាងមុខ ឬ ខាងក្រោយសព្ទដទៃមិនបាន ព្រោះមានលក្ខណៈមិនប្រព្រឹត្តទៅតាមលក្ខណៈរបស់សមាស ប៉ុន្តែលើកទុកតោ-បច្ច័យ ដែលចុះក្នុងនាមនាមអាចជាបទក្រោយនៃបទសមាសបាន ព្រោះហេតុនោះ តោ-បច្ច័យ លោកមិនរាប់ចូលក្នុងផ្នែកសព្ទដែលត្រូវហាមទេ ។

ឈ្មោះនៃសមាស

១ ស. សមាសសំដែងដោយឈ្មោះ មានប៉ុន្មានយ៉ាងខ្លះ?

ប. មាន ៦ យ៉ាង ។ គឺ កម្មធារយៈ ១, ទិគុ ១, តប្បុរិសៈ ១, ទ្វន្ទៈ ១, អព្យយីភាវៈ ១, ពហុព្វីហិ ១ ។

១១– ស. មុននឹងសិក្សាសមាសទាំង ៦ នេះ, អ្នករៀនត្រូវសង្កេតគោលយ៉ាងណាខ្លះ ទើបនឹងអាចចូលចិត្តបានដោយងាយ? ចូរអធិប្បាយ!

ប. ត្រូវសង្កេតគោលនៃពាក្យទាំងនេះ ជាមុន គឺបទ, អនុបទ, បុព្វបទ, ឧត្តរបទ, បទរួម, អញ្ញបទ វិគ្គហៈ (វិគ្រោះ) ។

អធិប្បាយ

១) បទ បានខាងសព្ទដែលប្រកបវិភត្តិហើយ ទោះបីច្រើនសព្ទក៏ដោយ លោកកំណត់រាប់វិភត្តិនាមមួយៗ ថាជាបទមួយៗ ដូច ធម្មោ

“ធម៌” ១បទនេះ មានតែ ១ សព្ទ, ធម្មប្បសាទោ “សេចក្ដីជ្រះថ្លាក្នុងធម៌” ១ បទនេះ មាន ២ សព្ទ ចុះវិភត្តិតែមួយ, ហត្ថិអស្សគវេឡកំ “ដំរីនឹងសេះនឹងគោនឹងចៀម” បទនេះ មាន ៤ សព្ទ ក៏គង់ហៅថា បទ ១ ព្រោះចុះវិភត្តិនាមតែមួយ ។

២) បទដែលប្រកបដោយវិភត្តិហើយនោះឯង ដែលនៅជាបទរាយដាច់ពីគ្នា មិនទាន់បំប្រួញរួមចូលជាសមាសនៅឡើយ ហៅថា **អនុបទ** ។

៣) បទដែលហៅថា អនុបទនោះ បើនៅខាងដើមហៅថា **បុព្វបទ**, បើនៅខាងចុង ហៅថា **ឧត្តរបទ**, បទដែលបំប្រួញរួមចូលសម្រេចជាសមាសហើយ ហៅថា **បទរួម** ដូច ធម្មេ បសាទោ= ធម្មប្បសាទោ, ធម្មេ ជាបុព្វបទ គឺបទខាងដើម, បសាទោ ជាឧត្តរបទ គឺបទខាងចុង, ធម្មប្បសាទោ ជាបទរួម ព្រោះបំប្រួញរួមចូលជាសមាសហើយ ។

៤) បទដែលមិនមានក្នុងសមាស តែយកមកប្រើជាតួប្រធានរបស់បទសមាស ហៅថា **អញ្ញបទ** ដូច អន្ធោ ច ពធិរោ ច = អន្ធពធិរោ (**បុរិសោ**) បទថា បុរិសោ ជាអញ្ញបទ ព្រោះមិនមានក្នុងបទសមាស ប៉ុន្តែនាំមកប្រើជាតួប្រធាន ។

៩) កាលញែកអនុបទនោះៗចេញហើយៗ បំប្រួញចូលជាសមាស គឺមានតាំងអនុបទទឹងបទរួម ហៅថា វិគ្គហៈ (វិគ្រោះ), ពាក្យថា វិគ្គហៈ ក៏គឺអនុបទដែលញែកចេញហើយបំប្រួញចូលជាសមាស ។

អ្នករៀន លុះតែសង្កេតគោលនៃពាក្យតាំងនេះ ឲ្យចូលចិត្តជាមុនសិន ទើបអាចនឹងចូលចិត្តឈ្មោះសមាសតាំង ៦ នោះបានដោយងាយ ។

១២– សួ. ចូរអធិប្បាយសមាស ដែលសំដែងដោយឈ្មោះតាំង ៦ តាមដែលចូលចិត្ត ត្រូវការតែកន្លែងដែលជាគោលតារឹក ។

ប. អធិប្បាយសមាស ដែលសំដែងដោយឈ្មោះតាំង ៦ បំពោះតែកន្លែងដែលជាគោលតារឹកដូច្នេះ :

១) កម្មធារយសមាស = បានខាងសមាសដែលមានគោលតារឹក ២ យ៉ាងគឺ:

ក) នាមសព្ទ២បទដែលបប្រួញចូលជាបទសមាសនោះ,បទនាម-នាមដែលជាតួប្រធានក្តី បទគុណនាមក្តី ត្រូវមានលិង្គ, វចនៈ, វិភត្តិស្មើគ្នា ។

ខ) នាមសព្ទដែលបំប្រួញចូលជាបទសមាសនោះ ត្រូវជាបឋមាវិភត្តិតែម្យ៉ាង គឺបទនាមនាមក្តី បទគុណនាមឬនាមនាមជាតួវិសេសនៈក្តី ឬក៏បទគុណនាមជាតួវិសេសនៈ តាំង ២ បទក្តី ត្រូវឲ្យជាបឋមាវិភត្តិតែប៉ុណ្ណោះ វិភត្តិដទៃប្រើមិនបាន ។

២) ទិគុសមាស=បានខាងសមាសដែលមានសង្ខ្យាស័ព្ទជាគួវិសេសនៈនៅខាងដើម មាននាមនាមជាតួប្រធាននៅខាងចុង ។

៣) តប្បុរិសសមាស = បានដល់សមាសដែលមាននាមស័ព្ទបទមុខផ្សំនឹងវិភត្តិនាម មានទុតិយាវិភត្តិជាដើម ហើយបំប្រួញរួមចូលជាមួយនឹងបទខាងចុង ដែលប្រកបបឋមាវិភត្តិ ។

៤) ទ្វន្ទសមាស = បានដល់សមាសដែលមាននាមនាមតាំងពី ២ បទឡើងទៅមិនកំណត់ចំនួន មានវិភត្តិស្មើគ្នា បំប្រួញចូលជាបទមួយ ។

៥) អព្យយីភាវសមាស = បានដល់សមាសដែលមានឧបសគ្គៈឬនិបាតនៅខាងដើម ហើយជានបុំសកលិង្គឯកវចនៈ, បើទុកជាពហុវចនៈក៏មានអាការជានបុំសកលិង្គឯកវចនៈដែរ ។

៦) ពហុព្វីហិសមាស = បានដល់សមាសដែលមានអញ្ញបទ (គឺបទដែលស្ទុះពីក្នុងវិគ្គហៈ ចេញមក) ជាប្រធាន ។

កម្មធារយសមាស

១៣– សួ. កម្មធារយសមាសមានប៉ុន្មាន ? អ្វីខ្លះ ? ឧទាហរណ៍ថា " ញាណចក្ខុ " ប្រព្រឹត្តទៅបានក្នុងសមាសណាខ្លះ ? យ៉ាងណាប្រែថាម៉េច ? ចូរតាំងវិគ្គហៈមកផង !

ឆ. មាន ៦ ។ គឺវិសេសនបុព្វបទ១, វិសេសនុត្តរបទ១, វិសេសនោភយបទ១, វិសេសនោបមបទ១, សម្ភាវនបុព្វបទ១, អវធារណ-

បុព្វបទ១, ៗ ប្រព្រឹត្តទៅបានក្នុងវិសេសនោបមបទ (ឧបមានុត្តរបទ) និងអវធារណបុព្វបទ ៗ វិសេសនោបមបទ ប្រែថា " ញាណដូចជាចក្ខុ " វិគ្គហៈថា ញាណំ ចក្ខុ ឥវ = ញាណចក្ខុ, អវធារណបុព្វបទប្រែថា " ចក្ខុគឺញាណ " វិគ្គហៈថា ញាណំ ឯវ ចក្ខុ = ញាណចក្ខុ ។

១៤– ស. បទដែលគួរបាននាមថា "កម្មធារយៈ វិសេសនៈ-បុព្វបទ" និង ទិគុ លោកបំណងលក្ខណៈខុសគ្នាយ៉ាងណា? ចូរលើកឧទាហរណ៍ធៀបគ្នា !

ប. លោកបំណងលក្ខណៈខុសគ្នាត្រង់បទវិសេសនៈ គឺបទដែលគួរបាននាមថា កម្មធារយៈវិសេសនបុព្វបទ លោកបំណងយកបទដែលរួមស័ព្ទ ២ ស័ព្ទ មានវិភត្តិនិងវចនៈស្មើគ្នា បំប្រួញរួមចូលជាបទមួយ មានស័ព្ទមុខជាវិសេសនៈគឺគុណនាម បទក្រោយជាប្រធានគឺនាមនាម ហើយស័ព្ទមុខជាវិសេសនៈនោះ មិនមែនជាបកតិសង្ខ្យា ដូចឧទាហរណ៍ថា មហន្តោ បុរិសោ = មហាបុរិសោ; ចំណែកបទដែលគួរបាននាមថា ទិគុនោះ លោកបំណងយកស័ព្ទ ២ ស័ព្ទ ដែលមានវិភត្តិនិងវចនៈស្មើគ្នា ហើយមានស័ព្ទមុខជាវិសេសនៈ ស័ព្ទខាងក្រោយជាប្រធានដូច្នោះដែរ តែបទវិសេសនៈនោះជាបកតិសង្ខ្យា (សង្ខ្យាគុណ-

នាម) តាំងពី ឯក ដល់អដ្ឋទវុតិ ដូចឧទាហរណ៍ថា ឯកោ បុគ្គលោ=

ឯកបុគ្គលោ ។

១៥- សួ. សព្ទដែលជាវិសេសនបុព្វបទសមាស នឹងធ្វើឲ្យជាសមាសដទៃអ្វីបានទៀតឬទេ (ដោយមិនបាច់ត្រឡប់សព្ទ)? បើបាននឹងសំគាល់សេចក្ដីផ្សេងគ្នាយ៉ាងណា ?

ឆ្ល. វិសេសនបុព្វបទនឹងធ្វើឲ្យជាពហុព្វីហិសមាសបាន តែត្រូវសំគាល់សេចក្ដីផ្សេងគ្នា គឺវិសេសនបុព្វបទសមាស ជាបទប្រធានខ្លួនឯង គឺជាសមាសនាម; ចំណែកពហុព្វីហិសមាសជាបទគុណរបស់សព្ទដទៃគឺជាសមាសគុណ ព្រោះមានអញ្ញបទដូច មហារុក្ខោ "ដើមឈើធំ" បើធ្វើឲ្យជាពហុព្វីហិសមាសត្រូវបញ្ចូលអញ្ញបទមកថា មហារុក្ខោ បព្វតោ "(ភ្នំ) មានដើមឈើធំ" ។

១៦- សួ. សង្កេតយ៉ាងណា ទើបនឹងដឹងបានថា កម្មធារយ-សមាសនេះ ជាអវធារណបុព្វបទ, នេះជាវិសេសនបុព្វបទ ? សូមបែបយ៉ាងមកផង!

ឆ្ល. សង្កេតយ៉ាងនេះ គឺកម្មធារយសមាសដែលមានបទទាំង២ ជានាមនាម គឺបទនាមនាមខាងដើមប្រកបដោយឯវ-សព្ទ ជាអវធារណៈ ដែលប្រែថា "គឺ" នាមនាមបទខាងចុងជាតួប្រធាន ដូច ពុទ្ធោ ឯវ

វត្តំ=ពុទ្ធវត្តំ “វត្តព្រះពុទ្ធ នេះជាអវធារណបុព្វបទ ; ឯកម្មធារយសមាសដែលមាននាមស័ព្ទ ២ បទ គឺបទខាងដើមជាគុណនាម បទខាងចុងជានាមនាមដូច ឧត្តមោ បុរិសោ = ឧត្តមបុរិសោ បុរសខ្ពង់ខ្ពស់ នេះជាវិសេសនបុព្វបទ ។

១៧- ស. កម្មធារយសមាសមានឈ្មោះជាច្រើនយ៉ាង យ៉ាងណាជានាមនាមទាំង ២ ស័ព្ទ ? យ៉ាងណាជាគុណនាមទាំង ២ ស័ព្ទ ? យ៉ាងណាជានាមនាមតែ ១ ស័ព្ទ ?

ប. វិសេសនោបមបទ, សម្ភាវនបុព្វបទ, អវធារណបុព្វបទជានាមនាមទាំង ២ ស័ព្ទដូច នរសីហោ, សមណប្បដិញ្ញោ, ពុទ្ធរតនំ ; តែវិសេសនោបមបទជានាមនាមតែ១ស័ព្ទក៏បាន ដូច កាកសូរោ ។ វិសេសនោភយបទ ជាគុណនាមទាំង២ស័ព្ទ ដូច សីតសមដ្ឋំ ។ វិសេសនបុព្វបទ, វិសេសនុត្តរបទ ជានាមនាមតែ១ស័ព្ទ ដូច មហាបុរិសោ, នរវរោ ។

១៨- ស. សង្កេតយ៉ាងណា ទើបនឹងដឹងបានថា សមាសនេះជាវិសេសនោភយបទកម្មធារយសមាស , នេះ ជាទ្វន្ទសមាស ?

ប. នឹងដឹងបានយ៉ាងនេះ គឺវិសេសនោភយបទកម្មធារយសមាសជាគុណនាមទាំង ២ ស័ព្ទ (សង្កេតតាមពាក្យខ្មែរមានពាក្យ “ទាំង” នាំមុខគុណនាមទាំងពីរ), ទ្វន្ទសមាស ជានាមនាមទាំង ២ ស័ព្ទ (សង្កេតតាមពាក្យខ្មែរមានពាក្យ “នឹង” ត្រង់ចន្លោះនាមទាំងពីរ) ។

១៩- សួ. ចូរសំដែងឲ្យឃើញបានទាំង ២ ប្រការថា "សុន្ទរថាវរ" ចង់ថាជាកម្មធារយសមាសក៏បាន ទ្វន្ទសមាសក៏បាន!

ឆ. សុន្ទរថាវរ បើសំគាល់បទទាំង ២ នេះជាគុណនាម គឺប្រើជាបទវិសេសនៈតាំងគូ មានបទដទៃជាប្រធាន ប្រែថា "តាំងល្អ តាំងមាំមួន" ជាវិសេសនោភយបទកម្មធារយសមាស ; បើសំគាល់យកបទទាំង ២ នោះជានាមនាម គឺប្រើជាបទប្រធានទាំង ២ បទ ប្រែថា "នាយសុន្ទរនឹងនាយថាវរទាំងឡាយ" ឬ "មនុស្សល្អនឹងមនុស្សមាំមួនទាំងឡាយ" ជាទ្វន្ទសមាស ។

២០- សួ. បញ្ញាបជ្ជោតោ ប្រែយ៉ាងណាបានខ្លះ? បើជាគុណនាមជាសមាសអ្វី? ចូរតាំងវិគ្គហៈមកមើល!

ឆ. ប្រែថា "បញ្ញាដូចជាប្រទីប" ជាឧបមានុត្តរបទ វិគ្គហៈ បញ្ញា បជ្ជោតោ ឥវ = បញ្ញាបជ្ជោតោ, ប្រែថា "ប្រទីបគឺបញ្ញា" ជាអវធារណបុព្វបទ វិគ្គហៈ បញ្ញា ឯវ បជ្ជោតោ = បញ្ញាបជ្ជោតោ, ប្រែថា "បញ្ញានឹងប្រទីប" ជាទ្វន្ទសមាស វិគ្គហៈ បញ្ញា ច បជ្ជោតោ ច = បញ្ញាបជ្ជោតោ, ប្រែថា "បញ្ញាដ៏ភ្លឺ" ជាវិសេសនុត្តរបទ វិគ្គហ បញ្ញា បជ្ជោតោ = បញ្ញាបជ្ជោតោ ។ បើជាគុណនាម ប្រែថា "មានបញ្ញាភ្លឺ" ឬថា "មានប្រទីបគឺបញ្ញា" ជាឆដ្ឋីពហុព្វីហិ វិគ្គហៈ បញ្ញា បជ្ជោតោ យស្ស សោ = បញ្ញាបជ្ជោតោ (បុគ្គលោ)

ឬថា បញ្ញា ឥវ បជ្ជោតោ យស្ស សោ = បញ្ញាបជ្ជោតោ (បុគ្គលោ) ប្រែថា "មានបញ្ញាដូចប្រទីប" ជាឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វីហិ វិគ្គហៈ បញ្ញា បជ្ជោតោ ឥវ យស្ស សោ = បញ្ញាបជ្ជោតោ (បុគ្គលោ) ។

២១– សួ. សមាសណាខ្លះ ដែលជាគុណរបស់បទដទៃ? បើដូច្នោះ មហាពលោ ជាគុណរបស់បុរស តើគួរជាសមាសអ្វី? ហើយប្រែថា ម៉េច? តាំងវិគ្គហៈ មកផង ។

ឆ. កម្មធារយសមាស (មានខ្លះ) តប្បុរិសសមាស (មានខ្លះ) និងពហុព្វីហិសមាសទាំងអស់ ។ គួរជាឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិសមាស ។ ប្រែថា " (បុរស) មានកំលាំងច្រើន " ។ តាំងវិគ្គហៈ មហន្តំ ពលំ យស្ស សោ = មហាពលោ (បុរិសោ) ។

២២– សួ. សូរសីហោ ដែលសំដៅយកជាឈ្មោះរបស់មនុស្សក៏មាន របស់សត្វក៏មាន តាំងនេះតើជាសមាសជាមួយគ្នាឬផ្សេងគ្នា?

ឆ ផ្សេងគ្នាគឺដែលសំដៅយកជាឈ្មោះរបស់មនុស្សបានពីរសមាស គឺឧបមានុត្តរបទកម្មធារយសមាសនិងឆដ្ឋីពហុព្វីហិសមាស បើជាឈ្មោះរបស់សត្វចំពោះជាកដសីហ ជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស បើជាឈ្មោះរបស់សត្វដទៃដូចខ្លា ត្រូវជាឧបមានុត្តរបទកម្មធារយសមាស ។

២៣– សួ. វិធីតាំងវិគ្គហៈ ក្នុងកម្មធារយសមាសទាំង ៦ នោះ ក្នុងមួយ ៗ យ៉ាងណាខ្លះ? ចូរតាំងវិគ្គហៈ ឲ្យគ្រប់បែបមកមើល ។

ឬ. វិធីតាំងវិគ្គហ: ក្នុងកម្មធារយសមាសទាំង ៦ នោះក្នុងមួយ ៗ មាន ៤ យ៉ាង ដូចខាងក្រោយនេះ:

វិសេសនបុព្វបទ

មហន្តោ បុរិសោ = មហាបុរិសោ ។ មហន្តោ ច បុរិសោ ច = មហាបុរិសោ ។ មហន្តោ ច សោ បុរិសោ ច = មហាបុរិសោ ។ មហន្តោ ច សោ បុរិសោ ចា'តិ = មហាបុរិសោ ។

វិសេសនុត្តរបទ

បុរិសោ ឧត្តមោ = បុរិសុត្តមោ ។ បុរិសោ ច ឧត្តមោ ច = បុរិសុត្តមោ ។ បុរិសោ ច សោ ឧត្តមោ ច = បុរិសុត្តមោ ។ បុរិសោ ច សោ ឧត្តមោ ចា'តិ = បុរិសុត្តមោ ។

វិសេសនោភយបទ

សីតំ ឧណ្ហំ = សីតុណ្ហំ ។ សីតញ្ច ឧណ្ហញ្ច = សីតុណ្ហំ ។ សីតញ្ច តំ ឧណ្ហញ្ច = សីតុណ្ហំ ។ សីតញ្ច តំ ឧណ្ហញ្ចា'តិ = សីតុណ្ហំ ។

វិសេសនោបមបទ=ឧបមាបុព្វបទ

សង្ខំ ឥវ បណ្ឌរំ = សង្ខបណ្ឌរំ ។ សង្ខំ ឥវ ច បណ្ឌរញ្ច = សង្ខបណ្ឌរំ ។ សង្ខំ ឥវ ច តំ បណ្ឌរញ្ច = សង្ខបណ្ឌរំ ។ សង្ខំ ឥវ ច តំ បណ្ឌរញ្ចា'តិ = សង្ខបណ្ឌរំ ។

វិសេសនោបមបទ=ឧបមានុត្តរបទ

នរោ សីហោ ឥវ= នរសីហោ ។ នរោ ច សីហោ ឥវ ច= នរសីហោ ។ នរោ ច សោ សីហោ ឥវ ច= នរសីហោ ។ នរោ ច សោ សីហោ ឥវ ចា’ តិ= នរសីហោ ។

សម្ភាវនបុព្វបទ

ខត្តិយោ (អហំ) ឥតិ មានោ= ខត្តិយមានោ ។ ខត្តិយោ (អហំ) ឥតិ ច មានោ ច= ខត្តិយមានោ ។ ខត្តិយោ (អហំ) ឥតិ ច សោ មានោ ច= ខត្តិយមានោ ។ ខត្តិយោ (អហំ) ឥតិ ច សោ មានោ ចា’ តិ= ខត្តិយ-មានោ ។

អវធារណបុព្វបទ

ពុទ្ធោ ឯវ រតនំ= ពុទ្ធរតនំ ។ ពុទ្ធោ ឯវ ច រតនញ្ច= ពុទ្ធរតនំ ។ ពុទ្ធោ ឯវ ច តំ រតនញ្ច= ពុទ្ធរតនំ ។ ពុទ្ធោ ឯវ ច តំ រតនញ្ចា’ តិ= ពុទ្ធរតនំ ។

ទិគុសមាស

២៤- ស. សមាសយ៉ាងណា ហៅថា ទិគុសមាស ? មាន ប៉ុន្មានយ៉ាង? អ្វីខ្លះ?

ឆ. វិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាសនុ៎ះឯង កាលបើមានសង្ខ្យា

ស័ព្ទ ជាបទវិសេសនៈ នៅខាងដើម ហៅថា “ទិគុសមាស” ។ មាន ២ យ៉ាង ។ គឺ សមាហារទិគុ ១, អសមាហារទិគុ ១ ។

២៥ - សួ. សមាសដែលមានសង្ខ្យា-ស័ព្ទជាបទវិសេសនៈ នៅខាងដើម ហៅថា “ទិគុសមាស” នុ៎ះ តើសំដៅសង្ខ្យាណា? សង្ខ្យានាមនាមនិងបូរណសង្ខ្យានៅខាងដើម ចាត់ជាទិគុសមាសបានឬទេ? ព្រោះអ្វី? ចូរអធិប្បាយ!

ឆ. សំដៅបកតិសង្ខ្យា តាំងពីឯក (១) ដល់អដ្ឋនវុតិ (៩៨) ដែលជាសង្ខ្យាសព្វនាម និងសង្ខ្យាគុណនាមជាបទវិសេសនៈនៅខាងដើម ទើបចាត់ជាទិគុសមាសបាន ។ សង្ខ្យានាមនាមនិងបូរណសង្ខ្យានៅខាងដើម ចាត់ជាទិគុសមាសមិនបានទេ ។ ព្រោះសង្ខ្យានាមនាមតាំងពីឯកូនសតំ (៩៩) ឡើងទៅ សម្រាប់រាប់នាមនាមដោយភាពជាប្រធានខ្លួនឯង និងប្រើជាបទវិសេសនៈមិនបាន; ឯបូរណសង្ខ្យាទាំងអស់ ប្រើជាបទវិសេសនៈខាងដើមនៃនាមស័ព្ទបាន តែមិនចាត់ជាទិគុសមាស ព្រោះមានអាការរាប់ជាជាន់ៗ ត្រូវចាត់ជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាសវិញ ។

២៦ - សួ. សមាហារទិគុសមាសនិងអសមាហារទិគុសមាសនោះ ផ្សេងគ្នា យ៉ាងណា? ស័ព្ទថា តិទណ្ឌំ, បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ជាសមាសអ្វី? វិគ្រោះដូចម្ដេច?

ឆ. ផ្សេងគ្នាយ៉ាងនេះគឺសមាហារទិគុសមាសនោះ សូម្បីសព្ទសង្ខ្យាដែលជាវិសេសនៈក្តី បទនាមនាមក្តី ទោះជាលិង្គ; វចនៈអ្វីក៏ដោយ កាលបំប្រួញចូលជាបទសមាសហើយ និយមឲ្យជានបុំសកលិង្គឯកវចនៈតែម្យ៉ាង ៗ ចំណែកសមាហារទិគុនោះ បើឯកសព្ទជាវិសេសនៈ កាលបំប្រួញចូលជាបទសមាសហើយ ត្រូវជាបឋមាវិភត្តិ ឯកវចនៈតាមលិង្គដើមរបស់ខ្លួន ៗ បើសង្ខ្យាសព្ទដទៃក្រៅពីឯកសព្ទក្តី បទវិសេសនៈក្តី បទនាមនាមក្តី ទោះជាវិភត្តិ, វចនៈអ្វីក៏ដោយ កាលបំប្រួញចូលជាបទ-សមាសហើយ ត្រូវជាបឋមាវិភត្តិ, ពហុវចនៈទាំងអស់ ៗ សព្ទថា តិទណ្ឌំ ជាសមាហារទិគុសមាសវិគ្គហៈថា តយោ ទណ្ឌា = តិទណ្ឌំ ៗ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ជាអសមាហារទិគុសមាស វិគ្គហៈថា បញ្ច ឥន្ទ្រិយានិ = បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ៗ

២៧– សួ. ទិគុសមាសនឹងពហុព្វីហិសមាស ផ្សេងគ្នាដូចម្តេច? ចតុប្បាទោ ចូលចិត្តថាជាសមាសអ្វី? វិគ្គហៈថាម៉េច?

ឆ. ផ្សេងគ្នាត្រង់ទិគុសមាសមានបកតិសង្ខ្យាគុណនាមនៅមុខ តែយកឲ្យប្រាកដមិនបាន ព្រោះជួនកាលពហុព្វីហិសមាស ក៏ប្រើសង្ខ្យាបានខ្លះដូចគ្នា ទោះបីដូច្នោះក៏នៅផ្សេងគ្នាត្រង់លក្ខណៈនឹងពាក្យប្រែ គឺដែលជាទិគុសមាស ប្រើបទប្រធានរបស់ខ្លួនឯង បានដល់ប្រើ-សព្ទក្នុងបទសមាសនោះឯងជាប្រធាន ចំណែកពហុព្វីហិសមាសមានបទ

ដទៃជាប្រធាន ហើយភាសាខ្មែរគេប្រែថា (មាន) ទិគុសមាសមិនប្រែថា (មាន)ទេ ។ ចតុប្បាទោ ជាឆដ្ឋីពហុព្វីហិសមាស វិគ្គហៈថា ចតុរោ បាទា យស្ស សោ=ចតុប្បាទោ (ឯឡកោ) ។

២៨- សួ. សមាសដែលមានសង្ខ្យានៅខាងដើម ក្រៅពីជាទិគុសមាសចេញ តើនឹងធ្វើឲ្យជាសមាសអ្វីបានឬទេ? បើបានចូរលើកបែបយ៉ាងតាំងវិគ្គហៈមកមើល !

ប. នឹងធ្វើឲ្យជាឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិសមាសបាន តែត្រូវធ្វើឲ្យទៅជាបទគុណរបស់បទដទៃ ។ គួយ៉ាងដូច ទសពលានិ "កម្លាំងដប់ទាំងឡាយ" បើធ្វើឲ្យទៅជាបទគុណរបស់ព្រះមានព្រះភាគជា ទស-ពលោ "(ព្រះមានព្រះភាគ)មានកម្លាំងដប់" វិគ្គហៈថា ទស ពលានិ យស្ស សោ=ទសពលោ (ភគវា) ។

២៩- សួ. សមាសដែលមានសង្ខ្យានាំមុខហៅថាទិគុមែនឬទេ? បើដូច្នោះបទថា ចតុប្បាទោ "(សត្វ)មានជើង ៤" ក៏ជាសមាសនេះដែរមិនមែនឬ? សូមវិគ្គហៈមកផង !

ប. ហៅថាទិគុមែន ៗ មិនមែនទេ,ព្រោះចតុប្បាទោក្នុងទីនេះ ចំណងជាបទគុណរបស់បទដទៃ ។ វិគ្គហៈ ចត្តារោ បាទា យស្ស សោ=ចតុប្បាទោ (សត្តោ) ។

៣០– សួ. សមាហារៈនិងអសមាហារៈ លោកកំណត់យ៉ាងណា? ប្រើក្នុងសមាសណាបានខ្លះ? ចូរលើកឧទាហរណ៍មកធៀបគ្នា ।

ឆ. លោកកំណត់យ៉ាងនេះ: សមាហារៈ កំណត់ត្រង់រួមសព្ទដែលមានសេចក្តីជាពហុវចនៈ ធ្វើឲ្យជាឯកវចនៈ នបុំសកលិង្គវិញ, អសមាហារៈកំណត់ត្រង់រួមជាបទសមាសដោយការមិនបំប្រួញនាមសព្ទឲ្យជានបុំសកលិង្គឯកវចនៈ ។ ប្រើក្នុងទិគុសមាសនិងទ្វន្ទសមាស ។

សមាហារទិគុ ឧ. តយោ លោកា= តិលោកំ "លោកបី"

អសមាហារទិគុ ឧ. ឯកោ បុគ្គលោ= ឯកបុគ្គលោ "បុគ្គលម្នាក់"

សមាហារទ្វន្ទៈ ឧ. សមថោ ច វិបស្សនា ច= សមថវិបស្សនំ "សមថៈនិងវិបស្សនា"

អសមាហារទ្វន្ទៈ ឧ. សមណោ ច ព្រាហ្មណោ ច=សមណព្រាហ្ម-ណា "សមណ និងព្រាហ្មណ៍ទាំងឡាយ" ។

៣១ សួ. ចតុត្ថវគ្គោ, ឆឡភិញ្ញោ ជាទិគុសមាសឬមិនមែន ឬជាសមាសអ្វី? បើមិនមែនជាទិគុសមាសទេក៏សូមឲ្យកែជាបទសមាសរូបនោះព្រមទាំងវិគ្គហៈមកផង ।

ឆ. មិនមែនជាទិគុសមាសទេ, ចតុត្ថវគ្គោ ជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស វិគ្គហៈថា ចតុត្ថោ វគ្គោ=ចតុត្ថវគ្គោ, ឆឡភិញ្ញោ

ជាឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិសមាស វិគ្គហៈថា ឆ អភិញ្ញាយោ យស្ស សោ = ឆឡភិញ្ញោ (ភិក្ខុ) ។ បើនឹងកែឲ្យជារូបទិគុសមាសក៏បាន ចតុត្ថវគ្គោ កែជាចតុវគ្គោ ឬ ចតុព្វគ្គោ វិគ្គហៈថា ចត្តារោ វគ្គា = ចតុវគ្គា ឬ ចតុព្វគ្គា; ចំណែកឆឡភិញ្ញោកែជាឆឡភិញ្ញា វិគ្គហៈថា ឆ អភិញ្ញា = ឆឡភិញ្ញា ។

៣២– សួ. សមាសណាខ្លះ និយមបទខាងចុងជានបុំសកលិង្គឯកវចនៈតែម្យ៉ាង? ធ្វើម៉េចទើបបានដឹងថាជាសមាសណា ?

ឆ. សមាហារទិគុ, សមាហារទ្វន្ទៈ និងអព្យយីភាវសមាស-និយមបទខាងចុង ជានបុំសកលិង្គឯកវចនៈ តែម្យ៉ាង ។ ដឹងបានដោយការសង្កេតយ៉ាងនេះ បើមានបកតិសង្ខ្យា (តាំងពីឯកដល់អដ្ឋនវុតិ) នៅខាងដើម ប្រធានខាងចុង ថាជា សមាហារទិគុ ; បើមាននាមសព្ទមានតាំងពី ២ បទឡើងទៅ សុទ្ធតែជាប្រធាន ថាជា សមាហារទ្វន្ទៈ ; បើមានឧបសគ្គៈ ឬនិបាតនៅខាងដើមហើយជាប្រធានរបស់បទខាងចុង ថាជា អព្យយីភាវសមាស ។

តប្បុរិសសមាស

៣៣– សួ. សមាសដូចម្ដេច ដែលហៅថា តប្បុរិសសមាស ? មានប៉ុន្មានយ៉ាង ? អ្វីខ្លះ ?

ឆ. សមាសដែលមាននាមស័ព្ទផ្សំនឹងវិភត្តិនាម មានទុតិយាវិភត្តិជាដើម ហើយបំប្រួញរួមចូលជាមួយនឹងបទខាងចុង ហៅថា តប្បុរិសសមាស ។ មាន ៦ យ៉ាង ។ គឺ ទុតិយាតប្បុរិសៈ១, តតិយាតប្បុរិស ១ , ចតុត្ថីតប្បុរិសៈ១ , បញ្ចមីតប្បុរិសៈ១, ឆដ្ឋីតប្បុរិស.១, សត្តមីតប្បុរិសៈ ១, រាប់ទុកយតប្បុរិសៈមួយមកបញ្ចូលផងជា ៧ យ៉ាង ។

៣៤ ស. អ្វីជាគ្រឿងសំគាល់ឲ្យសង្កេតតប្បុរិសៈបានថានោះជាទុតិយា ? នោះជាសត្តមី ? ចូរលើកបែបយ៉ាង !

ឆ. អនុបទខាងដើម (បទមុខ) ជាគ្រឿងសង្កេតឲ្យស្គាល់បាន គឺបើបទមុខប្រកបដោយទុតិយាវិភត្តិ ដែលប្រើអាយតនិបាតជា“នូវ-; កាន់ ,-” យ៉ាងណាមួយ ហើយមានអនុបទខាងចុង (បទក្រោយ) ប្រកបដោយវិភត្តិដទៃ ជាគ្រឿងសំគាល់ឲ្យសង្កេតតប្បុរិសៈបានថា នោះជាទុតិយា ។ ដែលមានអនុបទខាងដើមប្រកបដោយសត្តមីវិភត្តិ ដែលប្រើអាយតនិបាតថា “ក្នុង- ; ពួដ៏-”, យ៉ាងណាមួយ ហើយមានអនុបទខាងចុង ប្រកបដោយវិភត្តិដទៃ ជាគ្រឿងសំគាល់ឲ្យសង្កេតតប្បុរិសៈ បានថានោះជាសត្តមី ។ ទុតិយាតប្បុរិសៈ បែបយ៉ាងដូចជា សុខំ បត្តោ = សុខប្បត្តោ (ជនោ) “ (ជន) ដល់ហើយ នូវសេចក្តីសុខ ” ។ សត្តមីតប្បុរិសៈបែបយ៉ាងដូចជា រូបេ សញ្ញា = រូបសញ្ញា “ សេចក្តីសំគាល់ក្នុងរូប ” ។

៣៩– សួ. តប្បុរិសសមាស ជាមជ្ឈលោបៈ តើដូចម្ដេច? ចូរនាំឧទាហរណ៍ឲ្យគ្រប់តប្បុរិសៈទាំង ៦ នោះមកមើល!

ឆ. តប្បុរិសសមាស ដែលលុបស័ព្ទកណ្ដាលចេញ តែវេលាប្រែត្រូវប្រែទាំងស័ព្ទដែលលុបនោះផង ហៅថា តប្បុរិសសមាសជាមជ្ឈលោបៈ ដូចឧទាហរណ៍តទៅនេះ :

១) ទុ. តប្បុ បូរំ (វុឡ្ហោ) ទារកោ= បូរទារកោ "ក្មេង (យំរក, យំទារហើយ) នូវទំ" ។

២) ត. តប្បុ. អស្សេន (យុត្តោ) រថោ= អស្សរថោ "រថ (ដែលគេទឹមហើយ) ដោយសេះ" ។

៣) ច. តប្បុ. សង្ឃស្ស (ទិន្នំ) ទានំ= សង្ឃទានំ "ទាន (ដែលគេថ្វាយហើយ) ដល់សង្ឃ" ។

៤) បញ្ច. តប្បុ. ជនបទស្មា (និគ្គតោ) បុរិសោ= ជនបទបុរិសោ "បុរស (ចេញហើយ) ចាកជនបទ" ។

៥) ឆ. តប្បុ. មាតុយា (សន្តកំ) ធនំ= មាតុធនំ "ទ្រព្យ (ជា-របស់) នៃមាតា" ។

៦) សត្ត. តប្បុ. នគរេ (ជាតោ) បុរិសោ= នគរបុរិសោ "បុរស (កើត) ក្នុងក្រុង" ។

៣៦- សួ. ចូរសំដែងឧទាហរណ៍នៃតប្បុរិសសមាសទាំង ៦ ដែលមានសព្ទនាមនាំមុខមកមើល ។

ឆ. ឧទាហរណ៍នៃតប្បុរិសៈទាំង៦ដែលមានសព្ទនាមនាំមុខដូចតទៅនេះ :

១) ទុ. តប្បុ. តំ ឧបកុញ្ឈោ= តទុបកុញ្ឈោ "(បុគ្គល) អ្នកចូលទៅបរិភោគនូវបច្ច័យនោះ" ។

២) ត. តប្បុ. តេន អត្ថោ= តទត្ថោ "ប្រយោជន៍ដោយវត្ថុនោះ" ។

៣) ច. តប្បុ. តស្ស ហិតំ= តទ្ធិតំ "(សទ្ទរូប) ជាប្រយោជន៍ដល់អត្ថនោះ" (ហ > ធ) ។

៤) បញ្ច. តប្បុ. តតោ អញ្ញោ= តទញ្ញោ "(បុរស) ដទៃអំពីបុរសនោះ" ។

៥) ឆ. តប្បុ. តស្ស វណ្ណនា= តព្វណ្ណនា "វណ្ណនា (ឬអដ្ឋកថា) នៃសូត្រនោះ" ។

៦) ស. តប្បុ. សព្វស្មឹ អត្ថិកោ= សព្វត្ថិកោ "(ឈើ) មានប្រយោជន៍ក្នុងទីទាំងពួង" ។

៣៧- សួ. តប្បុរិសសមាសមានច្រើនយ៉ាង នឹងសង្កេតដូចម្តេចទើបនឹងដឹងបានថានេះជាតប្បុរិសៈនោះ? ដូចសព្ទថាមគ្គិកភាជនំជាសមាសអ្វី? ចូរតាំងវិគ្គហៈផង ។

ប. ត្រូវសង្កេតបទមុខនឹងពាក្យប្រែ គឺបើបទមុខប្រកប ដោយវិភត្តិទាំង ៦ ដែលត្រូវប្រែអាយតនិបាតថា "ទូវ, ដោយ, ដល់, អំពី, របស់, ក្នុង" ជាដើមណាមួយ ក៏អាចដឹងបានថាជាតប្បុរិសៈនោះ ១ បាន ។ ដូចសព្ទថា មត្តិកភាជនំ ប្រែថា "ភាជន៍ដែលគេធ្វើដោយដី" ដឹងបានថាជាតតិយាតប្បុរិសៈ ព្រោះសង្កេតពាក្យប្រែថា "ដោយ" ក្នុងចន្លោះបទនាមនាមខាងមុខ វិគ្រហៈថា មត្តិកាយ (កតំ) ភាជនំ = មត្តិកភាជនំ ។

៣៨ ស. តប្បុរិសសមាសទាំងអស់ ប្រើបានប៉ុន្មានលិង្គ ? ដឹងបានដោយការសង្កេតត្រង់ណា ?

ប. បាន ៣ លិង្គខ្លះ, មួយលិង្គខ្លះ ។ ដឹងបានដោយការសង្កេតទីបំផុតរបស់សព្ទសមាស បើជាកិរិយានឹងនាមនាមជាប់គ្នាដូចទុតិយាតប្បុរិសៈជាដើម ក៏ដឹងបានថាប្រើបានទាំង ៣ លិង្គ បើជានាមនាមនឹងនាមនាមជាប់គ្នា ដូចសត្តមីតប្បុរិសៈជាដើម ក៏ដឹងបានថាប្រើបានតែមួយលិង្គ ។

៣៩– ស. អ្វីហៅថា តប្បុរិសសមាស ? វិធីតាំងវិគ្រហៈនៃសមាសនេះផ្សេងពីសមាសដទៃយ៉ាងណា ? ហើយសព្ទថា សកដគោណោ ជាសមាសអ្វី ? វិគ្រហៈដូចម្ដេច ? ចូរអធិប្បាយរូបវិគ្រហៈ ដែលតាំងនោះមកផង !

ឆ. នាមស័ព្ទមានអំវិភត្តិជាដើម ក្នុងទីបំផុតលោកបំប្រួញចូលដោយបទខាងចុងហៅថា តប្បុរិសសមាស ។ ផ្សេងពីសមាសដទៃយ៉ាងនេះ គឺសមាសដទៃទាំងអស់ត្រង់បទវិសេសនៈក្ដី បទនាមនាមក្ដី ត្រូវមានលិង្គ, វចនៈ; វិភត្តិស្មើគ្នា, ចំណែកតប្បុរិសសមាសនេះ បទមុខនឹងបទក្រោយមិនស្មើគ្នាទេ ។ ស័ព្ទថា សកដគោណោ ជាតតិយាតប្បុរិសៈ វិគ្គហៈថា សកដេន (យុត្តោ) គោណោ = សកដគោណោ, ត្រង់ស័ព្ទ (យុត្តោ) នោះបំពេញមកថ្មី ព្រោះទំនើងតួស័ព្ទដែលមាននៅប្រែមិនបានសេចក្ដី ទើបត្រូវបំពេញ (យុត្តោ) ចុះត្រង់កណ្ដាល ដើម្បីឲ្យបានដំណើរសេចក្ដីជាប់គ្នា ហើយកាលបំប្រួញចូលជាសមាសត្រូវលុបចេញវិធីនេះ ហៅថាមជ្ឈេលោបសមាស(សមាសលុបបទកណ្ដាល) ។

៤០ - ស. កាកសូរេ ប្រែយ៉ាងណាបានខ្លះ ? យ៉ាងណាជាសមាសអ្វី ?

ឆ. ប្រែថា "ក្អែកក្លៀវក្លា" ក៏បាន ជាវិសេសនុត្តរបទកម្មធារយសមាស, ប្រែថា "បុរសក្លៀវក្លាដូចជាក្អែក" ក៏បាន ជាឧបមាបុព្វបទ, ប្រែថា "មនុស្សក្លៀវក្លាជាងក្អែក" ក៏បាន ជាបញ្ចមីតប្បុរិសសមាស, ប្រែថា "ប្រទេសមានក្អែកក្លៀវក្លា" ក៏បាន ជាសត្តមីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ។

៤១ សួ. នបុព្វបទតប្បុរិសនឹង ទុតិយតប្បុរិសៈ ដែលមានតទស្សត្ថិតទ្ធិតជាផ្ទៃ ឃើញមិនប្លែកគ្នា ឬ ប្លែកគ្នាយ៉ាងណា ? ចូរលើកផែបយ៉ាងប្រកបពាក្យឆ្លើយ ។

ប. ប្លែកគ្នា នបុព្វបទតប្បុរិស មិនមានបច្ច័យដូចអនាលយោ វិគ្គហៈថា នត្ថិ តស្ស អាលយោតិ = អនាលយោ ។ ទុតិយតប្បុរិសសមាស ដែលមានតទស្សត្ថិតទ្ធិតជាផ្ទៃ មានបច្ច័យជាគ្រឿងសំគាល់ ដូចអនបេក្ខី តទស្សត្ថិតទ្ធិត វិគ្គហៈថា អបេក្ខា អស្ស អត្ថិ តិ = អបេក្ខី ទុតិយតប្បុរិសៈវិគ្គហៈថា ន អបេក្ខី = អនបេក្ខី ។

៤២- សួ. បុត្តទារា ជាសមាសអ្វីបានខ្លះ ? ហើយសំគាល់សេចក្តីផ្សេងគ្នាយ៉ាងណា ?

ប. ជាឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ ប្រែថា "ប្រពន្ធរបស់កូនទាំងឡាយ" ក៏បាន, ជាអសមាហារទ្វន្ទៈ ប្រែថា "កូននឹងប្រពន្ធទាំងឡាយ" ក៏បាន ។ សំគាល់សេចក្តីផ្សេងគ្នាគឺឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ សំគាល់ដល់មនុស្សតែ ១ ពួក គឺស្រីជាប្រពន្ធរបស់កូន (កូនប្រសាស្រី) ; ចំណែកទ្វន្ទៈ សំគាល់ដល់មនុស្ស ២ ពួក គឺ កូន (របស់គេ) ផង ប្រពន្ធ (របស់គេ) ផង ។

៤៣ - សួ. អនាវាសោ ជាសមាសអ្វីបានខ្លះ? តាំងវិគ្គហៈយ៉ាងណា?

ប. ជាទុតិយតប្បុរិសសមាសនឹងនបុព្វបទតប្បុរិសសមាស ទុតិយតប្បុរិសសមាស វិគ្គហៈថា ន អាវាសោ = អនាវាសោ, នបុព្វបទ-

ពហុព្វីហិសមាសវិគ្គហៈថា នត្ថិ តស្ស អាព់សោ'តិ = អនាព់សោ (កិន្តុ)ៗ

៤៤– សួ. អ្នករៀនដោយច្រើននាំគ្នានិយាយថា នកយតប្បុរិស-សមាស នឹងនបុព្វបទពហុព្វីហិសមាស មិនមានអ្វីដែលធ្វើឲ្យប្លែកគ្នាសោះមុខគួរឲ្យសង្ស័យ ហេតុនេះ លោកជាអ្នករៀនមួយដែលបានសិក្សាបាលីវេយ្យាករណ៍ផ្នែកនេះ ចូរអធិប្បាយទុកឲ្យអ្នករៀនទាំងនោះ អស់សង្ស័យមកមើល !

ឆ. លក្ខណៈដែលនឹងឲ្យដឹងថាផ្សេងគ្នានៃសមាសគូនេះមានវិធីសង្កេតដូច្នេះ គឺ នកយតប្បុរិសសមាស មានលក្ខណៈបដិសេធបទជាប្រធានដោយត្រង់ថា "មិនមែនយ៉ាងនោះៗ" ចំណែកនបុព្វបទ-ពហុព្វីហិសមាស មានលក្ខណៈបដិសេធគុណរបស់បទប្រធានថា "មិនមានរបស់នោះៗ" ដូច អព្រាហ្មណោ (បុរស, មិនមែនព្រាហ្មណ៍) នេះបដិសេធបទប្រធាន គឺប្រាប់ថា បុរសដែលជាប្រធាននោះ ជាមនុស្សដទៃមិនមែនព្រាហ្មណ៍ទេ ចាត់ជានកយតប្បុរិសសមាស ។ អបុត្តកោ (បុរស, មានកូនមិនមាន) នេះបដិសេធគុណគឺ ប្រាប់ថា បុរសនោះមិនមានកូន ចាត់ជា នបុព្វបទពហុព្វីហិសមាស ដូច្នេះជាដើម ។ បើសង្កេតតាមពាក្យប្រែជាការងាយបំផុត គឺ នកយតប្បុរិសសមាស ប្រែថា "មិនមែន" នបុព្វបទពហុព្វីហិសមាស ប្រែថា "មាន - មិនមាន"

ឬថា "មិនមាន, ឥតមាន, គ្មាន" ។ សូមឲ្យអ្នកសិក្សាដែលមានសេចក្តីសង្ស័យចូលចិត្តដោយន័យនេះ ។

៤៥– សួ. កុសល "កុសល", មូល "ឫស,គល់" បើរួមចូលជាបទសមាសជារូបយ៉ាងណា ? ហើយជាសមាសអ្វីបានខ្លះ ? ចូរតាំងវិគ្គហៈនិងប្រែមកតាមរូបសមាសនោះៗ !

ឆ. បើរួមចូលជាបទសមាស ជា កុសលមូលំ ។ ជាឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ និងឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ។ ឆដ្ឋីតប្បុរិសៈវិគ្គហៈថា កុសលស្ស មូលំ = កុសលមូលំ "ឫស,គល់នៃកុសល" ; ឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា កុសលំ មូលំ យស្ស តំ=កុសលមូលំ "(ចិត្ត) មានកុសលជាឫស" ។

ទ្វន្ទសមាស

៤៦– សួ. សមាសយ៉ាងណាហៅថាទ្វន្ទសមាស? មានប៉ុន្មានយ៉ាង? អ្វីខ្លះ?

ឆ. សមាសដែលបំប្រួញនាមនាម តាំងពី ២ បទឡើងទៅ ដែលមានវិភត្តិស្មើគ្នា ឲ្យចូលជាបទ ១ ហៅថាទ្វន្ទសមាស ។ មាន ២ យ៉ាង ។ គឺសមាហារៈ ១ អសមាហារៈ ១ ។

៤៧ សួ. សមាសអ្វីសូម្បីមានច្រើនជាងពីរស័ព្ទឡើងទៅ ក៏បានតែសមាសមួយយ៉ាង? ស័ព្ទជាបតពេជាអ្វី ? ចូរតាំងវិគ្គហៈទៅមើល ។

ឆ. ទ្វន្ទសមាស ១ ស័ព្ទថា បិតរោ បើប្រែថាបិតាទាំងឡាយជាស័ព្ទនាមនាម តែពាក្យថាបិតាទាំងឡាយនេះ រមែងឃ្លៀងឃ្លាតចាកធម្មជាតិ ព្រោះធម្មតាមនុស្សយើង រមែងមានបិតាអ្នកបង្កើតក្បាលបានត្រឹមតែមនុស្សម្នាក់ប៉ុណ្ណោះ ហេតុនោះស័ព្ទនេះនឹងគង់ជាស័ព្ទនាមនាមយ៉ាងនោះមិនបាន រមែងក្លាយទៅជាសមាសដែលហៅថាបុព្វេកសេសៈ ព្រោះលុបបទមុខចេញ សល់ទុកតែបទក្រោយ តាំងវិគ្គហៈថា មាតា ច បិតា ច = បិតរោ ។

៤៨ ស. សមាហារទ្វន្ទៈអធិប្បាយដូចម្តេច ឧទាហរណ៍យ៉ាងណា?

ឆ. អធិប្បាយថា ទ្វន្ទសមាសដែលបំប្រួញនាមនាមបទខាងចុងបំផុត ទោះជាបុំលិង្គក្តី ឥត្ថីលិង្គក្តី ឲ្យជានបុំសកលិង្គ ឯកវចនៈ ឬស័ព្ទខាងចុងបំផុត ដែលជានបុំសកលិង្គស្រាប់ ក៏ឲ្យនៅជានបុំសកលិង្គ ឯកវចនៈ ដូចដែល ហៅថា សមាហារទ្វន្ទៈ ។ ឧទាហរណ៍ សមថោ ច វិបស្សនា ច = សមថវិបស្សនំ ។

៤៩- ស. អសមាហារទ្វន្ទៈ គឺទ្វន្ទៈដូចម្តេច ?

ឆ. គឺទ្វន្ទសមាសដែលបំប្រួញនាមនាមបទខាងចុងបំផុតឲ្យជាពហុវចនៈតាមដំណើរលិង្គ ។

៥០- ស. ស័ព្ទពួកណា សូម្បីច្រើនតាំងពីរស័ព្ទក៏យកជាសមាសបាន បើដូច្នោះសមាសអ្វីដែលនិយមនាមនាមស្ទួន ?

ច. ស័ព្ទពួកនាមនាម សូម្បីច្រើនកប់ដោយរយស័ព្ទឡើងទៅក៏ធ្វើជាសមាសបាន ។ ទួនសមាសនិយមនាមនាមសុទ្ធ ។

អព្យយីភាវសមាស

៥១ - ស. សមាសដែលមានអព្យយស័ព្ទនៅខាងដើម គួរបាននាមយ៉ាងណាខ្លះ ?

ច. បើអព្យយស័ព្ទ ដែលនៅមុខនោះ ជាឧបសគ្គៈ ឬនិបាត ហើយប្រើជាប្រធានរបស់បទក្រោយ តាំងជានបុំសកលិង្គ ឯកវចនៈ ហៅឈ្មោះថា អព្យយីភាវសមាស, បើគ្រាន់តែជាវិសេសនៈ (ក្រៅពីន-ស័ព្ទ) បទក្រោយចង់ជាលិង្គអ្វី វចនៈអ្វីក៏បាន ហៅឈ្មោះថា កម្មធារយសមាស ; បើជាន-ស័ព្ទ ហើយជាវិសេសនៈផង ហៅថាឧភយតប្បុរិសសមាស ; បើមិនបានជាវិសេសនៈទេ ហៅថា នបុព្វបទពហុព្វីហិសមាស ; បើជាសហ-ស័ព្ទ ហៅថា សហបុព្វបទពហុព្វីហិសមាស ។

៥២– ស. អព្យយីភាវសមាសផ្សេងពីតប្បុរិសសមាសយ៉ាងណា ? យថាវុឌ្ឍំ ប្រែថា “ មនុស្សចំរើនហើយយ៉ាងណា ”, អនុត្ថេរ “ ព្រះថេរតូច ” ជាសមាសអ្វី ? ហេតុអ្វីទើបថាយ៉ាងនោះ ?

ច. ផ្សេងពីតប្បុរិសសមាសយ៉ាងនេះគឺ តប្បុរិសសមាសមានបទខាងចុងជាប្រធាន មិនបានកំណត់លិង្គនិងវចនៈទេ, ចំណែកអព្យយីភាវសមាសនេះ មានបទខាងដើមជាប្រធាន ហើយជាឧបសគ្គៈឬនិបាត

ពោះអនុបទខាងចុងជាលិង្គអ្វីក៏ដោយ កាលសម្រេចជាបទរួមហើយ ត្រូវជានបុំសកលិង្គបឋមាវិភត្តិឯកវចនៈទាំងអស់ ។ យថាវុឌ្ឍំ ជាអព្យយីភាវសមាស ព្រោះមាននិបាតនៅមុខ ហើយបទក្រោយជានបុំសកលិង្គឯកវចនៈ សូម្បីបទមុខមិនបានជាប្រធាន ក៏មិនជាការសំខាន់ដែលនឹងទំលាភាពជាអព្យយីភាវសមាសបាន, កាលប្រែដោយសេចក្តីថា “ តាមលំដាប់ជនចាស់” នេះជាហេតុឲ្យឃើញច្បាស់បានថាជាអព្យយីភាវសមាសពិត ។ អនុគ្គេហេ ជាកម្មធារយសមាស ព្រោះបទក្រោយខុសលក្ខណៈរបស់អព្យយីភាវសមាស ។

៨៣ – សួ. សមាសអ្វីខ្លះ ដែលមានបទមុខជាប្រធាន ? គួរទាញបែបយ៉ាងបានមួយឧទាហរណ៍ ៗ មកមើល !

ឆ. វិសេសនុត្តរបទកម្មធារយៈ, ឧបមានុត្តរបទកម្មធារយៈ, អព្យយីភាវៈបីនេះមានបទមុខជាប្រធាន ។ វិសេសនុត្តរបទកម្មធារយៈឧ. បុរិសោ ឧត្តមោ = បុរិសុត្តមោ, ឧបមានុត្តរបទកម្មធារយៈឧ. មនុស្សោ បោតោ ឥវ = មនុស្សបោតោ, អព្យយីភាវៈ ឧ. នគរស្ស សមីបំ = ឧបនគរំ ។

៨៤ – សួ. សមាសអ្វីដែលគេសំគាល់ដឹងដោយឧបសគ្គនឹងនិបាត ? បើសព្ទ ដូច អនុគ្គេហោ, ទីបាសនំ ដូច្នេះនឹងចូលចិត្តបានថាជាសមាសអ្វី ? ព្រោះហេតុដូចម្តេចទើបថាដូច្នោះចូរតាំងវិគ្គហៈមកមើល !

ច. អព្យយីភាវសមាស ដែលគេសំគាល់ដឹងដោយឧបស-គ្គៈនឹងនិបាត ។ ចូលចិត្តបានថាជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស ។ ព្រោះហេតុបទមុខជាបទវិសេសនៈមិនមែនជាបទប្រធាន ។ តាំងវិគ្គហៈថា អនុគោ ថេរេ= អនុត្ថេរេ; នីចំ អាសនំ= នីចាសនំ ។

ពហុព្វីហិសមាស

៨៥– ស. តុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ទាំងអស់មានឈ្មោះហៅប៉ុន្មានយ៉ាង? អ្វីខ្លះ? ទសពលោ "មានកម្លាំង ១០" ជាពហុព្វីហិ ឬជាអ្វី? ចូរតាំងវិគ្គហៈមកផងមើល ?

ច. មានឈ្មោះហៅ៦យ៉ាង ។ គឺទុតិយាពហុព្វីហិ ១, តតិយាពហុព្វីហិ ១, ចតុត្ថីពហុព្វីហិ ១, បញ្ចមីពហុព្វីហិ ១, ឆដ្ឋីពហុព្វីហិ ១, សត្តមីពហុព្វីហិ ១ ។ ជាពហុព្វីហិ ព្រោះជាបទគុណរបស់បទដទៃ ។ តាំងវិគ្គហៈថា ទស ពលានិ យស្ស សោ= ទសពលោ (សត្ថា) ។

៨៦– ស. បហីនកោសល្លោ ប្រែថាម៉េច? ជាសមាសអ្វី? វិគ្គ-ហៈមកមើល;

ច. ប្រែថា "(ជន) មានសេចក្ដីឈ្លាសលះបង់ហើយ" ។ ជាតតិយាពហុព្វីហិ ។ វិគ្គហៈថា បហីនំ កោសល្លំ យេន សោ= បហីនកោសល្លោ (ជនោ) ។

៤៧– សួ. ឥន្ទ្រិយសំវរសម្បន្នោ “អ្នកមានសេចក្ដីសង្រួមក្នុងឥន្ទ្រិយដល់ព្រមហើយ” ជាសមាសអ្វី? ដោយវិគ្គហៈជាម៉េច?

ឆ. ជាឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិសមាស មានសត្តមីតប្បុរិសសមាសជាផ្ទៃ ។ ដោយវិគ្គហៈថា ឥន្ទ្រិយេ សំវរោ=ឥន្ទ្រិយសំវរោ (ស. តប្បុ.), ឥន្ទ្រិយសំវរេ សម្បន្នោ យស្ស សោ= ឥន្ទ្រិយសំវរសម្បន្នោ (ភិក្ខុ) ។

៤៨– សួ. ទិន្នកត្ត ជាឈ្មោះអ្នកឲ្យ,- អ្នកទទួល, ម្ចាស់របស់ គួរជាសមាសអ្វីខ្លះ? វិគ្គហៈមកផង!

ឆ. បើជាឈ្មោះអ្នកឲ្យ ជាតតិយាពហុព្វីហិ, ជាឈ្មោះអ្នកទទួល ជាចតុត្ថីពហុព្វីហិ, ជាឈ្មោះម្ចាស់របស់ ជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយៈ ។ តតិយាពហុព្វីហិវិគ្គហៈថា ទិន្នំ កត្តំ យេន សោ= ទិន្នកត្តោ ។ ចតុត្ថីពហុព្វីហិវិគ្គហៈថា ទិន្នំ កត្តំ យស្ស សោ= ទិន្នកត្តោ ។ វិសេសនបុព្វបទកម្មធារយៈវិគ្គហៈថា ទិន្នំ កត្តំ=ទិន្នកត្តំ ។

៤៩– សួ. បទពហុព្វីហិសមាស ដែលប្រកបកិរិយាកិតកៈកម្មវាចកៈ ដូច បុដ្ឋប្បញ្ហោ ជាដើម ត្រូវជាតតិយាពហុព្វីហិទាំងនោះឬជា យ៉ាងដទៃក៏បាន? ចូរអធិប្បាយ?

ឆ. ត្រូវជាតតិយាពហុព្វីហិទាំងនោះផង ជាយ៉ាងដទៃក៏បានផង ។ អធិប្បាយថា: បើជាវិសេសនៈរបស់អ្នកធ្វើ ជាតតិយាពហុ-

ព្វីហិ, បើជាវិសេសនៈរបស់អ្នកទទួល ជាចតុត្ថីពហុព្វីហិ ; ព្រោះបទពហុព្វីហិសមាស ដែលប្រកបកិរិយាកិតកៈ កម្មវាចកៈ ដូច បុដ្ឋព្រាហ្មណោ ជាដើម អាចផ្លាស់ប្តូរគ្នាបានក្នុងពហុព្វីហិ ២ នេះ គឺតតិយាពហុព្វីហិនិងចតុត្ថីពហុព្វីហិ ។

៦០– សួ. សោកប្បត្តោ, និរុបទ្ទវោ ទាំងពីរនេះស័ព្ទណាជា-សមាសអ្វី? ចូរតាំងវិគ្គហៈមកផង!

ឆ. សោកប្បត្តោ បើប្រែថា"អ្នកដល់ហើយនូវសេចក្តីសោក" ជាទុតិយាតប្បុរិសសមាស វិគ្គហៈថា សោកំ បត្តោ= សោកប្បត្តោ (បុរិសោ), បើប្រែថា"អ្នកមានសោកដល់ហើយ" ជាតតិយាពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា សោកោ បត្តោ យេន សោ= សោកប្បត្តោ (បុរិសោ) ។ និរុបទ្ទវោ ជានបុព្វបទឆដ្ឋីពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា នត្ថិ តស្ស ឧបទ្ទវោតិ= និរុបទ្ទវោ (ភិក្ខុ) ។

៦១– សួ. កតប្បដិសណ្ឋារោ ជាវិសេសនៈរបស់អ្នកធ្វើជាសមាសឈ្មោះអ្វី? តាំងវិគ្គហៈយ៉ាងណា? ជាវិសេសន របស់អ្នកទទួលជាសមាសឈ្មោះអ្វី? តាំងវិគ្គហៈយ៉ាងណា?

ឆ. បើជាវិសេសនៈរបស់អ្នកធ្វើ ជាសមាសឈ្មោះតតិយាពហុព្វីហិ ។ តាំងវិគ្គហៈថា កតោ បដិសណ្ឋារោ យេន សោ= កតប្បដិ-សណ្ឋារោ (ភគវា) ។ បើជាវិសេសនៈរបស់អ្នកទទួល ជាសមាសឈ្មោះ

ចតុត្ថីពហុព្វីហិ ។ តាំងវិគ្គហៈថា កតោ បដិសណ្ឋារោ យស្ស សោ=កត-ប្បដិសណ្ឋារោ (ភិក្ខុ) ។

៦២– សួ. ពហុព្វីហិ ដូចម្តេចជាតតិយា ដូចម្តេចជាចតុត្ថី ? ចូរអធិប្បាយសព្ទថា បុដ្ឋប្បញ្ហោ ឲ្យចូលបានទាំងពីរសមាសនោះ !

ឆ. ពហុព្វីហិ ដែលប្រើជាបទវិសេសនៈរបស់អ្នកធ្វើ គឺមានបទដែលស្រុះចេញអំពីបទតតិយាវិភត្តិដូច ជិតានិ ឥន្ទ្រិយានិ យេន សោ= ជិតិន្ទ្រិយោ, បទសព្វនាមគឺ យេនទឹងសោ ជាវិសេសនៈរបស់បទនាមនាមជាមួយគ្នា ហើយ សោ នោះជាបទដែលស្រុះទៅជាប្រធានរបស់បទជិតិន្ទ្រិយោ ដូច្នេះជាតតិយា ។ ដែលប្រើជាបទវិសេសនៈរបស់អ្នកទទួល គឺមានបទដែលស្រុះចេញអំពីបទចតុត្ថីវិភត្តិកងរូបវិគ្គហៈ មកជាតួប្រធាន ដូច សញ្ជាតោ សំវេគោ យស្ស សោ=សញ្ជាតសំវេគោ, បទសព្វនាម គឺយស្ស នឹង សោ ជាវិសេសនៈរបស់បទនាមនាមជាមួយគ្នា ហើយ សោ នោះជាបទដែលស្រុះទៅជាប្រធានរបស់បទសញ្ជាតសំវេគោ ដូច្នេះជាចតុត្ថី ។ បុដ្ឋប្បញ្ហោ សព្ទនេះ បើបំណងជាវិសេសនៈរបស់អ្នកធ្វើ គឺអ្នកសួរ ដែលលើកបទប្រធានមកអំពីតតិយាវិភត្តិកងវិគ្គហៈ ប្រែថា “(ជន) មានប្រស្នាសួរហើយ” ជាតតិយាពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា បុដ្ឋោ បញ្ហោ យេន សោ=បុដ្ឋប្បញ្ហោ (ជនោ) ; បើបំណងជាវិសេសនៈរបស់អ្នកទទួល គឺអ្នកឆ្លើយ ឬអ្នកដែលគេត្រូវសួរដល់ ដែលលើកបទ

ប្រធានមកអំពីបច្ចត្តវិភត្តិក្នុងរូបវិគ្គហៈ ប្រែថា "(ជន) មានប្រស្នាគឺគេសួរហើយ" ជាបច្ចត្តពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា បុដ្ឋោ បញ្ហោ យស្ស សោ= បុដ្ឋប្បញ្ហោ (គតក) ។ បើបំណងជាពាក្យសួរ ឬ ការសួរគឺបញ្ហានោះឯង ជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយៈ វិគ្គហៈថា បុដ្ឋោ បញ្ហោ = បុដ្ឋប្បញ្ហោ ។

៦៣– សួ. ពហុព្វីហិសមាសទាំងអស់ មានមូលដើមមកពីអ្វីខ្លះ? ចូរសំដែងឲ្យល្មមស្តាប់បាន!

ឆ. ពហុព្វីហិសមាសទាំងអស់ មានមូលដើមមកពីកម្មធារយសមាសនឹងទិគុសមាសមួយយ៉ាង, មកពីតប្បុរិសសមាសមួយយ៉ាង ដូចសំដែងតទៅនេះ: តុល្យាធិករណពហុព្វីហិ មានមូលដើមមកពីកម្មធារយៈនឹងទិគុសមាស គឺកម្មធារយៈនឹងទិគុនោះឯង កាលបើបំបែរឲ្យជាគុណរបស់អញ្ញបទ (ប្រធាន)ទៅវិញ ត្រូវរៀបបានឈ្មោះថា តុល្យាធិករណពហុព្វីហិសមាស ដូចមហាបុរិសោ "បុរសធំ" នេះជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយៈ, បើបំបែរឲ្យជាវិសេសនៈរបស់គាមោ "ស្រុក" ប្រែថា "មានបុរសធំ" ជាតុល្យាធិករណពហុព្វីហិសមាស វិគ្គហៈថា មហន្តោ បុរិសោ យស្មឹ សោ= មហាបុរិសោ(គាមោ)។ ចតុប្បទា "ជើង៤ទាំងឡាយ" នេះជាទិគុសមាស បើធ្វើឲ្យជាវិសេសនៈរបស់បទ សត្តោ "សត្វ" ប្រែថា "មានជើង ៤", ជាតុល្យាធិករណពហុព្វីហិសមាស វិគ្គហៈថា ចត្តារោ បទា យស្ស សោ= ចតុប្បទោ (សត្តោ) ។ ភិន្នាធិករណពហុ

ព្វីហិ មានមូលដើមមកពីតប្បុរិសសមាស គឺតប្បុរិសសមាសនោះឯង កាលបើធ្វើឲ្យជាវិសេសនៈរបស់បទដទៃ (បទប្រធាន) ត្រឡប់បានឈ្មោះជា កិន្នាធិករណពហុព្វីហិសមាសវិញ ដូចខរសិលោមានិ "រោមត្នង-ទ្រូងតាំងឡាយ" នេះជាសត្តមីតប្បុរិសសមាស, បើធ្វើឲ្យជាវិសេសនៈរបស់បទបុរិសោ "បុរស" ប្រែថា "មានរោមត្នងទ្រូង" ត្រឡប់ជាកិន្នាធិករណពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា ខរសិ លោមានិ យស្ស សោ= ខរសិលោមោ (បុរិសោ) ។

៦៤– សួ. ពហុព្វីហិទាំងអស់មានឈ្មោះប៉ុន្មានយ៉ាង? អ្វីខ្លះ? ទសពលជាពហុព្វីហិឬជាអ្វី? ចូរតាំងវិគ្គហៈមកមើល!

ឆ្ល. មានឈ្មោះហៅ ៤ យ៉ាង ។ គឺតុល្យាធិករណពហុព្វី-ហិ ១, កិន្នាធិករណពហុព្វីហិ ១, នបុព្វបទពហុព្វីហិ ១, សហបុព្វបទ-ពហុព្វីហិ ១ ។ ទសពលជាឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិក៏បាន, ជាសមា-ហារទិគុក៏បាន ។ វិគ្គហៈថា ទស ពលានិ យស្ស សោ= ទសពលោ (សត្ថា); ទស ពលានិ= ទសពលំ ។

៦៥– សួ. ពហុព្វីហិសមាសជានាមនាមឬជាគុណនាម? សព្ទថា ឆិន្នសីសោជាសមាសអ្វី? តាំងវិគ្គហៈដូចម្ដេច?

ឆ្ល. ជាគុណនាម ។ ឆិន្នសីសោជាឆដ្ឋីពហុព្វីហិ ។ វិគ្គហៈថា ឆិន្នំ សីសំ យស្ស សោ= ឆិន្នសីសោ (បុរិសោ) ។

ស. ត្រូវការបំប្រួញពហុព្វីហិសមាសទាំង ៦ យ៉ាងឲ្យសល់ត្រឹមពីរនឹងបានឬទេ? បំប្រួញដូចម្ដេច?

ច. បាន ។ បំប្រួញជាតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ១, ភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ ១ ។

៦៦– ស. អន្នបានវត្ថយានាទីនិ នឹងប្រើបទប្រធានជាដូចម្ដេច? ជាសមាសអ្វី? វិគ្រហៈជាម៉េច?

ច. ប្រើពានវត្ថូនិជាប្រធាន ។ ជាឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ មានអសមាហារៈជាផ្ទៃ ។ វិគ្រហៈថា អន្នញ្ច បានញ្ច វត្ថញ្ច យានញ្ច = អន្នបានវត្ថយានានិ ; អន្នបានវត្ថយានានិ អាទីនិ យេសំ តានិ= អន្នបានវត្ថយានាទីនិ (ពានវត្ថូនិ) ។

៦៧– ស. កតទណ្ឌកម្មោ បើជាវិសេសនៈរបស់សិស្ស ជាសមាសអ្វី? វិគ្រហៈយ៉ាងណា? បើជាវិសេសនៈរបស់អាចារ្យ ជាសមាសអ្វី? វិគ្រហៈយ៉ាងណា?

ច. បើជាវិសេសនៈរបស់សិស្ស ជាចតុត្ថីពហុព្វីហិ ។ វិគ្រហៈថា កតំ ទណ្ឌកម្មំ យស្ស សោ= កតទណ្ឌកម្មោ (សិស្សោ) ។ បើជាវិសេសនៈរបស់អាចារ្យជាតតិយាពហុព្វីហិ ។ វិគ្រហៈថា កតំ ទណ្ឌកម្មំ យេន សោ= កតទណ្ឌកម្មោ (អាចរិយោ) ។

៦៨- សួ. អបុញ្ញ ជាឈ្មោះរបស់កម្មខ្លះ ជាឈ្មោះរបស់មនុស្សខ្លះ តើជាសមាសដូចគ្នាឬ ផ្សេងគ្នា? ចូរតាំងវិគ្គហៈមកមើល!

ឆ. មិនដូចគ្នាទេ, ផ្សេងគ្នាគឺ បើជាឈ្មោះរបស់កម្ម ជានបុព្វបទកម្មធារយៈ (ឬឧកយតប្បុរិសៈ), បើជាឈ្មោះរបស់មនុស្ស ជានបុព្វបទឆដ្ឋីពហុព្វីហិ ។ ឧកយតប្បុរិសៈ តាំងវិគ្គហៈថា ន បុញ្ញំ = អបុញ្ញំ (កម្មំ) នបុព្វបទឆដ្ឋីពហុព្វីហិ តាំងវិគ្គហៈថា នត្ថិ តស្ស បុញ្ញំ ន្តិ = អបុញ្ញោ (បុគ្គលោ) ។

៦៩- សួ. និម្មលំ ជានាមនាម ឈ្មោះសមាសអ្វី? ជាគុណនាម ឈ្មោះសមាសអ្វី? ចូរតាំងវិគ្គហៈមក !

ឆ. បើជានាមនាម ឈ្មោះឧបសគ្គបុព្វកាព្យយីភាវៈ ។ បើជាគុណនាម ឈ្មោះនបុព្វបទឆដ្ឋីពហុព្វីហិ ឬ ឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ។ ឧបសគ្គបុព្វកាព្យយីភាវៈ តាំងវិគ្គហៈថា មលស្ស អភាវោ=និម្មលំ ។ នបុព្វបទឆដ្ឋីពហុព្វីហិ តាំងវិគ្គហៈថា នត្ថិ តស្ស មលន្តិ = និម្មលំ (ចិត្តំ)។ ឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ តាំងវិគ្គហៈថា និក្ខន្តំ មលំ យស្ស តំ = និម្មលំ (ចិត្តំ) ។

៧០- សួ. ពហុព្វីហិសមាស អាចផ្លាស់ប្តូរគ្នាបានឬទេ? បើបាន តើមានប៉ុន្មានយ៉ាងគឺអ្វីខ្លះ? ចូរសំដែង !

ឬ. ពហុព្វីហិសមាសអាចផ្លាស់ប្តូរគ្នាបាន ។ ចាត់ជាគូៗ ទឹង គ្នាមាន ៣ គូ គឺៈ

១- ទុតិយាពហុព្វីហិ គូនឹង បញ្ចមីពហុព្វីហិ ដូច អាគតស្សមណោ (អាភមោ) ។ ទុតិយាពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា អាគតា សមណា យំ សោ=អាគតស្សមណោ (អាភមោ) ។ បញ្ចមីពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា អាគតា សមណា យស្មា សោ=អាគតស្សមណោ (អាភមោ) សមាសទាំង២នេះ ប្រែថា "មានសមណៈ មកហើយ" ដូចគ្នា ។

២- តតិយាពហុព្វីហិ គូនឹង ចតុត្ថីពហុព្វីហិ ដូចទិន្នសុង្កោ (ភជា) តតិយាពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា ទិន្នោ សុង្កោ យេន សោ=ទិន្នសុង្កោ (ភជា) "ព្រះភជា មានសួយប្រទានហើយ" ។ ចតុត្ថីពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា ទិន្នោ សុង្កោ យស្ស សោ=ទិន្នសុង្កោ (ភជា) តែដែលជាចតុត្ថីពហុព្វីហិនេះ វេលាប្រែលោកប្រយោគឲ្យបញ្ចូលបទអនភិហិតកត្តាមកផង "ព្រះភជា មានសួយ (គឺអ្នកនគរ) ថ្វាយហើយ" ។

៣- ឆដ្ឋីពហុព្វីហិ គូនឹង សត្តមីពហុព្វីហិ ដូច សម្បន្នសស្សោ (ជនបទោ) ។ ឆដ្ឋីពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា សម្បន្នានិ សស្សានិ យស្ស សោ=សម្បន្នសស្សោ (ជនោ) ។ សត្តមីពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា សម្បន្នានិ សស្សានិ យស្មឹ សោ = សម្បន្នសស្សោ (ជនបទោ) សមាសទាំង២នេះ ប្រែថា "មានសំទូងដល់ព្រមហើយ" ដូចគ្នា ។

៧១– សួ. ចូររួបរួមពហុព្វីហិសមាសទាំងអស់ចុះជា ២ ហើយ លើកបែបយ៉ាង!

ឆ. ពហុព្វីហិ ដែលមានវិគ្គហៈប្រកបលិង្គ, វចនៈ, វិភត្តិ ត្រង់បទប្រធាននឹងបទវិសេសនៈ ស្មើគ្នា ប្លែកគ្នាតែបទសព្វនាម ដែល នឹងលើកទៅជាប្រធាននៃបទសមាសប៉ុណ្ណោះ រួបរួមជាតុល្យាធិករណៈ ដែលមានវិគ្គហៈប្រកបវិភត្តិត្រង់បទទាំង ២ នោះផ្សេងគ្នា ដូចបទមួយជា សត្តមី បទមួយជាបឋមាជាដើម រួបរួមជាភិន្នាធិករណៈ, ដូច អាគតា សមណា យំ សោ= អាគតសមណោ បទទាំងពីរគឺ អាគតានឹង សមណា ប្រកបលិង្គ, វចនៈ, វិភត្តិស្មើគ្នា បំប្រួញចុះជាតុល្យាធិករណៈ, ឧរសិ លោមានិ យស្ស សោ= ឧរសិលោមោ បទទាំងពីរគឺ ឧរសិនឹងលោមានិ ប្រកបវិភត្តិផ្សេងគ្នាគឺ ឧរសិ ប្រកបសត្តមីវិភត្តិ លោមានិ ប្រកបបឋមាវិភត្តិ បំប្រួញចុះជាភិន្នាធិករណៈជាដើម ។

៧២– សួ. តុល្យាធិករណៈ នឹងភិន្នាធិករណពហុព្វីហិសមាស ផ្សេងគ្នាយ៉ាងណា ? សូមឧទាហរណ៍មកធៀបផង !

ឆ. ផ្សេងគ្នាយ៉ាងនេះ : តុល្យាធិករណៈ : មានមូលដើម មកពីកម្មធារយសមាសគឺអនុបទក្នុងវិគ្គហៈ នៃពហុព្វីហិសមាស ដែល ចុងបទប្រធាននឹងបទវិសេសន : ឲ្យមានលិង្គ, វចនៈ, វិភត្តិស្មើគ្នាប្លែក

តែបទសព្វនាមគឺយ-ត-សព្ទ ដែលជាប្រធាននៃបទសមាសនោះឯង លោកហៅថា តុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ; ចំណែកភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ មានមូលដើមមកពីតប្បុរិសសមាស គឺអនុបទក្នុងវិគ្គហៈ នៃពហុព្វីហិសមាសណា ដែលមិនផ្ទឹងឲ្យមានវិភត្តិស្មើគ្នាត្រង់បទខាងដើមក្តី បទខាងចុងក្តី បទសព្វនាម ដែលជាតួប្រធាននៃបទសមាសក្តី នោះឯងលោកហៅភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ ។ តុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ឧ. រុឡ្ហា លតា យំ សោ = រុឡ្ហលតោ (រុក្ខោ); ភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ ឧ. ឧរសិ លោមានិ យស្ស សោ = ឧរសិលោមោ (បុរិសោ) ឬឯវំ ទិដ្ឋិ អស្សា' តិ = ឯវំទិដ្ឋិកោ “ (បុគ្គល)មានទិដ្ឋិយ៉ាងនេះ ” ។

៧៣ ស. ចូរអធិប្បាយ អំពីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិសមាស ឲ្យបានទូលាយជាងនេះហើយលើកឧទាហរណ៍មកប្រែបតាំងវិគ្គហៈ ឲ្យបានច្រើនល្មមឲ្យខ្ញុំអស់សង្ស័យម្តងមកទៀតមើល !

ច. អធិប្បាយថា : ពហុព្វីហិសមាស ដែលមានអនុបទក្នុងរូបវិគ្គហៈ ផ្ទឹងបទប្រធាននឹងបទវិសេសនៈ ឲ្យមានលិង្គ, វចនៈ, វិភត្តិស្មើគ្នា ឬកតែយ-ត-សព្ទ ដែលស្ទុះចេញពីរូបវិគ្គហៈនោះ ។ មកជាប្រធាននៃបទសមាសប៉ុណ្ណោះ ហៅថា តុល្យាធិករណពហុព្វីហិសមាស ។ មួយទៀតអ្នកសិក្សាត្រូវចូលចិត្តពាក្យថា ផ្ទឹងបទប្រធាននឹងបទ

វិសេសនៈ ឲ្យទូលាយជាងនេះទៀតថា: បទនាមនាមក្នុងរូបវិគ្គហៈ ដែលប្រកបដោយបឋមាវិភត្តិជាឯកវចនៈ ឬ ពហុវចនៈ នោះនៅខាងដើមបទវិសេសនៈក្តី ខាងចុងបទវិសេសនៈក្តី ហៅថា <u>បទប្រធាន</u>, បទគុណនាមក្តី សង្ខ្យាគុណនាមក្តី វិសេសិនសព្វនាមក្តី សមាសគុណក្តី តទ្ធិតគុណក្តី កិតកគុណក្តី នាមនាមប្រើជាគុណក្តី អព្យយស័ព្ទក្តី ឧបសគ្គៈ ឬនិបាត ដែលមានលំនាំជាបទគុណក្តី នោះនៅខាងដើមឬខាងចុងនៃបទប្រធានក៏ដោយ ហៅថា <u>បទវិសេសនៈ</u>; បទប្រធាននឹងបទវិសេសនៈនោះឯងដែលថ្លឹងគឺធ្វើឲ្យមានលិង្គ, វចនៈ នឹងវិភត្តិស្មើគ្នា ឬផ្សេងលិង្គគ្នាខ្លះ តែវចនៈនឹងវិភត្តិត្រូវថ្លឹងឲ្យស្មើគ្នា ជាដរាប ហើយបំប្រួញបទប្រធាននឹងបទវិសេសនៈទាំង ២ នោះរួមចូលគ្នាជាបទសមាស ប្រែថា "មាន" ហើយមានបទដទៃជាប្រធាន ហៅថា តុល្យាធិករណពហុព្វីហិសមាស ដូចឧទាហរណ៍ដែលលើកមកប្រែរួចតាំងវិគ្គហៈ តទៅនេះ ។

ក) ពហុពាលោ ស្រុក មានមនុស្សល្ងង់ច្រើន" វិគ្គហៈថា ពហូ ពាលា យស្មឹ សោ= ពហុពាលោ (គាមោ) ស. តុ ។

ខ) ទិបទោ "(សត្វ) មានជើង<u>ពីរ</u>" វិគ្គហៈថា ទ្វេ បទា យស្ស សោ= ទិបទោ (សត្តោ) ឆ. តុ. ។

គ) <u>យំ</u>ជាតិ "(បុគ្គល) មានជាតិ<u>យ៉ាងណា</u>" វិគ្គហៈថា យា ជាតិ អស្សា' តិ= យំជាតិ (បុគ្គលោ) ឆ. តុ. ។

ឃ) តំជាតិ "(បុគ្គល) មានជាតិនោះ វិគ្គហៈថា សា ជាតិ អស្សា' តិ= តំជាតិ (បុគ្គលោ) ឆ. តុ. ១

ង) អបុត្តកសេដ្ឋី "(ប្រទេស) មានសេដ្ឋីមានកូនមិនមាន" តាំង វិគ្គហៈថា អបុត្តកោ សេដ្ឋី យស្មិំ សោ= អបុត្តកសេដ្ឋី (បទេសោ) ស. តុ. ១

ច) មេត្តចិត្តោ "(ភិក្ខុ) មានចិត្តប្រកបដោយមេត្តា" វិគ្គហៈថា មេត្តំ ចិត្តំ យស្ស សោ= មេត្តចិត្តោ (ភិក្ខុ) ឆ. តុ. ១

ឆ) និព្វិន្នហទយោ "(ពោធិសត្វ) មានហឫទ័យនឿយណាយហើយ" វិគ្គហៈថា និព្វិន្នំ ហទយំ យស្ស សោ= និព្វិន្នហទយោ (ពោធិសត្តោ) ឆ. តុ. ១

ជ) ចន្ទូបមា "(ព្រះពុទ្ធ.) មានព្រះចន្ទ្រជាឧបមា" វិគ្គហៈថា ចន្ទោ ឧបមា យេសំ តេ= ចន្ទូបមា (ពុទ្ធា) ឆ. តុ. ១

ឈ) នគរូបមំ "(ចិត្ត) មាននគរជាឧបមា" វិគ្គហៈថា នគរំ ឧបមា យស្ស តំ= នគរូបមំ (ចិត្តំ) ឆ. តុ. ១

ញ) យថាវុត្តោ "(ន័យ) មានបការៈយ៉ាងណាគឺ (យើង) ពោលហើយ" វិគ្គហៈថា យថា. យោ បការោ វុត្តោ យស្មិំ សោ= យថាវុត្តោ (នយោ) ស. តុ. ១

ជ) យថាគោត្តោ "(បុគ្គល) មានគោត្រយ៉ាងណា" វិគ្គហៈថា យថាៈ យំ គោត្តំ អស្សា'តិ = យថាគោត្តោ (បុគ្គលោ) ឆ. តុ. ។

ឋ) អនុត្ថេរោ "(វត្ត) មានព្រះថេរបន្ទាប់" វិគ្គហៈថា អនុគោ ថេរោ យស្មឹ សោ = អនុត្ថេរោ (វិហារោ) ស. តុ. ។

៧៤ - សួ. ស័ព្ទថា ទីឃកេសា "(ស្រីក្រមុំ) មានសក់វែង", បូវហត្ថោ (ក្មេង) មាននំក្នុងដៃ" ណាជាតុល្យា? ណាជាភិន្នា? តាំងវិគ្គហៈផង ហើយដឹងបានយ៉ាងណា ទើបឆ្លើយយ៉ាងនោះ?

ឆ្ល. ទីឃកេសា ជាតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា ទីឃា កេសា យស្សា សា = ទីឃកេសា (កញ្ញា); បូវហត្ថោ ជាភិន្នាធិ-ករណពហុព្វីហិ តាំងវិគ្គហៈដូច្នេះ បូវោ ហត្ថេ យស្ស សោ = បូវហត្ថោ (កុមារោ); ទីឃកេសា បានជាជាតុល្យាធិករណៈ ព្រោះក្នុងរូបវិគ្គហៈ មានអនុបទទាំងពីរប្រកបលិង្គ វចនៈវិភត្តិ ស្មើគ្នា គឺទីឃានិងកេសា ជាអការន្តបុំលិង្គ បឋមាពហុវចនៈទាំង ២ បទ; បូវហត្ថោបានជាជា ភិន្នាធិ-ករណៈ ព្រោះក្នុងរូបវិគ្គហៈមានអនុបទទាំងពីរ គឺបូវោនិងហត្ថេជានាម-នាមមានវិភត្តិមិនស្មើគ្នា បូវោ ជាបឋមាវិភត្តិ ហត្ថេ ជាសត្តមីវិភត្តិ ។

៧៥ - សួ. ទីលុប្បលាទិកំ ប្រែថាម៉េច? ជាសមាសអ្វី? មានសមាសអ្វីជាផ្ទៃ តាំងវិគ្គហៈមកមើល!

ច. ប្រែថា "(ផ្កា) ផ្សេងដោយផ្កាមានឧប្បលទៀតជាដើម" ជាតតិយាតប្បុរិសសមាស មានវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយៈនឹងឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិជាផ្ទៃ ឬ ប្រែថា "(វត្ថុ) មានផ្កាឧប្បលទៀតជាដើមជាប្រភេទ" ជាឆដ្ឋីពហុព្វីហិ មានវិសេសនបុព្វបទនឹងឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិជាផ្ទៃ ។ តាំងវិគ្គហៈដូច្នេះគឺ:

ក) នីលំ ឧប្បលំ = នីលុប្បលំ វិសេសនបុព្វបទ ។

ខ) នីលុប្បលំ អាទិ យេសំ តានិ = នីលុប្បលាទីនិ (បុប្ផានិ) ឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ។

គ) នីលុប្បលាទីហិ ភេទំ = នីលុប្បលាទិភេទំ (វត្ថុ) តតិយាតប្បុរិសៈ មានវិសេសនបុព្វបទនឹងឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិជាផ្ទៃ ។

ឬគ) នីលុប្បលាទីនិ ភេទានិ យស្ស តំ = នីលុប្បលាទិភេទំ (បុប្ផំ) ឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ មានវិសេសនបុព្វបទនឹងឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិជាផ្ទៃ ។

៧៦– ស. សម្បន្នសទ្ធម្មបទោ ជាបទគុណរបស់សត្ថា ជាសមាសអ្វី? វិគ្គហៈយ៉ាងណា ?

ច. ជាបទគុណរបស់សត្ថា ជាឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ មានឆដ្ឋីតប្បុរិសៈជាផ្ទៃ ។ វិគ្គហៈយ៉ាងនេះគឺ:

ក) សទ្ធម្មស្ស បទំ = សទ្ធម្មបទំ ឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ ។

១) សម្បន្នំ សទ្ទម្ពបទំ យស្ស សោ = សម្បន្នសទ្ទម្ពបទោ (សត្តា) ឆដ្ឋីពហុព្វីហិ មានឆដ្ឋីតប្បុរិសៈជាផ្ទៃ ។

៧៧- សួ. សម្បន្នសស្សានិ ជាសមាសអ្វី? បើជាគុណរបស់មនុស្ស ឬ ប្រទេស ជាសមាសអ្វី? សង្កេតយ៉ាងណា ទើបដឹងបានយ៉ាងនោះ? តាំងវិគ្គហៈមកមើល!

ឞ ជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស ។ បើជាគុណរបស់មនុស្ស ជាឆដ្ឋីពហុព្វីហិ, បើជាគុណរបស់ប្រទេសជាសត្តមីពហុព្វីហិ ។ សង្កេតថា “សំទូងរបស់មនុស្ស, សំទូងក្នុងប្រទេស” ដឹងបានដោយសង្កេតសេចក្ដីយ៉ាងនេះឯង ។ ន័យមួយថា សង្កេតដោយញែកអនុបទនៃសមាសនោះចេញ ហើយតាំងវិគ្គហៈប្រែល្បងមើលតែក្នុងពោះតាមបែបដែលលោកសំដែងទុកតាំងពីទុតិយាពហុព្វីហិជាៈដើមទៅ កាលតាំងវិគ្គហៈប្រែលក្នុងសមាសណាហើយ បើមិនបានសេចក្ដីច្បាស់ល្អប្បូរដឹងថាមិនមែនជាសមាសនោះទេ បើបានសេចក្ដីច្បាស់លាស់ល្អ ប្បូរដឹងថាជាសមាសនោះ នេះជាវិធីសម្រាប់កំណត់ឲ្យដឹងថាជាពហុព្វីហិនេះពហុព្វីហិនោះបាន ។ តាំងវិគ្គហៈយ៉ាងនេះៈវិ.បុ.សម្បន្នានិ ច តានិ សស្សានិ ចា’តិ= សម្បន្នសស្សានិ ។ ឆ.ពហុ.សម្បន្នានិ សស្សានិ យស្ស សោ=សម្បន្នសស្សោ (មនុស្សោ) ។ ស.ពហុ. សម្បន្នានិ សស្សានិ យស្មឹ សោ = សម្បន្នសស្សោ (បទេសោ) ។

៧៨– ស. សបុត្តោ នឹងអបុត្តកោ ជាសមាសឈ្មោះអ្វី ? សូមវិគ្គហៈទាំងពីរស័ព្ទ ?

ឆ. សបុត្តោ ជាសមាសឈ្មោះសហបុព្វបទពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា សហ បុត្តេន យោ វត្តតីតិ = សបុត្តោ ។ អបុត្តកោ ជាសមាសឈ្មោះនបុព្វបទពហុព្វីហិវិគ្គហៈថា នត្ថិ តស្ស បុត្តោតិ = អបុត្តកោ ។

ឯកសេសសមាស

៧៩– ស. ចូរអធិប្បាយពាក្យថា ឯកសេសសមាសឲ្យអស់សង្ស័យ ប្រកបឧទាហរណ៍មកផង ។

ឆ. ពាក្យថាឯកសេសៈនោះ ប្រែថា "សល់ស័ព្ទមួយ" មានអធិប្បាយថា បណ្តាសមាសទាំងឡាយពួកដទៃសុទ្ធតែនិយមស័ព្ទតាំងតែពីពីរឡើងទៅ ប៉ុន្តែឯកសេសៈនេះ និយមត្រឹមតែស័ព្ទមួយមានរូបដូចនាមនាមធម្មតា តែប្រើវិភត្តិខាងពហុវចនៈទាំងអស់ ដូចមោគ្គល្លានា ឬ ឧបាសកា ជាដើម វេលាប្រែ ត្រូវលើកយកនាមនាមដែលជាគូគ្នាចូលមកផង ។ មោគ្គល្លានា ប្រែថា "ព្រះសារីបុត្តនឹងព្រះមោគ្គល្លានទាំងឡាយ" ឬឧបាសកា ប្រែថា "ឧបាសកនឹងឧបាសិកាទាំងឡាយ" ដូច្នេះ ។ ឯកសេសៈនេះ បែកចេញជាពីរយ៉ាង គឺ លុបស័ព្ទមុខចេញសល់ទុកតែស័ព្ទក្រោយហៅបុព្វេកសេសៈ១, លុបស័ព្ទក្រោយសល់ស័ព្ទមុខទុកហៅបរេកសេសៈ១ ។ ដែលថាលុបស័ព្ទមុខសល់ទុកតែស័ព្ទក្រោយនោះ ។ សារីបុត្តោ ច

មោគ្គល្លានោ ច=មោគ្គល្លានា លុបសារីបុត្តោចេញ សល់ទុកតែមោគ្គល្លានា ។ ដែលជាលុបស័ព្ទក្រោយសល់ស័ព្ទមុខទុកនោះឧ. ឧបា-សកោ ច ឧបាសិកា ច=ឧបាសកា លុបឧបាសិកាចេញ សល់ទុកតែឧបាសកា សមាសនេះគប្បីជ្រាបចុះថា វេលាបំប្រួញរួមជាបទសមាសត្រូវជាពហុវចនៈទាំងអស់ ។

៨០ - **សួ.** ឯកសេសសមាស ដែលធ្លាប់បានវិនិច្ឆ័យមកហើយនោះបានត្រឹមតែឯកសេសៈ បើនឹងពោលដោយពិស្តារមានប៉ុន្មាន ? ចូរអធិប្បាយក្នុងចំណែកបន្ថែមថ្មីឲ្យសមដល់ហេតុផល !

ប. បើនឹងពោលដោយពិស្តារមាន ៤ គឺ បុត្តេកសេសៈ១, បរេកសេសៈ១ សរូបេកសេសៈ១ វិរូបេកសេសៈ១ ។ អធិប្បាយទី ២ ខាងចុងសរូបេកសេសៈ ប្រែថា "ស័ព្ទដែលសល់នៅមានរូបស្មើគ្នា" គឺថាកាលបំប្រួញស័ព្ទពីរដែលមានរូបស្មើគ្នា ចូលជាបទសមាសហើយ លុបចេញមួយស័ព្ទ នឹងលុបស័ព្ទខាងមុខឬស័ព្ទខាងក្រោយក៏បានដូច យុគោ ច យុគោ ច=យុគា ប្រែថា "គូនឹងគូទាំងឡាយ" ។ វិរូបេកសេសៈ ស័ព្ទដែលសល់នៅមានរូបផ្សេងគ្នា គឺថាកាលបំប្រួញស័ព្ទពីរស័ព្ទ ដែលមានរូបស្មើ-គ្នាចូលជាបទសមាសហើយលុបស័ព្ទ១ចេញក៏មាន ផ្លាស់រូបនៃបទសមាសនោះ ៗ ឲ្យជារូបដទៃតទៅទៀតក៏មានដូច មាតា ច បិតា ច = មាតរោ ឬ បិតរោ ប្រែថា "មាតានឹងបិតាខ"; ខស ច ខស ច ខស ច = តឹស ប្រែថា

“ដប់ទឹងដប់ទឹងដប់” ហើយផ្លាស់ទសពាំងនោះជាតំសតទៅទៀត តែក៏គង់ប្រែថា “ដប់ទឹងដប់ទឹងដប់”គឺ ៣០ តាមដើម ។

វិធីសង្កេតសមាស

៨១– សួ. ចូរអធិប្បាយវិធីសង្កេតសមាសពាំងឡាយ តាមភាសាខ្មែរ ដែលគួរទាញមកជាគោលចារឹកបានឲ្យបានគ្រប់ប្រការ !

ឆ្លើ. វិធីសង្កេតសមាសពាំងឡាយតាមភាសាខ្មែរ ដែលគួរទាញមកជាគោលចារឹកបាន ដូចតទៅនេះ :

១ – កម្មធារយសមាស

ក) វិសេសនបុព្វបទ = មានពាក្យគុណនាមនៅខាងចុង ដូច “បុរសធំ” (បើបាលីប្រែច្រាស) ។

ខ) វិសេសនុត្តរបទ = មានពាក្យគុណនាមនៅខាងចុង ដូច “បុរសខ្ពង់ខ្ពស់” (បើបាលីប្រែបណ្តោយ) ។

គ) វិសេសនោភយបទ = មានពាក្យ “ពាំង...” នាំមុខបទពាំងពីរ ដូច “(ទី) ពាំងត្រជាក់ពាំងក្តៅ” (បើបាលីប្រែបណ្តោយ) ។

ឃ) វិសេសនោបមបទ = មានពាក្យ “-ដូច- ; -ដូចជា- ; -បីដូច- ; -បីដូចជា-” នៅត្រង់ចន្លោះកណ្តាលនៃបទពាំងពីរ ដូច “ចក្ខុដូចជាទិព្វ” ; (ខ.បុ.ប្រែច្រាស ; ខ.នុ. ប្រែបណ្តោយ) ។

ង) សម្ភាវនបុព្វបទ=មានពាក្យ "-ជា-" ត្រង់ចន្លោះកណ្ដាលនៃបទទាំងពីរ ដូច " មានៈជា (អញ) ជាក្សត្រ " (បើបាលីប្រែប្រាស)។

ច) អវធារណបុព្វបទ=មានពាក្យ "-គឺ-" ត្រង់ចន្លោះកណ្ដាល ដូច " កែវគឺព្រះពុទ្ធ " (បើបាលីប្រែប្រាស)។

២– ទិគុសមាសៈ=មានពាក្យកំណត់ចំនួនដែលហៅថាសង្ខ្យា ដូច ១-២-៣ ជាដើម នៅខាងចុងនាមនាមដូច "បុគ្គលម្នាក់", "លោក-ត្រី" ។

៣– តប្បុរិសសមាស = មានពាក្យអាយតនិបាត ដែលប្រើបម្រាប់វិភត្តិនោះៗ នៅក្នុងចន្លោះបទ, បើជាអាយតនិបាតសម្រាប់វិភត្តិណា ក៏ជាតប្បុរិសៈឈ្មោះនោះ ដូចពាក្យ "ទូវ" ក៏ជាទុតិយាតប្បុរិស-បមាស ។ល។ "ក្នុង" ជាសត្តមីតប្បុរិសសមាស

ក) ទុតិយាតប្បុរិសៈ= ដូច "(ជន) ដល់ហើយនូវសេចក្ដីសុខ" ។

ខ) តតិយាតប្បុរិសៈ= ដូច "(ម្រឹគ) គឺសរមុតហើយ" ។

គ) ចតុត្ថីតប្បុរិសៈ= ដូច "សំពត់ដើម្បីកឋិន" ។

ឃ) បញ្ចមីតប្បុរិសៈ= ដូច "ភ័យអំពីស្ដេច" ។

ង) ឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ= ដូច "កូនរបស់ស្ដេច" ។

ច) សត្តមីតប្បុរិសៈ= ដូច "សេចក្ដីសំគាល់ក្នុងរូប" ។

៤– នញតប្បុរិសៈ ឬ នបុព្វបទកម្មធារយៈ=មានពាក្យ "មិនមែន" នាំមុខបទ ដូច "(ជននេះ) មិនមែនព្រាហ្មណ៍" ។

៥– ទ្វន្ទសមាស = មានពាក្យ "និង" ត្រង់ចន្លោះៗនៃបទនាម-នាម ដូច "សមណៈ និង ព្រាហ្មណ៍ទាំងឡាយ" ។

៦– អព្យយីភាវសមាសសង្កេតដូច្នេះ:

ក) ឧបសគ្គបុព្វកៈ=មានពាក្យឧបសគ្គនៅខាងដើម ដូច "ទីជិតនៃនគរ" ។

ខ) និបាតបុព្វកៈ = មានពាក្យនិបាតនៅខាងដើម ដូច "លំដាប់នៃជនចាស់" ។ បែបសង្កេតនេះយកជាគោលកំណត់ដាច់ស្រេចមិនបាន ព្រោះពាក្យនិបាតខ្មែរយើងក៏មានប្រើជានាម ។

៧- ពហុព្វីហិសមាស = មានពាក្យ "មាន -" នាំមុខបទត្រូវគ្នាទាំងអស់ ដូច "(អារាម) មានសមណៈមកហើយ" ។

៨– ឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វីហិ = មានពាក្យ "មាន – ដូចជា." គឺពាក្យ "មាន" នៅខាងដើម "ដូចជា" នៅត្រង់ចន្លោះកណ្ដាល ដូច (ព្រះតថាគត) "មានសម្បុរដូចជាសម្បុរនៃមាស" ។

៩– នបុព្វបទឆដ្ឋីពហុព្វីហិ = មានពាក្យ "មាន" នៅខាងដើម "មិនមាន" នៅខាងចុង គឺ "មាន – មិនមាន", ឬពាក្យ "មិនមាន,

ឥតមាន, គ្មាន” នាំមុខបទ ដូច (បិតា) “មានកូនមិនមាន” ឬ “ឥតមានកូន” ។

១០– ឆដ្ឋីភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ – មានពាក្យ “មាន” នៅខាងដើម នឹងពាក្យអាយតនិបាតរបស់ទុតិយាវិភត្តិជាដើមនៅត្រង់ចន្លោះកណ្ដាល ដូច (ជន) “មានកិរិយានៅអស់យប់មួយ”, (បុរស) “មានរោមត្រង់ទ្រូង” ។

១១– សហបុព្វបទពហុព្វីហិ – មានពាក្យ “មួយអន្លើ, ជាមួយ” ត្រង់កណ្ដាល ឬ មានពាក្យ “ព្រមទាំង” នៅខាងដើម ដូច (បិតា) “ប្រព្រឹត្តទៅមួយអន្លើដោយកូន”, “ប្រព្រឹត្តទៅជាមួយនឹងកូន” ឬ “ព្រមទាំងកូន” ។

សមាសប្បធាន

៨២– ស. សមាសដែលមានបទដទៃជាប្រធានរួមទាំងអស់មានប៉ុន្មានយ៉ាងគឺអ្វីខ្លះ? សមាសទាំងនេះមានពិធីពិស្ដារខុសពីសមាសពួកដទៃយ៉ាងណា? ចូរអធិប្បាយ!

ប. មាន ៣ យ៉ាងគឺ កម្មធារយៈ (មានខ្លះ), តប្បុរិសៈ (មានខ្លះ) នឹងពហុព្វីហិ (ទាំងអស់) ។ មានពិធីពិស្ដារដូច្នេះគឺ សមាសដទៃដែលប្រើជាបទប្រធានចំពោះខ្លួនមានរូបជាលិង្គណា ក៏គង់នៅជាលិង្គនោះ ចំបែរជាលិង្គដទៃវិញមិនបាន ព្រោះបទនោះមានលក្ខណៈជានាមនាម វៀរមួយតែបទនាមនាមនោះប្រព្រឹត្តទៅបាន ២ លិង្គប៉ុណ្ណោះ

ដូចឯកបុគ្គលោ “បុគ្គលម្នាក់” នេះជាទិគុសមាសមានរូបជាបុំលិង្គ ក៏គង់
នៅជាបុំលិង្គតែម្យ៉ាង នឹងផ្លាស់ប្ដូរទឹងការន្តឲ្យជាឥត្ថីលិង្គឬនបុំសកលិង្គ
មិនបាន ៗ ចំណែកសមាស ៣ ពួកនោះមិនគង់រូបនៅជាយ៉ាងនោះទេ
អាចប្រព្រឹត្តទៅបានទាំង ៣ លិង្គ ស្រេចហើយតែបទប្រធានដែលជា
លិង្គណា ខ្លួនក៏ជាលិង្គនោះតាម ព្រោះមានលក្ខណៈជាគុណនាមសុទ្ធ
ដូច សីតសមដ្ឋោ “(ប្រទេស) ទាំងត្រជាក់ទាំងស្មើ” ជាវិសេសនោភយ-
បទកម្មធារយសមាស នេះជាបុំលិង្គ ជាវិសេសនៈរបស់បទេសោ បើជា
វិសេសនៈរបស់ ភូមិ ត្រូវជាសីតសមដ្ឋា, វិសេសនៈរបស់ ឋានំ ត្រូវជា
សីតសមដ្ឋំ ៗ បាបរហិតោ “(បុរស) វៀរហើយចាកបាប” ជាបញ្ចមី
តប្បុរិសសមាស នេះជាបុំលិង្គ ជាវិសេសនៈរបស់ បុរិសោ, បើជាវិ-
សេសនៈរបស់ ឥត្ថី ត្រូវជាបាបរហិតា, បើជាវិសេសនៈរបស់កុលំ ត្រូវ
ជាបាបរហិតំ ៗ មហទ្ធនោ “(បុរស) មានទ្រព្យច្រើន” ជាឆដ្ឋីពហុព្វី-
ហិសមាស នេះជាបុំលិង្គ ជាវិសេសនៈរបស់ បុរិសោ, បើជាវិសេសនៈ
របស់ ឥត្ថី ត្រូវជាមហទ្ធនា, បើជាវិសេសនៈរបស់ កុលំ ត្រូវជាមហទ្ធនំ
ដូច្នេះជាដើម ៗ

៨៣– សួ. ពាក្យដែលថាមានបទក្រោយជាប្រធាននោះ សំគាល់
យកអញ្ញបទពិតមែនឬ? ព្រោះអញ្ញបទមាននៅមុខ ហើយជាប់ដោយ
បទសមាសនោះដោយត្រង់!

ឆ. មិនពិតទេ ។ ព្រោះពាក្យថាមានបទក្រោយជាប្រធាន នោះ មិនបានសំគាល់យកអញ្ញបទដោយត្រង់ទេ បំណងយកចំពោះតែ បទដែលមាននៅក្នុងសមាសនោះប៉ុណ្ណោះ, ចំណែកអញ្ញបទ ជាបទ ដែលមិនមានក្នុងបទសមាស ព្រោះជាសព្ទហៅគេមកថ្មី ដើម្បីឲ្យជាតួ ប្រធានរបស់បទសមាស ដែលមិនជាប់ដោយបទមុខនឹងបទក្រោយ ដូច ជាតុល្ល ច បហល្ល ច = តុល្លប្បហល្ល (ភិក្ខុ), ពាក្យថាភិក្ខុជាអញ្ញបទ ព្រោះមិនមានក្នុងបទសមាស ។

៨៤- ស. ក្នុងរូបវិគ្រោះសមាសណាប្រើកិរិយាអាខ្យាត? សមាសណាមិនប្រើ?

ឆ. សមាសទាំងនេះ គឺឧបសគ្គបុព្វកាព្យយីភាវៈ, នបុព្វបទឆដ្ឋីពហុព្វីហិ, សហបុព្វបទពហុព្វីហិ ក្រៅពីនោះមិនឃើញប្រើឡើយ សូម្បីប្រើខ្លះក៏ជាកិរិយាកិតកៈដោយច្រើន ក្រៅពីនោះទៀត ត្រូវប្រើជា នាមនាមនឹងគុណនាម ។

៨៥ ស. សមាសអ្វីខ្លះដែលមានបទខាងចុងជាប្រធាន ? ចូរ លើកឧទាហរណ៍មកផងមើល !

ឆ. សមាសដែលមានបទខាងចុងជាប្រធានមាន ៦ យ៉ាងគឺ ១– វិសេសនបុព្វបទកម្មធារយៈ ឧ. មហន្តោ បុរិសោ = មហាបុរិសោ ។ ២- ឧបមាបុព្វបទកម្មធារយៈ ឧ. ទិព្វំ ឥវ ចក្ខុ = ទិព្វចក្ខុ ។ ៣- សម្ភាវនបុព្វ

បទកម្មធារយៈ ៖. ខត្តិយោ អហំ ឥតិ មានោ = ខត្តិយមានោ ។ ៤- អវធារណបុព្វបទកម្មធារយៈ ៖. សទ្ធា ឯវ ធនំ = សទ្ធាធនំ ។ ៥- ទិគុ ៖ តយោ លោកា = តិលោកំ ។ ៦- តប្បុរិសៈ ៖. រញ្ញោ បុត្តោ = រាជបុត្តោ ។

លក្ខណៈនៃសមាស

៨៦– សួ. សមាសសំដែងដោយលក្ខណៈ មានប៉ុន្មានយ៉ាង គឺអ្វីខ្លះ ? ចូរអធិប្បាយទាញឧទាហរណ៍ផង ។

ឆ្លើយ. មាន ៣ យ៉ាងគឺ បុព្វលោបសមាស ១, មជ្ឈលោបសមាស ១, អបរលោបសមាស ១ ។

១) បុព្វលោបសមាស = សមាសដែលលុបស័ព្ទខាងដើមចេញ តែវេលាប្រែ ត្រូវប្រែទាំងស័ព្ទដែលលុបផង ដូច សហស្សំ បទនេះបើនឹងប្រែត្រឹមតែតួសហស្សំប៉ុណ្ណោះ បានសេចក្ដីត្រឹមតែថា "មួយពាន់" ឃើញថាមិនទាន់ពេញសេចក្ដីតាមបំណងក្នុងផ្លូវរឿង; វេយ្យាករណ-បណ្ឌិត ទើបកែបទសហស្សំ នេះថាមកពី កហាបណានំ សហស្សំ, កាលបំព្រួញចូលជាសមាស លុបវិភត្តិនឹងកហាបណ· ស័ព្ទចេញទុកឲ្យសល់នៅតែសហស្សំ តែវេលានឹងប្រែ ត្រូវតែប្រែបទដែលលុបចេញផងថា "ពាន់ (នៃកហាបណ·)" សូម្បីលុបតែតួអក្ខរៈនៃបទខាងដើមចេញខ្លះ ក៏ចាត់ជាបុព្វលោបសមាស តាមន័យនេះដែរ ដូច កុទិដ្ឋិ "ទិដ្ឋិដែលបណ្ឌិតគួរខ្ពើម" វិគ្គហៈថា កុច្ឆិតា ទិដ្ឋិ = កុទិដ្ឋិ (លុប –ច្ឆិតា); កនកវិមានំ "វិមានជា

វិការៈនៃមាស" វិគ្គហៈថា កនកមយំ វិមានំ = កនកវិមានំ (លុបវិភត្តិនឹងមយចេញ) ដូច្នេះជាតួយ៉ាង ។

២) មជ្ឈេលោបសមាស = សមាសដែលលុបសព្ទកណ្ដាលចេញ ដូច អស្សរថោ (យុត្តោ) រថោ = អស្សរថោ "រថ (ដែលគេទឹមហើយ) ដោយសេះ", គេនេន (កតំ) បក្កំ = គេនបក្កំ "ទឹបក្រែម (ដែលគេធ្វើហើយ) ដោយស្ករ" ជាដើម ។

៣) អបរលោបសមាស = សមាសដែលលុបសព្ទខាងចុងចេញ ដូច បញ្ចសតា ដែលប្រែថា "មានរយប្រាំ (ជាប្រមាណ)" វិគ្គហៈថា បញ្ចសតំ បមាណំ យេសំ តេ = បញ្ចសតា ។ សមាសនេះបើមិនលុបសព្ទខាងចុងចេញ ក៏នៅប្រាកដជាបញ្ចសតប្បមាណា ។

ប្រភេទនិងបរិយាយនៃពហុព្វីហិសមាស

៨៧– សួ. ពហុព្វីហិសមាស ដែលសំដែងដោយប្រភេទ មានប៉ុន្មានយ៉ាងគឺអ្វីខ្លះ? ដែលសំដែងដោយបរិយាយមានប៉ុន្មានយ៉ាងគឺអ្វីខ្លះ? ឧទាហរណ៍ដូចម្ដេចខ្លះ? ចូរតាំងវិគ្គហៈឲ្យគ្រប់យ៉ាង។

ឆ. ពហុព្វីហិសមាស ដែលសំដែងដោយប្រភេទ មាន ២ យ៉ាងគឺ តុល្យាធិករណពហុព្វីហិ ១, ភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ ១ ។ ដែលសំដែងដោយបរិយាយមាន ៣ យ៉ាងគឺ ឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វីហិ ១, នបុព្វបទឆដ្ឋីពហុព្វីហិ ១, សហបុព្វបទពហុព្វីហិ ១ ។ តុល្យាធិករណ-

ពហុព្វីហិ ដូច អាគតា សមណា យំ សោ = អាគតស្សមណោ ។ ភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ ដូច ឧរសិ លោមានិ យស្ស សោ = ឧរសិលោ-មោ ។ ឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វីហិ ដូច សុវណ្ណវណ្ណោ ឥវ វណ្ណោ យស្ស សោ = សុវណ្ណវណ្ណោ ។ នបុព្វបទឆដ្ឋីពហុព្វីហិ ដូចជា នត្ថិ តស្ស បុត្តោ'តិ = អបុត្តកោ ។ សហបុព្វបទពហុព្វីហិ ដូច សហ បុត្តេន យោ វត្តតី'តិ = សបុត្តោ ។

៨៨ សួ. អ្វីហៅថាភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ និងឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វី-ហិ ? ហើយសមាសទាំងពីរនេះមានលក្ខណៈខុសគ្នា ឬដូចគ្នាយ៉ាងណា?

ឆ. ក្នុងវិគ្គហៈនៃបទសមាសណា មានបទមុខក្តី បទក្រោយក្តី បទសព្វនាមដែលជាប្រធាននៃបទសមាសក្តី ដែលមានវិភត្តិនិងវចនៈមិនស្មើគ្នា លោកហៅសមាសនោះថា ភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ ដូច មណិ កណ្ឋេ យស្ស សោ = មណិកណ្ឋោ (នាគរាជ), សមាសដែលមានឧប-មានៅមុខហៅឧបមាពហុព្វីហិ ដូច ករវិកស្សរោ ឥវ សរោ យស្ស សោ = ករវិកស្សរោ (ភគវា) ។ សមាសទាំងពីរនេះ មានលក្ខណៈប្រហែលគ្នា ព្រោះប្រើសព្វនាមនាមទាំងពីរបទ ហើយមានវិភត្តិនិងវចនៈមិនស្មើគ្នា ផ្សេងគ្នាខ្លះ តែសមាសក្រោយនេះ ប្រើឥវ-សព្ទ ក្នុងចន្លោះ កណ្តាលនៃរូបវិគ្គហៈទាំងបានចំពោះតែឆដ្ឋីវិភត្តិប៉ុណ្ណោះ បទមុខនិងយ-សព្ទ ក៏ប្រកបបានចំពោះឆដ្ឋីវិភត្តិតែម្យ៉ាង ។

៨៩– ស. ពហុព្វីហិទាំងអស់ បើនឹងពោលដោយលក្ខណៈដែលផ្សេងគ្នាមានប៉ុន្មាន ? អ្វីខ្លះ ?

ឆ. មាន៥យ៉ាង ។ គឺតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ១, ភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ១, នបុព្វបទពហុព្វីហិ១, សហបុព្វបទពហុព្វីហិ១, ឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វីហិ ១ ។

៩០– ស. កម្មធារយៈក៏មានឧបមាឃើញថាល្មមដល់ភាសានិយមហើយ មិនមែនឬ ? តែហេតុអ្វីពហុព្វីហិទើបមានឧបមាទៀត ? ចូរអធិប្បាយឲ្យឃើញទាំងភាសាបាលីនឹងភាសាខ្មែរ !

ឆ. នៅមិនល្មមដល់ភាសានិយមទេ គឺក្នុងរវាងសមាសទាំងពីរនោះ នឹងមានឧបមាដូចគ្នាក៏ពិត តែបំណងខុសគ្នា ព្រោះឧបមាក្នុងកម្មធារយៈដែលមាននាមថាវិសេសនោបមបទនោះ សំគាល់យកបទវិសេសនៈជាឧបមា វែកចេញជាពីរដោយអំណាចឧបមានោះ នៅមុខនឹងក្រោយ, នៅមុខជាឧបមាបុព្វបទ នៅក្រោយជាឧបមានុត្តរបទ ហើយក្នុងរូបវិគ្គហៈ ឲ្យចុះឥវ, វិយ ដែលប្រែជាខ្មែរថា " ដូច, ដូចជា, បីដូច, បីដូចជា " ដូចគ្នានឹងឧបមាពហុព្វីហិដែរ តែផ្សេងគ្នាត្រង់ឧបមាពហុព្វីហិយកបទឆដ្ឋីវិភត្តិជាប្រធាននៃបទសមាស គឺកាលវែកចេញ តាំងវិគ្គហៈបទមុខត្រូវជាឆដ្ឋីវិភត្តិ ហើយបន្ថែមបទនាមនាមដូចបទក្រោយ ចូលក្នុង

ចន្លោះទៀត ១ មុខរួចទើបបំពេញសព្ទដូចជាខាងចុង ។ សព្ទក្នុងកម្មធារយៈ ប្រែថា "ដូចជា" តែក្នុងសមាសនេះប្រែថា "មាន - ដូចជា" ជាពាក្យនិយាយដែលស្អិតជាប់គ្នាផ្ទួនៗ ទើបសមគួរនឹងឲ្យមានទៀត ។

សមាសមានផ្ទៃ

៩១ សួ. សមាសដូចម្ដេច ហៅថា សមាសមានផ្ទៃ? សមាសមានផ្ទៃនោះ ចែកចេញជាប៉ុន្មាន? មានកំណត់ឈ្មោះសមាសឬទេ?

ឆ. សមាសណាយកគ្នាតាំងពី ២ សមាសឡើងទៅ ដែលបំប្រួញចូលគ្នាជាបទមួយ ហៅថាសមាសមានផ្ទៃៗនោះចែកចេញជា ២ គឺ សមាសធំ ១, សមាសតូច ១ ។ តាំង ២ នេះគ្មានកំណត់ឈ្មោះសមាសទេ អាចប្រព្រឹត្តទៅបានគ្រប់សមាសទាំង ៦ គឺចង់ជាកម្មធារយៈ, ទិគុ, តប្បុរិសៈ, ទ្វន្ទៈ, អព្យយីភាវៈ និងពហុព្វីហិសមាស ណាមួយបានទាំងអស់ ស្រេចហើយតែសព្ទនោះៗណែនាំឲ្យប្រែ ។ មួយទៀតក្នុងសមាសមានផ្ទៃនោះ មានតែសមាសមួយទេ ដែលចាត់ជាសមាសធំ ចំណែកសមាសតូចនោះមិនមានកំណត់ចំនួនទេ ចង់មានប៉ុន្មានសព្ទ ប៉ុន្មានសមាសក៏ដោយ ក៏ចាត់ជាផ្ទៃនៃសមាសធំទាំងអស់ ស្រេចតែរូបសព្ទនិងពាក្យប្រែអនុលោមទៅជាយ៉ាងណា ។

៩២– សួ. សមាសដែលលាយគ្នាច្រើនសមាសនោះតាមវោហារខ្មែរយើងហៅដូចម្ដេចខ្លះ?

ឆ្ល. តាមវោហារខ្មែរយើងហៅថា "សមាសមានផ្ទៃ" ក៏បាន ថា "សមាសដើម" ក៏បាន ថា "សមាសធំ" ក៏បាន ថា "សមាសក្រៅ" ក៏បាន ។

៩៣– សួ. អ្នកសិក្សាសមាសលាយគ្នានេះ ត្រូវស្គាល់អ្វី ទើបចូលចិត្តច្បាស់នូវសមាសនេះបាន? ចូរអធិប្បាយមកមើល ។

ឆ្ល. ត្រូវស្គាល់ពាក្យដែលជាគូនឹងគ្នា ទើបចូលចិត្តយល់ច្បាស់នូវសមាសនេះ ដោយឥតកន្តច្រឡំ គឺ

សមាសមានផ្ទៃ	គូនឹង	សមាសផ្ទៃ
សមាសដើម (មេ)	–	សមាសកូន
សមាសធំ	–	សមាសតូច
សមាសក្រៅ	–	សមាសក្នុង

សមាសដែលប្រែមុនគេ តែតាំងវិគ្គហៈក្រោយគេ ហៅថា សមាសមានផ្ទៃ (ឬសមាសដើម, សមាសធំ, សមាសក្រៅ); សមាសដែលប្រែក្រោយគេ តែតាំងវិគ្គហៈមុនគេ ហៅថា សមាសផ្ទៃ (ឬសមាសកូន, សមាសតូច, សមាសក្នុង); គួយ៉ាងដូច ទុព្វលស្យេ "សេះមានកម្លាំងខ្សោយ" បទនេះមានសមាស ២ គឺឧត្តុល្យាធិករណៈ

ពហុព្វីហិ ១ វិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស ១ ។ ក្នុងសមាសទាំង ២ នេះ វិ. កម្ម. ចាត់ជាសមាសធំ គឺសមាសមានផ្ទៃ ព្រោះប្រែមុន តាំងវិគ្គហៈក្រោយ; ឆ. តុ. ជាសមាសតូច គឺសមាសផ្ទៃ ព្រោះប្រែក្រោយ តាំងវិគ្គហៈមុន ។ ចូរមើលវិគ្គហៈដូចតទៅនេះ:

ឆ. តុ. ទុៈ ទុដ្ឋំ ពលំ យស្ស សោ = ទុព្វលោ (អស្សោ) ។

វិ. កម្ម. ទុព្វលោ ច សោ អស្សោ ចាតិ=ទុព្វលស្សោ ។

៩៤– សួ. នាមសព្ទដែលរួមគ្នាច្រើន ៗ សព្ទ យើងដឹងហើយថា ជាសមាសមានផ្ទៃ. តែការដែលនឹងឲ្យដឹងច្បាស់ថាសព្ទណាជាសមាសអ្វីនោះ យើងនៅសង្ស័យ នឹងបរិហារថាយ៉ាងម៉េចឲ្យបានបាត់សង្ស័យ ?

ឆ. ការដែលនឹងដឹងច្បាស់ថាសព្ទណាជាសមាសអ្វីនោះ ត្រូវអាស្រ័យការញែកសព្ទចេញជាមួយសព្ទ ៗ រួចត្រូវមើលឲ្យដឹងថា សព្ទណាជាគុណ សព្ទណាជានាម សព្ទណាជាកិរិយាកិតកៈជាដើម ហើយប្រែល្បងមើល ; កាលញែកចេញដឹងថា សព្ទនេះប្រែយ៉ាងនេះ សព្ទនោះប្រែយ៉ាងនោះហើយ គប្បីតាំងវិគ្គហៈលមើលគ្រប់ ៗ សមាស កាលបានសេចក្តីក្នុងសមាសណា គប្បីដឹងថាជាសមាសនោះ ៗ ដូច ជិន-អស្សរថោ ញែកសព្ទថា ជិន, អស្ស. រថ ហើយប្រែឲ្យត្រូវតាមលក្ខ-ណៈសព្ទនោះ ៗ នឹងឲ្យត្រូវតាមវិធីសមាស ដូចក្នុងទីនេះ ត្រូវប្រែថា

« រថទឹមហើយដោយមនុស្សនឹងសេះ » ដឹងបានថាជា តតិយាតប្បុរិស-សមាស មានសមាហារទ្វន្ទសមាសជាផ្ទៃ ដូច្នេះជាតួយ៉ាង ។

៩៥– ស. ពាក្យថា សមាសមានផ្ទៃនោះ បានដល់សមាសដែលរួមនាមស័ព្ទច្រើន ៗ ស័ព្ទ ឲ្យចូលជាបទមួយ, ចុះក្រែងទ្វន្ទសមាស ក៏ត្រូវរួបរួមនាមស័ព្ទច្រើន ៗ ស័ព្ទឲ្យចូលជាបទមួយដែរមិនមែនឬ? កាលបើដូច្នេះ យើងនឹងសង្កេតយ៉ាងម៉េច ទើបនឹងដឹងបានថាស័ព្ទនេះជាសមាសមានផ្ទៃ ស័ព្ទនោះជាទ្វន្ទសមាស ?

ប. ដឹងបានយ៉ាងនេះ : ទ្វន្ទសមាស បំប្រួញបានតែស័ព្ទនាមនាមតាំងពីពីរស័ព្ទឡើងទៅ មិនមានកំណត់ដូច ហត្ថិអស្សរថបត្តិកំ ដឹងថាមាន ៤ ស័ព្ទ ហើយនាមនាមទាំងអស់ ប្រើពិធីបំប្រួញចូលជាបទមួយ ទើបជារូបដូច្នោះ តែមិនហៅថាជាសមាសមានផ្ទៃទេ ព្រោះមានតែស័ព្ទនាមនាមម្យ៉ាង ៗ ប្រសិនបើជាស័ព្ទដែលរួមគ្នានោះ ជានាមនាមខ្លះ ជាគុណនាមខ្លះ ជាសង្ខ្យាខ្លះ ជាកិរិយាកិតក:ខ្លះ ដូច បញ្ចសតភិក្ខុ-បរិវារសត្ថា ដូច្នេះវិញ សង្កេតដឹងបានថាជាសមាសមានផ្ទៃតែម្យ៉ាង មិនមែនជាទ្វន្ទសមាសទេ ។

៩៦– ស. ក្នុងការតាំងវិគ្គហៈនៃសមាសមានផ្ទៃ ត្រូវនិយមសមា-សត្ថ៍ជាគោល ? ចូរលើកតួយ៉ាងតាំងវិគ្គហៈមកមើល !

ច. ត្រូវនិយមសមាសទីបំផុត បានដល់សមាសដែលតាំងវិគ្គហៈខាងក្រោយបង្អស់នោះឯងជាគោល ដូច បព្វតន្តរគតោ ប្រែថា "(សត្វ) ទៅហើយកាន់ចន្លោះនៃភ្នំ" តាំងវិគ្គហៈថា បព្វតស្ស អន្តរំ= បព្វតន្តរំ បព្វតន្តរំ គតោ= បព្វតន្តរគតោ (សត្តោ) ជាទុតិយាតប្បុរិសសមាស មានឆដ្ឋីតប្បុរិសសមាសជាផ្ទៃ ។

៩៧- ស. សមាសមានផ្ទៃនោះ គេត្រូវសង្កេតអ្វី ទើបដឹងជាក់ប្រាកដ? ចូរអធិប្បាយហើយលើកឧទាហរណ៍!

ច. ត្រូវសង្កេតគោល ២ យ៉ាង គឺសង្កេតការប្រែ និងការតាំងវិគ្គហៈ ទើបដឹងជាក់ប្រាកដទៅបាន ។

<u>សង្កេតការប្រែ</u> : សមាសមានផ្ទៃនេះ មានវិធីប្រែ ៣ យ៉ាង ដោយអំណាចនៃសេចក្តីបង្គាប់ឲ្យប្រែ គឺ

ក) សមាសខ្លះប្រែសព្ទក្រោយមុនសព្ទមុខ គឺប្រែច្រាស ដូច ពុទ្ធាទិរតនសម្បន្នោ (ជនោ) "(ជន) ដល់ព្រមហើយដោយរតនៈមានព្រះពុទ្ធជាដើម" ។ បទនេះ ត្រូវប្រែ សម្បន្នោ ជាសព្ទក្រោយមុន សព្ទក្រៅពីនេះត្រូវប្រែក្រោយ ព្រោះពុទ្ធាទិ ជាគុណរបស់រតនៈ។ ជានាមនាមត្រូវចូលនឹងសម្បន្នោ; ក្នុងឧទាហរណ៍នេះមានសមាស ៣ គឺ តតិយាតប្បុរិសៈជាសមាសធំគឺសមាសមានផ្ទៃ, ឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ

ឯឆដ្ឋីវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយៈ ជាសមាសតូច គឺសមាសផ្ទៃ ព្រោះនៅក្នុងពោះនៃឆដ្ឋីតប្បុរិសសមាស ដូចតាំងវិគ្គហៈតទៅនេះ :

ឆ. តុ. តុម្ហា ផាទិ យស្ស តំ = តុម្ហាទិ (គេនំ) ។

វិ. កម្ម. តុម្ហាទិ ច តំ ខេនញ្ច’តិ = តុម្ហាទិខេនំ ។

ត. តប្បុ. តុម្ហាទិខេនេន សម្បន្នោ = តុម្ហាទិខេនសម្បន្នោ (ជនោ) ។

១) សមាសខ្លះប្រែសព្ទមុខមុនសព្ទក្រោយ គឺប្រែបណ្ដោយ ដូច **មធុផាណិតវត្ថាទីនិ** "ទឹកឃ្មុំនិងទឹកអំពៅ និង (គ្រឿងស្លៀកដណ្ដប់) មានសំពត់ជាដើមទាំងឡាយ" ។ បទនេះ ត្រូវប្រែ មធុ ផាណិត ជាសព្ទមុខមុន រួចទើបប្រែសព្ទក្រៅពីនេះជាខាងក្រោយ ដូចប្រែមកហើយ ព្រោះបទនេះ បើញែកចែកជាពួក បាន ២ ពួក គឺពួករស ១ ពួក, ពួកគ្រឿងស្លៀកដណ្ដប់ ១ ពួក ហើយជានាមនាមទាំង ២ ពួក ។ ឧទាហរណ៍នេះ មានសមាស ៣ គឺ អសមាហារទ្វន្ទៈ ជាសមាសធំ, ឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ និងសមាហារទ្វន្ទៈ ជាសមាសតូច ព្រោះនៅក្នុងផ្ទៃនៃអសមាហារទ្វន្ទសមាស ដូចតាំងវិគ្គហៈតទៅនេះ :

អ. ទ្វ. មធុ ច ផាណិតញ្ច = មធុផាណិតានិ ។

ឆ. តុ. វត្ថំ អាទិ យេសំ តានិ = វត្ថាទីនិ (ធនានិ) ។

អ. ទ្វ. មធុផាណិតានិ ច វត្ថាទីនិ ច = មធុផាណិតវត្ថាទីនិ ។

គ) <u>សមាសខ្លះប្រែតុះពាក់កណ្ដាល</u> គឺប្រែសព្ទមុខរួចប្រែសព្ទ

ក្រោយថ្មីប្រែស័ព្ទក្រោយរួចប្រែស័ព្ទមុខដូច សាលយានាលយោ(ភិក្ខុ) "(ភិក្ខុ) តាំងប្រព្រឹត្តទៅមួយអន្លើដោយសេចក្ដីអាល័យ តាំងមានសេចក្ដីអាល័យមិនមាន" ៗ បទនេះត្រូវប្រែតុះពាក់កណ្ដាល ទើបត្រូវល្អ ព្រោះកាលញែកចេញជាបទៗ ហើយក៏ជាគុណរបស់ ភិក្ខុ តាំងស័ព្ទមុខនិងស័ព្ទក្រោយ ៗ ឧទាហរណ៍នេះមានសមាស ៣ គឺវិសេសនោភយបទកម្មធារយៈ ជាសមាសធំ, សហបុព្វបទពហុព្វីហិ និងនបុព្វបទពហុព្វីហិ ជាសមាសតូច ដូចមានវិគ្គហៈតទៅនេះ:

សហបុព្វ. សហ អាលយេន យោ វត្តតី'តិ= សាលយោ (ភិក្ខុ) ៗ

នបុព្វ. នត្ថិ តស្ស អាលយោតិ =អនាលយោ (ភិក្ខុ) ៗ

វិ. នោ. កម្ម. សាលយោ ច សោ អនាលយោ ចា'តិ= សាលយានាល-យោ (ភិក្ខុ) ៗ

សង្កេតការតាំងវិគ្គហៈ = សមាសមានផ្ទួ មានរបៀបកំណត់ឲ្យតាំងវិគ្គហៈ បាន ៣ យ៉ាងគឺ :

ក) សមាសខ្លះតាំងវិគ្គហៈប្រាសពាក្យប្រែ គឺតាំងវិគ្គហៈសមាសដែលប្រែក្រោយបំផុត ជាលើកដំបូង រួចតាំងវិគ្គហៈសមាសក្រោយជាបន្ទាប់ ៗ គ្នារហូតដល់សមាសដែលប្រែមុនបង្អស់ ជាលើកក្រោយបំផុត ប្រៀបដូចរបស់ដែលគេគម្រួតច្រើនជាន់ វេលាគេលើកយកចេញ ត្រូវ

លើកពីខាងលើចុះមកតាមលំដាប់ ដូច មហាបាដិហារិយករណដ្ឋានំ “ ទីជាទីធ្វើនូវបាដិហារ្យធំ ” ។ តាំងវិគ្គហៈដូច្នេះ ៖

មហន្តំ បាដិហារិយំ = មហាបាដិហារិយំ ។ វិ.កម្ម. ។

មហាបាដិហារិយស្ស ករណំ=មហាបាដិហារិយករណំ ។ ឆ.តប្បុ ។

មហាបាដិហារិយករណំ ឋានំ = មហាបាដិហារិយករណដ្ឋានំ ឈ្មោះវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស មានវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយៈ និងទុតិយាតប្បុរិសសមាសជាផ្ទៃ ។

១) <u>សមាសខ្វះតាំងវិគ្គហៈបណ្តោយពាក្យប្រែ</u> ប្រៀបដូចរបស់ច្រើនមុខដែលគេខ្ចប់ជាកញ្ចប់ ៗ ហើយយកមកតម្រួតគ្នាតាមលំដាប់ដូច ពាលបុរិសបណ្ឌិតបុរិសា “ បុរសពាលនឹងបុរសបណ្ឌិតទាំងឡាយ ” តាំងវិគ្គហៈដូច្នេះ ៖

ពាលោ បុរិសោ = ពាលបុរិសោ ។ វិ. កម្ម. ។

បណ្ឌិតោ បុរិសោ = បណ្ឌិតបុរិសោ ។ វិ. កម្ម. ។

ពាលបុរិសោ ច បណ្ឌិតបុរិសោ ចា’តិ = ពាលបុរិសបណ្ឌិតបុ-រិសា ឈ្មោះអសមាហារទ្វន្ទសមាស មានវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមា-សពីរជាផ្ទៃ ។

គ) <u>តាំងវិគ្គហៈតាមគោលសមាសនិងតាមដំណើរសេចក្តី</u> គឺគោលប្រែមានដំណើរសេចក្តីយ៉ាងណា ត្រូវកងគោលនៃសមាសណា ក៏ត្រូវ

តាំងវិគ្គហៈតាមពាក្យប្រែទឹងគោលនៃសមាសនោះ តែដែលអាចនឹងស្គាល់គោលតាំង ២ យ៉ាងនេះស្ទាត់ជំនាញបាន ត្រូវអាស្រ័យការអប់រំសេចក្ដីជំនាញក្នុងគោលនោះ ឲ្យកើតមានឡើងជាមុន ។

ឯការអប់រំសេចក្ដីជំនាញនោះ ត្រូវប្រើវិធីសង្កេតអាការ ២ យ៉ាង ដូចតទៅនេះ :

១) កាលឃើញសមាសតាំងពី ២ ជាន់ឡើងទៅ មានវិភត្តិដូចគ្នា ត្រូវញែកសព្ទតាំងនោះប្រែចំពោះសព្ទមួយ ៗ ជាមុន, កាលប្រែសព្ទតាំងនោះបានអស់ហើយ ត្រូវប្រែសព្ទតាំងនោះរួមចូលគ្នា មើលថាគួរទឹងបំប្រួញៈដោយវិធីរបស់សមាសណាខ្លះ ហើយប្រើវិធីតាំងវិគ្គហៈតាមគោលរបស់សមាសណា បំប្រួញចូលគ្នាត្រង់ណា ទើបល្មមសមគួរ ហើយត្រឹមត្រូវតាមសេចក្ដីសំគាល់ក្នុងពាក្យនោះៗ ។

២) កាលឃើញបទសមាសតាំងនោះ មានដំណើរសេចក្ដីមិនស៊ីគ្នាសោះ គឺទឹងប្រែឲ្យជាសមាសអ្វីក៏មិនបានសេចក្ដី ក្នុងទីដូច្នេះត្រូវប្រើសព្ទលោបៈ គឺថាកាលបំប្រួញចូលជាសមាសហើយ ត្រូវលុបចេញ តែសព្ទដែលយកមកប្រើនោះ ត្រូវទុកឲ្យសល់នៅល្មមសមគួរ ឲ្យមានដំណើរសេចក្ដីជាប់ទាក់ទងគ្នាបានស្និទ្ធ ហើយត្រឹមត្រូវតាមគោលលក្ខណៈរបស់សមាសនោះៗផង ។

ឯក្បាច់តាំងវិគ្គហៈតាមគោលសមាស និងតាមដំណើរសេចក្ដីភាសានោះ អ្នករៀនចូរសង្កេតតាមឧទាហរណ៍ខាងក្រោមនេះ ៖

១) សុលភតិណោទកគោចរោ ប្រែថា "ទីគោចរមានស្មៅនិងទឹក ដែលគេរកបានដោយងាយ" ជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស មានសមាហារទ្វន្ទៈនិងសត្តមីពហុព្វីហិសមាសជាផ្ទៃ ។

ស. ទ្វ. តិណញ្ច ឧទកញ្ច = តិណោទកំ ។

សត្តមីពហុ. សុលកំ តិណោទកំ យស្មឹ សោ = សុលកតិ-ណោទកោ (គោចរោ) ។

វិ. កម្ម. សុលកតិណោទកោ គោចរោ = សុលកតិណោទកគោចរោ ។

២) បក្ខហតឯកចក្ខុបីឋសប្បិកុណិភារិកុដ្ឋិរោគាទិភេទោ (គរុកាពាធោ) ប្រែថា "(អាពាធដ៏ធ្ងន់) ផ្សេងដោយអាពាធមានភាវៈនៃបុគ្គលមានខាងម្ខាងគឺខ្យល់កំពត់ដង់ ហើយនិងភាវៈនៃបុគ្គលមានភ្នែកម្ខាង និងភាវៈនៃបុគ្គលអ្នកទៅដោយតាំង (បុគ្គលខ្វិន) និងភាវៈនៃបុគ្គលក្ងិននិងរោគឃ្លង់ជាដើម" ។ ឧទាហរណ៍នេះ មានស័ព្ទសមាសវែងឆ្ងាយ ត្រូវញែកចេញជាស័ព្ទមួយ ៗ ហើយរកវិធីដែលភ្ជាប់គ្នានៃស័ព្ទនោះ ៗ, ស័ព្ទខ្លះត្រូវប្រើមធ្យលោបៈប្រកបចូលផង ដូចភាវៈស័ព្ទ ដែលនៅសល់តែពាក្យមួយ តែវេលាប្រែត្រូវប្រែភាវៈដល់ ៤ ស័ព្ទ ធ្វើជាមធ្យលោបៈ៣ ស័ព្ទ ទើបបានសេចក្ដីហើយតាំងវិគ្គហៈញែកជាសង្កាត់ ៗ ទៅដូច្នេះ ៖

ក) ឯកោ បក្ខោ = ឯកបក្ខោ “ ខាងម្ខាង ” (វិ. កម្ម.)

ខ) ឯកបក្ខោ ហតោ យស្ស សោ = បក្ខហតោ (បុគ្គលោ) “(បុគ្គល) មានខាងម្ខាងគឺខ្យល់កំហាត់បង់ហើយ ” (ឆដ្ឋីពហុព្វីហិ ជាលុត្តលោបសមាស)

គ) បក្ខហតស្ស កាយោ = បក្ខហតកាយោ “កាយៈនៃបុគ្គលមានខាងម្ខាងគឺខ្យល់កំហាត់បង់ហើយ ” (ឆដ្ឋីតប្បុរិសមានវិ.កម្ម.និងប.ពហុ.ជាលុត្តលោបៈជាផ្ទៃ) ។ សង្កាត់នេះរួមសេចក្តីបានមួយសង្កាត់ ដូចខ្ចប់របស់ទុក ១ កញ្ចប់មុនហើយ តម្រួតគ្នាខាងក្រោយ ។

ឃ) ឯកំ ចក្ខុ យស្ស សោ = ឯកចក្ខុ (បុគ្គលោ) “(បុគ្គល) មានភ្នែកម្ខាង ” ឆដ្ឋីពហុព្វីហិ ។

ង) ឯកចក្ខុស្ស កាយោ = ឯកចក្ខុកាយោ “ កាយៈនៃបុគ្គលមានភ្នែកម្ខាង ” (ឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ) ។ នេះរួមសេចក្តីបានមួយសង្កាត់ទៀត ។

ច) បីឋេន សប្បី = បីឋសប្បី “ បុគ្គលអ្នកទៅដោយតាំង (បុគ្គលខ្វិន) (តតិយាតប្បុរិសៈ) ។

ឆ) បីឋសប្បិស្ស កាយោ = បីឋសប្បិកាយោ “ កាយៈនៃបុគ្គលអ្នកទៅដោយតាំង (ឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ) ។ នេះបានសេចក្តី ១ សង្កាត់ទៀត ។

ជ) កុណិស្ស ភាវោ = កុណិភាវោ “ ភាវៈនៃបុគ្គលក្ងួង ” (ឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ) ។

ឈ) កុដ្ឋំ រោគោ = កុដ្ឋរោគោ “រោគឈ្មោះកុដ្ឋ” (រោគឃ្លង់) (វិ.កម្ម.) ។ ត្រង់នេះ កុដ្ឋំ ដើមជាស័ព្ទនាមនាមជានបុំ.. កាលមកជាឈ្មោះរបស់រោគដែលជាបុំ. ក៏គង់ទុកតាមដើម ដូច សាវត្ថី នាម នគរំ នេះនាម-នាមដែលប្រើជាវិសេសនៈ, បើប្រើជាវិសេសនៈរបស់នាមនាមបទណា ក៏ត្រូវប្រកបឲ្យមានវិភត្តិ និងវចនៈ ឲ្យដូចជានាមនាមបទនោះ ចំណែកលិង្គឲ្យគង់ទុកនៅតាមដើម ព្រោះលោកនិយមប្រើផ្សេងលិង្គគ្នាបានក្នុងទីដែលស័ព្ទដើមមានរូបនៅយ៉ាងនោះ ក្រៅអំពីដែលជាស័ព្ទគុណនាម ទើបរៀងទៅតាមតួប្រធាន នេះបានសេចក្ដី ១ សង្កាត់ទៀត តទៅនេះ នឹងបានរួមសេចក្ដីទាំងនោះ បំប្រួញចូលគ្នាដូច្នេះ :

ញ) បទ្ធហត្ថភាវោ ច ឯកបទ្ធភាវោ ច បីឋសប្បិភាវោ ច កុណិភាវោ ច កុដ្ឋរោគោ ច = បទ្ធហត្ថឯកបទ្ធបីឋសប្បិភាវកុដ្ឋរោគោ “ភាវៈនៃបុគ្គលមានខាងម្ខាងគឺខ្សល់កំបុតបង់ ហើយនឹងភាវៈនៃបុគ្គលមានក្ដែកម្ខាង នឹងភាវៈនៃបុគ្គលអ្នកទៅដោយតាំងទីនឹងភាវៈនៃបុគ្គលក្ងួង នឹងរោគឃ្លង់ទាំងឡាយ (អសមាហារទ្វន្ទៈ), សង្កាត់នេះមានលុបភាវៈចេញ ៣ ស័ព្ទ ។

ដ) បទ្ធហត្ថឯកបទ្ធបីឋសប្បិកុណិភាវកុដ្ឋរោគា អាទយោ យេសំ

គេ = បក្ខហតឯកចក្ខុបីបសប្បុរិកុណិភាវក្នុងពេកាទយោ (អាពាធា) (អាពាធទ) មានភាវៈនៃបុគ្គល.. ទឹងពេកឃ្លន៍ជាដើម (ឆដ្ឋីពហុព្វីហិ) ។

ឬ) បក្ខហត... ពេកាទីហិ គេគោ= បក្ខហត... ពេកាទិគេពោ (គរុកាពាធោ) (អាពាធដ៏ធ្ងន់) មានភាវៈនៃបុគ្គល.. ទឹងពេកឃ្លន៍ជាដើម” តតិយាតប្បុរិសៈ មានសមាសផ្សេងៗដែលតាំងមកហើយនោះៗជាផ្ទៃ ក៏សង្កាត់នេះ គេពោ ជាគុណរបស់គរុកាពាធោដែលជាប្រធាន ដែលប្រែថា (អាពាធដ៏ធ្ងន់) ផ្សេងដោយអាពាធមានភាវៈនៃបុគ្គល...ទឹងពេកឃ្លន៍ជាដើម ។

៣) យសវិលោបសេនាបតិដ្ឋានាទិអច្ចិន្នាទិកោ “(ខុបស័គ្គ) មានការផុតនូវយសនឹងការដណ្តើមនូវដំណែង មានដំណែងនៃសេនាប ជាដើមៗ ” ។

ក) យសស្ស វិលោបោ=យសវិលោបោ (ទុ. តប្បុ) ។

ខ) សេនាបតិស្ស ឋានំ=សេនាបតិដ្ឋានំ (ឆ. តប្បុ.) ។

គ) សេនាបតិដ្ឋានំ អាទិ យស្ស តំ=សេនាបតិដ្ឋានាទិ (ឋានំ) (ឆដ្ឋីពហុ.) ។

ឃ) សេនាបតិដ្ឋានាទិ អច្ចិន្នំ=សេនាបតិដ្ឋានាទិអច្ចិន្នំ (អច្ចិន្នំ ប្រើជានាមនាម) (ទុ. តប្បុ.) ។

ង) យសវិលោបោ ច សេនាបតិដ្ឋានាទិអច្ឆិន្នញ្ច = យសវិលោប-សេនាបតិដ្ឋានាទិអច្ឆិន្នំ (សមាហារទ្វន្ទៈ) ។

ប) យសវិលោប... អច្ឆិន្នំ អាទិ យស្ស សោ = យសវិលោប... អច្ឆិន្នាទិកោ (ឧបសគ្គោ) ឆដ្ឋីពហុព្វីហិ ។

៤) សប្បិតេលមធុផាណិតាទីនិ (វត្ថូនិ) ប្រែថា "(វត្ថុ.) មានទឹកដោះថ្លា ទឹកប្រេង ទឹកឃ្មុំ ទឹកអំពៅជាដើម ។ ឈ្មោះឆដ្ឋីតុល្យា-ធិករណពហុព្វីហិមានអសមាហារទ្វន្ទសមាសជាផ្ទៃ ។ តាំងវិគ្រោះ ដូច្នេះ

អ. ទ្វ. សប្បិ ច តេលញ្ច មធុ ច ផាណិតញ្ច = សប្បិតេលមធុ-ផាណិតានិ ។

ឆ. តុ. សប្បិតេលមធុផាណិតានិ អាទីនិ យេសំ តានិ = សប្បិ-តេលមធុផាណិតាទីនិ (វត្ថូនិ) ។

៥) តិយោជនមគ្គោ "ផ្លូវមាន៣យោជន៍ជាប្រមាណ" ។ ឈ្មោះវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស មានសមាហារទិគុនិងឆដ្ឋីតុល្យាធិក-រណពហុព្វីហិសមាសជាផ្ទៃ ។ តាំងវិគ្រោះ ដូច្នេះ

ស. ទិ. តីណិ យោជនានិ = តិយោជនំ ។

ឆ. តុ. តិយោជនំ បមាណំ យស្ស សោ = តិយោជនប្បមាណោ (មគ្គោ) ។

វិ. កម្ម. តិយោជនប្បមាណោ ច សោ មគ្គោ ចាតិ = តិយោជនមគ្គោ

៦) អប្បិច្ឆតាទិគុណយុត្តោ (ជនោ) "(ជន) ប្រកបហើយដោយគុណមានសេចក្ដីប្រាថ្នាតិចជាដើម" ។ ឈ្មោះតតិយាតប្បុរិសសមាស មានវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាសទីឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិទីធវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាសជាផ្ទៃ ។ តាំងវិគ្គហៈដូច្នេះ:

វិ. កម្ម. អប្បា ច សា ឥច្ឆា ចាតិ= អប្បិច្ឆា ។

ឆ. តុ. អប្បិច្ឆា អាទិ យស្ស សោ= អប្បិច្ឆាទិ (គុណោ) ។

វិ. កម្ម. អប្បិច្ឆាទិ ច សោ គុណោ ចាតិ= អប្បិច្ឆាទិគុណោ ។

ត. តប្បុ. អប្បិច្ឆាទិគុណេន យុត្តោ=អប្បិច្ឆាទិគុណយុត្តោ(ជនោ)។

៧) បញ្ចសតភិក្ខុបរិវារសត្ថា "ព្រះសាស្ដាមានភិក្ខុមានរយប្រាំជាប្រមាណជាបរិវារ" ។ ឈ្មោះវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស មានសមាហារទិគុសមាសទីឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិសមាសទីធវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាសជាផ្ទៃ ។ តាំងវិគ្គហៈដូច្នេះ :

ស. ទិ. បញ្ច សតានិ= បញ្ចសតំ ។

ឆ. តុ. បញ្ចសតំ បមាណំ យស្ស សោ = បញ្ចសតប្បមាណោ (ភិក្ខុ) ។

វិ. កម្ម. បញ្ចសតប្បមាណោ ច សោ ភិក្ខុ ចាតិ= បញ្ចសតភិក្ខុ ។

ឆ. តុ. បញ្ចសតភិក្ខុ បរិវារោ យស្ស សោ= បញ្ចសតភិក្ខុបរិវារោ (សត្ថា) ។

វិ. កម្ម. បញ្ចសតភិក្ខុបរិវារោ ច សោ សត្ថា ចាតិ = បញ្ចសតភិក្ខុ-បរិវារសត្ថា ៕

៤) <u>បណ្ណសាលាទ្វារំ</u> “ទ្វារនៃសាលាដែលបុគ្គលប្រក់ហើយដោយស្លឹក” ៕ ឆដ្ឋីតប្បុរិសសមាសមានតតិយាតប្បុរិសសមាសជាផ្ទៃ ៕ តាំងវិគ្គហៈដូច្នេះ :

ត. តប្បុ. បណ្ណេហិ (ឆន្នា) សាលា = បណ្ណសាលា ៕

ឆ. តប្បុ. បណ្ណសាលាយ ទ្វារំ = បណ្ណសាលាទ្វារំ ៕

៦- <u>សត្តសត្តាហំ</u> “ថ្ងៃ ៧ ប្រាំពីរដង = (៧ អាទិត្យ) ៕ ឈ្មោះសមាហារទិគុសមាសមានអសមាហារទិគុសមាសជាផ្ទៃ ៕ តាំងវិគ្គហៈដូច្នេះ :

អ. ទិ. សត្ត អហានិ = សត្តាហាន ៕

ស. ទិ. សត្ត សត្តាហានិ = សត្តសត្តាហំ ៕

៧) <u>សូករបោតា</u> ប្រែថា “ត្រែតមានក្បាលដូចជាក្បាលនៃជ្រូក” ៕ ឈ្មោះវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាសមានឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វីហិសមាសជាផ្ទៃ ៕ តាំងវិគ្គហៈដូច្នេះ

ឆ. ឧ. ព. សូករសីសំ ឥវ សីសំ យស្ស សោ = សូករសី-សោ (បោតោ) ៕

វិ. កម្ម. សូករសីសោ បោតោ = សូករបោតោ ៕

៨) មហាមោហតមោនទ្ធោ (លោកោ) ប្រែថា "(សត្វលោក) គឺងងឹតគឺមោហៈធំគ្របសង្កត់ហើយ" ។ ឈ្មោះតតិយាតប្បុរិសសមាស មានវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស នឹងអវធារណបុព្វបទកម្មធារយ-សមាសជាផ្ទៃ ។ តាំងវិគ្គហៈដូច្នេះ :

វិ. កម្ម. មហន្តោ មោហោ = មហាមោហោ ។

អវ. កម្ម. មហាមោហោ ឯវ តមោ = មហាមោហតមោ ។

ត. តប្បុ. មហាមោហតមេន ឧនទ្ធោ = មហាមោហតមោនទ្ធោ (លោកោ) ។

៩៨- សួ. សមាសដែលមានអញ្ញបទជាគុណនាមនោះពិត តែបើរួមអញ្ញបទសមាសបំប្រួញមកទៀតផង នឹងគង់នៅជាសមាសនោះៗតទៅឬ ។ ផ្លាស់ជាសមាសដទៃក៏បាន? ព្រោះហេតុអ្វី?

ឆ. កាលរួមអញ្ញបទសមាសបំប្រួញមកទៀតផង នឹងគង់នៅជាសមាសនោះៗមិនបាន ។ ព្រោះកាលយកអញ្ញបទមកបំប្រួញចូលគ្នាហើយ ក៏នឹងក្លាយជាស័ព្ទទៅតាមសញ្ញាតិរបស់សមាស លើកតែទ្វន្ទៈដែលជាសមាសនាមចេញក្រៅពីនោះនិយមស័ព្ទត្រឹមពីរប៉ុណ្ណោះ បើគេនលើសកំណត់នេះទៅត្រូវជាសមាសផ្ទៃ ដូចស័តសមជ្ឈ បើយកបាទំមកបំប្រួញចូល ក៏ជាស័តសមជ្ឈជានំ អញ្ញបទគឺបាទំ ប្រើមិនបានត្រូវគេអញ្ញបទមកជួ ស្រេចតែនឹងឃើញថា ល្មមដល់ស័ព្ទសមាសដែល

មានទៅ, ក្នុងទីនេះគួរបំពេញគេហំក៏បាន ប្រែថា ផ្ទះមានទីតាំងត្រជាក់តាំងលើង ជាឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ មានវិសេសនោភយបទកម្មធារយៈជាផ្ទៃ វិគ្គហៈថា សីតា សមច្ឆា= សីតសមច្ឆំ (ឋានំ) ។ សីតសមច្ឆំ ឋានំ យស្ស តំ= សីតសមច្ឆដ្ឋានំ (គេហំ) ដូច្នេះជាដើម ។

បកិណ្ណកវិធី

៩៩- ស្ប. មត្តិកគាជនំ "គាជន៍ (ដែលគេធ្វើហើយ) ដោយដីស្អិត", កតបុញ្ញោ (ជនោ) "(ជន) មានបុណ្យធ្វើហើយ", អហិបេតោ "ប្រេតមានក្បាលដូចជាក្បាលនៃពស់" ទាំង ៣ បទនេះ ណាចាត់ជាសមាសណា? ហើយបទណាប្រព្រឹត្តទៅបានលិង្គណាខ្លះ? ចូរតាំងវិគ្គហៈឲ្យគ្រប់តាមដំណើរលិង្គនោះ មកមើល!

ប្ល. មត្តិកគាជនំ ចាត់ជាតតិយាតប្បុរិសសមាសជាមជ្ឈលោប, កតបុញ្ញោ ចាត់ជាតុល្យាធិករណពហុព្វីហិសមាស, អហិបេតោ ចាត់ជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស មានឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វីហិសមាសជាផ្ទៃ ។ បទ មត្តិកគាជនំ ប្រព្រឹត្តទៅបានតែនបុំសកលិង្គម្យ៉ាង, បទ កតបុញ្ញោ ប្រព្រឹត្តទៅបានទាំង ៣ លិង្គ បទ អហិបេតោ ប្រព្រឹត្តទៅបានតែបុំលិង្គម្យ៉ាង ។

មត្តិកគាជនំ តាំងវិគ្គហៈថា មត្តិកាយ (កតំ) គាជនំ=មត្តិកគាជនំ ។

កតបុញ្ញោ តាំងវិគ្គហៈ ទាំង ៣ លិង្គដូច្នេះ:

បុំ. កតំ បុញ្ញំ យេន សោ = កតបុញ្ញោ (ជនោ)

ឥ. កតំ បុញ្ញំ យាយ សា = កតបុញ្ញា (ឥត្ថី)

នបុំ. កតំ បុញ្ញំ យេន តំ = កតបុញ្ញំ (កុលំ) ។

ឆ. ឧ. អហិសីសំ ឥវ សីសំ យស្ស សោ = អហិសីសោ (បេតោ);

វិ. កម្ម. អហិសីសោ បេតោ = អហិបេតោ ។

១០០– សួ. ឋិតបេមោ “ (កំលោះ) មានសេចក្ដីស្រឡាញ់តាំងនៅហើយ ”, ចក្កបាណិ “ (បុរស) មានចក្រក្នុងដៃ ”, ឆត្តបាណិ “ (បុរស) មានឆត្រក្នុងដៃ ”, ធនត្ថោ “ (បុរស) មានសេចក្ដីត្រូវការដោយទ្រព្យ ” ទាំង ៤ បទនេះឈ្មោះសមាសអ្វីខ្លះ? ចូរតាំងវិគ្គហៈមកឲ្យគ្រប់បទ ដែលអាចប្រើបាន !

ប. ឋិតបេមោ ឈ្មោះសត្តមីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិសមាស, ចក្កបាណិ, ឆត្តបាណិ, ធនត្ថោ ទាំង ៤ បទនេះ ឈ្មោះឆដ្ឋីភិន្នាធិករណពហុព្វីហិសមាស ។ តាំងវិគ្គហៈដូច្នេះ

ស. តុ. ឋិតំ បេមំ យស្មឹ សោ = ឋិតបេមោ (ទហរោ)

ឆ. ភិន្នា. ចក្កំ បាណិម្ហិ យស្ស សោ = ចក្កបាណិ (បុរិសោ)

” ” ឆត្តំ បាណិម្ហិ យស្ស សោ = ឆត្តបាណិ (បុរិសោ)

” ” ធនេន អត្ថោ យស្ស សោ = ធនត្ថោ (បុរិសោ) ។

១០១– សួ. ឧប្បន្នលាភោ “ (ជន) មានលាភកើតឡើង

ហើយ", ជនបទបុរិសោ "បុរស (មកហើយ) អំពីជនបទ" ទាំង ២ បទនេះ ឈ្មោះសមាសអ្វី ? ប្រព្រឹត្តទៅបានប៉ុន្មានលិង្គ ? ប៉ុន្មានវចនៈ ? ចូរតាំងវិគ្គហៈតាមដំណើរលិង្គនិងវចនៈដែលអាចប្រើបានមកឲ្យសព្វគ្រប់!

ឆ. ឧប្បន្នលាភោ ឈ្មោះចតុត្ថីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ-សមាស, ជនបទបុរិសោ ឈ្មោះបញ្ចមីតប្បុរិសសមាសជាមជ្ឈេលោបៈ ។ ឧប្បន្នលាភោ ប្រព្រឹត្តទៅបានទាំង ៣ លិង្គ ។ ២ វចនៈ, ជនបទបុរិសោ ប្រព្រឹត្តទៅបានតែបុំលិង្គម្យ៉ាងទាំង ២ វចនៈ ។ ឧប្បន្នលាភោ តាំងវិគ្គ-ហៈទាំង៣ លិង្គទាំង២វចនៈដូច្នេះ:

បុំ. ឯក. ឧប្បន្នា លាភា យស្ស សោ = ឧប្បន្នលាភោ (ជនោ)

ឥ. ឯក. ឧប្បន្នា លាភា យស្សា សា = ឧប្បន្នលាភា (ឥត្ថី)

នបុំ ឯក. ឧប្បន្នា លាភា យស្ស តំ = ឧប្បន្នលាភំ (កុលំ)

បុំ. ពហុ. ឧប្បន្នា លាភា យេសំ តេ = ឧប្បន្នលាភា (ជនា)

ឥ. ពហុ. ឧប្បន្នា ភា យាសំ តា = ឧប្បន្នលាភា (ឥត្ថិយោ)

នបុំ. ពហុ. ឧប្បន្នា លាភា យេសំ តានិ = ឧប្បន្នលាភានិ (កុលានិ)

ជនបទបុរិសោ តាំងវិគ្គហៈ ទាំងពីរវចនៈ ដូច្នេះ :

បុំ. ឯក. ជនបទា (អាគតោ) បុរិសោ = ជនបទបុរិសោ

បុំ ពហុ. ជនបទា (អាគតា) បុរិសា = ជនបទបុរិសា ។

១០២– ស. អនាចរិយោ "(បុរស) មិនមានអាចារ្យ"

បទនេះឈ្មោះសមាសអ្វី? ចូរតាំងវិគ្គហៈ តាមដំណើរលិង្គនិងវចនៈដែលអាចប្រព្រឹត្តទៅបានឲ្យសព្វគ្រប់មកមើល !

ឫ. <u>អនាចារោ</u> ឈ្មោះនបុព្វបទឆដ្ឋីពហុព្វីហិសមាស តាំងវិគ្គហៈបាន ៣ លិង្គ បាន ២ វចនៈ ដូច្នេះ :

បុំ. ឯក នត្ថិ តស្ស អាចារោ'តិ = អនាចារោ (ជនោ)

បុំ. ពហុ. នត្ថិ តេសំ អាចារោ'តិ = អនាចារោ (ជនា)

ឥ. ឯក. នត្ថិ តស្សា អាចារោ'តិ = អនាចារោ (ឥត្ថី)

ឥ. ពហុ. នត្ថិ តាសំ អាចារោ'តិ = អនាចារាយោ (ឥត្ថិយោ)

នបុំ. ឯក. នត្ថិ តស្ស អាចារោ'តិ = អនាចារំ (កុលំ)

នបុំ. ពហុ. នត្ថិ តេសំ អាចារោ'តិ = អនាចារានិ (កុលានិ) ។

១០៣- សួ. លើកអព្យយីភាវៈនិងពហុព្វីហិចាំងអស់ចេញ សមាសណាខ្លះមានបទក្រោយជាប្រធាន? ដឹងបានយ៉ាងណា? ចូរលើកឧទាហរណ៍សមាសនោះមក ក្នុងមួយសព្វឲ្យបានមួយ !

ឫ. សមាសដែលមានបទក្រោយជាប្រធាននោះ គឺវិសេស-នបុព្វបទ, ឧបមាបុព្វបទ, សម្ភាវនបុព្វបទ, អវធារណបុព្វបទ, ទិគុនិងតប្បុរិសៈខ្លះៗ សង្កេតត្រង់លក្ខណៈរបស់សមាស បើសមាសណាប្រើបទក្រោយជាប្រធាន ហើយជានាមនាម ក៏ដឹងបានថាជាសមាសដូចថ្លែងមកនោះៗ ។ ឧទាហរណ៍ វិសេសនបុព្វបទ <u>មហាបុរិសោ</u> ។ ឧបមាបុព្វបទ

កាកស្សូរោ ។ សម្ភាវនបុព្វបទ ខត្តិយមានោ ។ អវធារណបុព្វបទ ពុទ្ធរតនំ ។ ទិគុ តិលោកំ ។ តប្បុរិសៈខ្លះ អស្សរថោ ជាដើម ។

១០៨ ស. បុព្វបទដែលប្រើជាគ្រឿងសំគាល់របស់សមាសនោះ មានក្នុងសមាសអ្វីខ្លះ?

ឆ. មានក្នុងវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយៈ១, ឧបមាបុព្វបទ១, សម្ភាវនបុព្វបទ ១, អវធារណបុព្វបទ ១, នបុព្វបទពហុព្វីហិ ១, សហបុព្វបទពហុព្វីហិ ១ ។

១០៩- ស. វិសេសនុត្តរបទកម្មធារយៈនឹងត្រឡប់ជាពហុព្វីហិបានឬទេ? ត្រូវធ្វើដូចម្តេច?

ឆ. បាន ។ តែត្រូវរកអញ្ញបទមកថ្មី ដូច មនុស្សលាមកោ យស្ស សោ=មនុស្សលាមកោ (បទេសោ) បទេសោ ជាតួអញ្ញបទក្នុងសមាសនេះ បើមិនមានអញ្ញបទនឹងត្រឡប់ឲ្យជាពហុព្វីហិមិនបានឡើយ ។

១១០- ស. វិសេសនបុព្វបទនឹងទិគុផ្សេងគ្នាដូចម្តេច?

ឆ. ផ្សេងគ្នាត្រង់វិសេសនបុព្វបទកម្មធារយៈសំគាល់យកសព្ទពីរសព្ទ ដែលប្រកបដោយវិភត្តិនឹងវចនៈស្មើគ្នា បំប្រួញចូលជាបទមួយ មានវិសេសនៈនៅមុខ បទប្រធាននៅក្រោយ ហើយបទវិសេសនៈនៅមុខនោះមិនមែនបកតិសង្ខ្យា ។ ចំណែកទិគុនោះ ក៏សំគាល់យក

បទទាំងពីរ ដែលមានវិភត្តិនិងវចនៈស្មើគ្នាដូចវិសេសនបុព្វបទកម្មធារ-យៈដែរ ប្លែកគ្នាខ្លះតែបទវិសេសនៈដែលនៅមុខនោះ ជាបកតិសង្ខ្យាប៉ុណ្ណោះ ។

១០៧– សួ. តិរតនំ កុលទូសកកម្មំ ជាសមាសអ្វី? វិគ្រោះដូចម្ដេច?

ឆ. តិរតនំ ជាសមាហារទិគុសមាស វិគ្រោះថា តីណិ រតនានិ=តិរតនំ ។ កុលទូសកកម្ម ជាឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ មានទុតិយាតប្បុរិសៈជាផ្ទៃ ។ វិគ្រោះសមាសផ្ទៃថា កុលស្ស ទូសកោ=កុលទូសកោ (បុរិសោ) ។ វិគ្រោះសមាសធំថា កុលទូសកស្ស កម្មំ=កុលទូសកកម្មំ ។

១០៨– សួ. ទ្វន្ទសមាសប្លែកពីវិសេសនោភយបទកម្មធារយសមាសយ៉ាងណា?

ឆ. ប្លែកយ៉ាងនេះ វិសេសនោភយបទមានបទទាំងពីរជាវិសេសនៈ, ទ្វន្ទសមាសជាបទប្រធានទាំងអស់ ។

១០៩– សួ. សព្ទសមាសដែលអាចប្រើបានទាំង ៣ លិង្គ, មួយលិង្គមានក្នុងសមាសណាខ្លះ?

ឆ. មានក្នុងសមាសទាំងនេះ គឺវិសេសនោភយបទកម្មធារយៈ ១, ឧបមាបុព្វបទកម្មធារយៈ ១, ទុតិយាតប្បុរិសៈ ១, តតិយាតប្បុរិសៈ ១, បញ្ចមីតប្បុរិសៈ ១, ពហុព្វីហិទាំងអស់ ១, បានទាំង ៣

លិង្គ ៗ ដែលបានលិង្គមួយនោះ គឺវិសេសនុត្តរបទ ១, វិសេសនបុព្វបទ ១, ឧបមាបុព្វបទ ១, ឧបមានុត្តរបទ ១, សម្ភាវនបុព្វបទ ១, អវធារណបុព្វបទ ១, សមាហារទិគុ ១, អសមាហារទិគុ ១, តតិយាតប្បុរិសៈ ១, បញ្ចមីតប្បុរិសៈ ១, ឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ ១, សត្តមីតប្បុរិសៈ ១, ឧភយតប្បុរិសៈ ១, សមាហារទ្វន្ទៈ ១, អសមាហារទ្វន្ទៈ ១, ឧបសគ្គបុព្វកៈ ១, និបាតបុព្វកៈ ១, សហបុព្វបទពហុព្វីហិ ១ ។

១១០– សួ. គុណនាមនឹងកិរិយាស័ព្ទដូចម្តេច ជាទ្វន្ទសមាសបាន? ដូចម្តេចមិនបាន? ចូរសំដែងឧទាហរណ៍!

ឆ្ល. ស័ព្ទដែលជាគុណនាម តែប្រើដូចនាមនាម នឹងស័ព្ទកិរិយា តែប្រើជានាមនាម ដូច្នេះជាទ្វន្ទសមាសបាន ។ ស័ព្ទគុណនាមតែប្រើឲ្យដូចនាមនាម ដូច សីតសមដ្ឋ តាមភាពដើមជាវិសេសនោភយបទ បំណងនឹងត្រឡប់ឲ្យជាទ្វន្ទសមាសក៏បាន តែត្រូវប្រែស័ព្ទទាំងពីរនោះឲ្យជានាមនាម គឺសីត ត្រូវប្រែថា "ទីត្រជាក់" សមដ្ឋ ត្រូវប្រែថា "ទីលើង" វិគ្រោះថា សីតញ្ច សមដ្ឋញ្ច= សីតសមដ្ឋ "ទីត្រជាក់នឹងទីលើង" ។ កិរិយាស័ព្ទដែលប្រើជានាមនាមនោះដូចគមនាគមនំ វិគ្រោះថា គមនញ្ច អាគមនញ្ច= គមនាគមនំ "ការទៅនឹងការមក" បើជាគុណនាមនឹងកិរិយាស័ព្ទពិត ប្រើមិនបានឡើយ ។

១០៧– ស. សមាសដែលបានតាំង ៣ លិង្គ, មួយលិង្គដូចបាន វិនិច្ឆ័យ ក្នុងខ ១០៤ នោះ លោកសង្កេតដូចម្ដេចទើបដឹងបានដោយងាយ? ចូរអធិប្បាយឲ្យអស់សង្ស័យ !

ឆ. មិនជាអ្វីទេ, បើនៅសង្ស័យអធិប្បាយឲ្យស្ដាប់ទៀតក៏បាន គឺការដែលនឹងដឹងច្បាស់ថាសមាសណាបានប៉ុន្មានលិង្គនោះ ត្រូវពិនិត្យរូបស័ព្ទរបស់សមាសនោះ បើឃើញថាសមាសណាប្រើជាគុណរបស់បទដទៃ គឺតាមទំនើងខ្លួនប្រែមិនបានសេចក្ដីតាមភាសានិយម តាំងត្រូវគេអញ្ចាបទគឺតប្រធានមកថែ ដូចកម្មធារយៈខ្លះ តប្បុរិសៈខ្លះ ពហុព្វីហិតាំងអស់ ដូច្នេះដឹងបានថា សមាសនោះជាសមាសគុណ ហើយបានតាំង៣លិង្គ ។ សមាសណាមិនបានប្រើជាគុណរបស់បទដទៃ ជាប្រធានរបស់ខ្លួនឯង គឺតាមទំនើងខ្លួនក៏ប្រែបានសេចក្ដី ដូចកម្មធារយៈខ្លះ, ទិគុខ្លះ, តប្បុរិសៈខ្លះ, ទ្វន្ទៈតាំងអស់ ដូច្នេះដឹងបានថាជាសមាសនាមហើយបានតែមួយលិង្គ ។ មួយទៀត ពាក្យថាបានតែមួយលិង្គនោះ នៅមិនកំណត់ចុះទៅតែម្យ៉ាងថា ជាលិង្គអ្វីពិតប្រាកដទេ តែតង់តាមឫសគល់បានជាទោះជាលិង្គអ្វីក៏បានតែបំពោះលិង្គនោះប៉ុណ្ណោះ ។

១០៨ ស. សមាសខ្លះដែលបំប្រួញស័ព្ទដើម សល់ទុកតែអក្ខរៈតួមុខនោះ នឹងចាត់ជាសមាសគុណឬសមាសនាម? ព្រោះហេតុអ្វី?

ឆ. ចាត់ជាសមាសនាម ។ ព្រោះលោកមិនបានរកអញ្ញបទមកជាគុប្រធានថ្មី ប្រើប្រធានផ្ទាល់ខ្លួនតែម្តង ដូច បធានំ វចនំ=បធានវចនំ "ពាក្យជាប្រធាន" ។ សន្តោ បុរិសោ=សប្បុរិសោ "បុរសស្ងប់ហើយ" ជាដើម ។

១១៣ - ស. អញ្ញបទនឹងបរបទ ផ្សេងគ្នាឬទេ ? ព្រោះហេតុអ្វី ? ហើយទាំងពីរនេះមានប្រចាំនៅក្នុងសមាសពួកណា ? ចូរសំដែងឧទាហរណ៍ឲ្យឃើញពិត !

ឆ. ផ្សេងគ្នាដោយព្យញ្ជនៈ , ដូចគ្នាដោយអត្ថ ព្រោះប្រែថាបទដទៃដូចគ្នា ។ ហើយទាំងពីរនេះមានប្រចាំនៅក្នុងកម្មធារយៈ ខ្លះដូច ខញ្ញោ ច ខុជ្ជោ ច=ខញ្ញខុជ្ជោ (បុរិសោ) ។ ក្នុងតប្បុរិសៈ ខ្លះដូច សុខំ បត្តោ=សុខប្បត្តោ (បុរិសោ) ។ ក្នុងពហុព្វីហិទាំងអស់ដូច អាគតា សមណា យំ សោ = អាគតសមណោ (អារាមោ) ជាដើម ។

១១៤ - ស. ឯវំធម្មោ, មនោបុព្វង្គមា ជាសមាសអ្វី ? ចូរតាំងវិគ្រោះ ហើយបំពេញអញ្ញបទមកដោយសមគួរ !

ឆ. ឯវំធម្មោ ជាឆដ្ឋីភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ វិគ្រោះថា ឯវំ ធម្មោ អស្សាតិ=ឯវំធម្មោ (ជនោ) ។ មនោបុព្វង្គមា ជាឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិមានវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាសជាផ្ទៃ វិគ្រោះថា បុព្វោ គមោ = បុព្វង្គមោ ។ មនោ បុព្វង្គមោ យេសំ តេ=មនោបុព្វង្គមា (ធម្មា) ។

១១៥– ស. ក្នុងសព្ទអព្យយីភាវសមាសនិយមយកឧបសគ្គ ឬ និបាត នោះមកតាំងជា អនុបទក្នុងវិគ្រោះបានឬ ? ព្រោះហេតុអ្វី ?

ឆ. និយមយកឧបសគ្គនិបាតមកតាំងជាអនុបទ ក្នុងវិគ្រោះ មិនបានទេ, ព្រោះចែកដោយវិភត្តិនាមមិនបានទាំងមិនហៅជាបទឡើយ វេលាតាំងវិគ្រោះ ត្រូវរកសព្ទនាមនាមដែលមានដំណើរសេចក្តីត្រូវគ្នា នោះឯងមកតាំងជំនួស ដូច នគរស្ស សមីបំ=ឧបនគរំ ។ បើរកសព្ទនាម-នាមមិនបានឲ្យប្រើឧបសគ្គនោះភ្ជាប់មុខកិរិយា ដូចជា វាតំ អនុវត្តតិ'តិ= អនុវាតំ ។

១១៦– ស. និទ្ធន្តមលោ, ហិរោត្តប្បសម្បន្នោ ជាសមាសអ្វី ? វិគ្រោះដូចម្តេច ?

ឆ. នទ្ធន្តមលោ ជាតតិយាពហុព្វីហិប្រែថា "យោគាវចរ មានមន្ទិលកំចាត់បង់ហើយ" វិគ្រោះថា និទ្ធន្តំ មលំ យេន សោ=និទ្ធន្តម-លោ (យោគាវចរោ) ។ ហិរោត្តប្បសម្បន្នោ ជាតតិយាតប្បុរិសៈ មានសមាហារៈជាផ្ទៃ ប្រែថា "ភិក្ខុដល់ព្រមហើយដោយហិរិនិងឱត្តប្បៈ" វិគ្រោះថា ហិរិ ច ឱត្តប្បញ្ច = ហិរោត្តប្បំ ។ ហិរោត្តប្បេន សម្បន្នោ= ហិរោត្តប្បសម្បន្នោ (ភិក្ខុ) ។

១១៧– ស. ច្បាប់នៃរូបវិគ្រោះរបស់និបាតបុព្វកាព្យយីភាវស-មាសត្រូវប្រើសព្ទដទៃជំនួស ដូចយាវ ប្រើយត្តក, កីវ ប្រើកិត្តក, តាវ

ប្រើតត្តក. ដូច្នេះជាដើម តែសព្ទថា បច្ចាកត្តំ ឬតិរោបព្វតំ ដូច្នេះ កាលពិចារណាមើលរូបវិគ្រោះមិនឃើញលោកប្រើអ្វីដំនួសឡើយ បើពាក្យនោះមិនខុសទេ នឹងវិនិច្ឆ័យថាដូចម្តេច ?

ឆ. មិនបានខុសទេ ព្រោះច្បាប់នោះប្រើបានចំពោះនិបាតប្រាប់បរិច្ឆេទនឹងនិបាតប្រាប់ឧបមាឧបមេយ្យប៉ុណ្ណោះ ចំណែកនិបាតប្រាប់ទិសនឹងនិបាតប្រាប់ដំណើរសេចក្តីផ្សេង ៗ មិនត្រូវប្រើសព្ទដទៃដំនួសក៏បាន ព្រោះនិបាតពួកនេះជានាមនាម ប្រែតាមទំនើងខ្លួនឯងបាន តាំងប្រើនិបាតពួកនោះឯងជាប្រធាន ចំណែកនាមនាមក្នុងសមាស ត្រូវប្រកបដោយឆដ្ឋីវិភត្តិដរាបទៅ គប្បីឃើញដូចឧទាហរណ៍ថា កត្តស្ស បច្ចា= បច្ចាកត្តំ ឬ បព្វតស្ស តិរោ = តិរោបព្វតំជាតួយ៉ាង ៗ

១១៨– សួ ន· សព្ទដែលជានិបាតប្រាប់បដិសេធនោះ មានក្នុងសមាសអ្វីខ្លះ ? ហើយសេចក្តីផ្សេងគ្នាដូចម្តេច ?

ឆ. មានក្នុងឧកយតប្បុរិសសមាសនឹងនបុព្វបទពហុព្វីហិ-សមាស ៗ សំគាល់សេចក្តីផ្សេងគ្នាដូច្នេះ ឧកយតប្បុរិសៈ ចុះនបដិសេធបទនាមនាម ៗ នបុព្វបទពហុព្វីហិ ចុះនបដិសេធបទកិរិយា ៗ

១១៩– សួ. <u>ជិតកិលេសមារេ</u> ប្រែថាម៉េច ? ជាសមាសអ្វី ? វិគ្រោះដូចម្តេច ?

ច. ប្រែថា "(ព្រះមានព្រះភាគ) មានមារគឺកិលេសឈ្នះហើយ" ។ ជាតតិយាតពហុព្វីហិមានអវយវាណបុព្វបទកម្មធារយៈជាផ្ទៃ ។ វិគ្រោះថា កិលេសោ ឯវ មារោ = កិលេសមារោ ។ ជិតោ កិលេសមារោ យេន សោ = ជិតកិលេសមារោ (ភគវា) ។

១២០- សួ. វិធីបំប្រួញសព្ទនាមក្នុងតប្បុរិសសមាស ប្លែកពីសមាសដទៃឬទេ ? ចូរអធិប្បាយឲ្យច្បាស់ !

ច. ប្លែក គឺត្រូវចុះនិគ្គហិតអាគមផង ចំណែកនិគ្គហិតអាគមដែលចុះហើយនោះ មានវិធីពីរយ៉ាងគឺ កាលចុះហើយគង់ទុកក៏បាន ប្តូរនិងផ្លាស់ជាព្យញ្ជនៈតាមគួរក៏បាន តែត្រូវប្រើជាគួតម្រួតតែម្យ៉ាង ទាំងពេញសំឡេងមិនបាន ដែលគង់និគ្គហិតទុកដូចឧទាហរណ៍ តស្ស ធនំ = តំធនំ ប្រែថា "ទ្រព្យនៃបុរសនោះ" ដែលផ្លាស់និគ្គហិតជាព្យញ្ជនៈតាមគួរនោះដូចឧទាហរណ៍ថា តំ ធនំ ជា តទ្ធនំ ប្តូរតន្ធនំ, ចំណែកសព្ទនាមដែលបំប្រួញជាសមាសដទៃ មានលក្ខណៈដូចគុណនាមដូចឧទាហរណ៍ថា សព្វត្ថ, សព្វសេតោ ។

១២១- សួ. <u>អាចរិយសិស្សា</u> ជាសមាសអ្វីបានខ្លះ? ហើយសំគាល់សេចក្តីផ្សេងគ្នាយ៉ាងណា?

ច. ជាឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ ប្រែថា "សិស្សរបស់អាចារ្យ." ក៏បាន ជាសមាហារទ្វន្ទៈ ប្រែថា "អាចារ្យនិងសិស្ស" ក៏បានៗ ហើយ

សំគាល់សេចក្តីផ្សេងគ្នាយ៉ាងនេះ គឺឆត្តបុរិសៈ សំគាល់ដល់មនុស្ស ចំពួកតែមួយ គឺមនុស្សដែលជាសិស្សរបស់អាចារ្យ ចំណែកទ្វន្ទៈ សំ-គាល់ដល់មនុស្សពីរពួក គឺអាចារ្យផង សិស្សផង ។

១២២– ស. ចូរសំដែងវិធីតាំងវិគ្រោះនៃពហុព្វីហិ ឲ្យឃើញផ្សេងគ្នាពីសមាសដទៃយ៉ាងណា? ចូរលើកឧទាហរណ៍ឲ្យឃើញពិត!

ច. វិធីតាំងវិគ្រោះពហុព្វីហិសមាសនោះ ផ្សេងពីសមា-សដទៃ ព្រោះសមាសដទៃមិនត្រូវបំពេញ យ សព្ទនឹងត-សព្ទផងទេ ។ ចំណែកពហុព្វីហិសមាសនេះ ត្រូវបំពេញ យ-សព្ទនឹងត-សព្ទ ដែលជាសព្វនាមចូលមកផង កាលត្រូវការនឹងឲ្យជាពហុព្វីហិណា ក៏ត្រូវយកយ-សព្ទមកប្រកបដោយវិភត្តិនោះ ចុះទៅក្នុងរូបវិគ្រោះរបស់ពហុព្វីហិ-នោះៗ ។ ចំណែកត-សព្ទនោះប្រកបបានចំពោះតែបឋមាវិភត្តិម្យ៉ាង ហើយប្រើបានគ្រប់ៗពហុព្វីហិដូចឧទាហរណ៍នៃឆដ្ឋីពហុព្វីហិថា ឆិន្នា ហត្ថា យស្ស សោ=ឆិន្នហត្ថោ (ចោរោ) ដូច្នេះ ។

១២៣– ស. និបាតដែលប្រើក្នុងនិបាតបុព្វកៈនេះ ដោយច្រើននិយមប្រើនិបាតពួកណា? ដូចអ្វីខ្លះ?

ច. ដោយច្រើននិយមប្រើ និបាតប្រាប់ទី, និបាតប្រាប់បរិច្ឆេទ, និបាតប្រាប់ឧបមានុបមេយ្យ, និបាតប្រាប់ដំណើរសេចក្តីផ្សេ ៗ ដូច តិរោបព្វតំ, ពហិនគរំ, អន្តោបាសាទំ, យថាវុឌ្ឍំ, យាវជីវំ ជាដើម ។

១២៤– ស. ក្នុងការតាំងវិគ្រោះនៃអវធារណបុព្វបទកម្មធារយស-មាស ហេតុអ្វីទើបត្រូវបំពេញឯវ-សព្ទចុះទៅក្នុងចន្លោះផង ?

ប. ព្រោះបំណងនឹងប្រែ ឯវ-សព្ទនោះថា "គឺ" ដើម្បីនឹងបានហាមឃាត់សេចក្តីឯទៀត ដូចពុទ្ធរតនំ រតនៈគឺព្រះពុទ្ធជាដើម បើមិនយក ឯវ-សព្ទដែលប្រែថា (គឺ) នោះ មកចុះក្នុងចន្លោះ ក៏នឹងជា-ហេតុឲ្យប្រែទៅជាយ៉ាងដទៃដែលមិនមែនជារបស់ត្រូវបំណង ព្រោះពាក្យថារតនៈ សំគាល់សេចក្តីបានទូលំទូលាយ ដើម្បីនឹងធ្វើដំណើរសេចក្តីឲ្យច្បាស់ឡើង គឺដើម្បីសំដែងថាបានតែជារបស់នោះឬចំពោះតែរបស់នោះៗ ដែលមិនជាប់អោយរបស់ដទៃ ហេតុនោះទើបត្រូវបំពេញ ឯវ ចុះក្នុងចន្លោះ ។

១២៥– ស. កំនាធិករណពហុព្វីហិ អាចត្រឡប់ជាតប្បុរិសស-មាសនឹងកម្មធារយៈបានឬទេ? ដូចអ្វី?

ប. បាន ។ ដូចអាវុធហត្ថោ ត្រឡប់ឲ្យជាសត្តមីតប្បុរិ-សៈ វិគ្រោះថា ហត្ថេ អាវុធោ = ហត្ថាវុធោ ។ ឯករត្តិវាសោ ត្រឡប់ឲ្យជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស វិគ្រោះថា ឯករត្តិ ច សោ វាសោ-ចាតិ = ឯករត្តិវាសោ ។

១២៦– ស. តប្បុរិសៈនឹងត្រឡប់ឲ្យជាកម្មធារយៈ, តុល្យាធិករ-

ណៈ ភិន្នាធិករណៈ ឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វីហិ នឹងទ្វន្ទសមាសបានឬទេ ? តួយ៉ាងជាម៉េច ?

ឆ. បាន ៗ ដូច មរណទុក្ខំ សេចក្តីទុក្ខកើតហើយអំពីសេចក្តីស្លាប់ ជាបញ្ចមីតប្បុរិសៈ ត្រូវប្រែឲ្យជាវិសេសនុត្តរបទកម្មធារយៈ ប្រែថា"សេចក្តីស្លាប់ជាទុក្ខ"វិគ្រោះថា មរណំ ទុក្ខំ=មរណទុក្ខំ ៗ សុខប្បត្តោ "បុរសដល់ហើយនូវសេចក្តីសុខ" ជាទុតិយាតប្បុរិសៈ ត្រូវប្រែឲ្យជាតតិយាតុល្យាធិករណៈ វិគ្រោះថា សុខំ បត្តំ យេន សោ=សុខប្បត្តោ (បុរិសោ) ៗ សំសារទុក្ខំ "ទុក្ខក្នុងសំសារ" ជាសត្តមីតប្បុរិសៈ ត្រូវប្រែឲ្យជាឆដ្ឋីភិន្នាធិករណពហុព្វីហិ វិគ្រោះថា សំសារេ ទុក្ខំ យស្ស សោ=សំសារទុក្ខោ (បុរិសោ) ៗ រាជបុត្តោ "កូនរបស់ស្តេច" ជាឆដ្ឋីតប្បុរិសៈ ត្រូវប្រែឲ្យជាឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វីហិ វិគ្រោះថា រាជបុត្តោ ឥវ បុត្តោ យស្ស សោ=រាជបុត្តោ (អមច្ចោ) ៗ វនបុប្ផំ "ផ្កាក្នុងព្រៃ" ជាសត្តមីតប្បុរិសៈ ត្រូវប្រែឲ្យជាទ្វន្ទសមាស វិគ្រោះថា វនញ្ច បុប្ផញ្ច=វនបុប្ផំ ៗ.

១២៧– សួ. ដឹងបានយ៉ាងណា ថាកម្មធារយសមាសនេះ ជាសមាសនាម ឬ ជាសមាសគុណ ? ដូចអ្វី ?

ឆ. ដឹងបានយ៉ាងនេះ. សមាសណាសូម្បីមិនមានសព្ទដទៃជាតួប្រធាន ក៏ប្រែបានសេចក្តីល្អ ដូច្នេះដឹងបានថាសមាសនោះ ជាសមាសនាមដូចនរសីហោ "នរៈដូចសីហៈ"ជាដើម ៗ បើសមាសណាត្រូវ

រកសព្ទដទៃមកជាប្រធាន សមាសនោះជាសមាសគុណ ដូច អន្ធពធិតេ (បុរិសោ) “(បុរស) ចាំងខ្ទាក់ចាំងចុងជាដើម” ។

១២៨– ស្ន. ហេតុអ្វីសមាសទើបមិនមានបច្ច័យ ដូចសព្ទប្រភេទដទៃដូចយ៉ាងតទ្ធិត, អាខ្យាត, កិតក: ?

ច្ល. ហេតុថា សព្ទសមាសជានាមសព្ទដោយត្រង់ មាននាទីបែកតាមវិភត្តិនាមបាន ចាំងមិនប្រែប្រួលទៅជាយ៉ាងដទៃ សព្ទអានដំណើរសេចក្តីយ៉ាងណា ក៏គង់នៅយ៉ាងនោះហើយជាសព្ទមាននាទីត្រូវបំប្រួញនាមសព្ទច្រើន ៗ សព្ទ ឲ្យចូលជាបទមួយ ដោយពិធីលុបវិភត្តិរបស់សព្ទមុខខ្លះ មិនលុបខ្លះ ដើម្បីនឹងឲ្យមានដំណើរសេចក្តីស្រួលហើយធ្វើឲ្យខ្លី ចាំងមិនលំបាកក្នុងការប្រកបវិភត្តិស្មុកស្កះ ច្រើនពេកផង ៗ ចំណែកតទ្ធិត, អាខ្យាត, កិតក:នោះ ចុះបច្ច័យជំនួសសព្ទខ្លះ ដើម្បីជាគ្រឿងសំគាល់របស់វាចក:ខ្លះ ដើម្បីជាគ្រឿងសំគាល់របស់សាធន:ខ្លះ ដើម្បីជាគ្រឿងសំគាល់របស់កាលខ្លះ ។

១២៩– ស្ន· កិរិយានឹងនាមទាំងពីរនេះ ដែលអាចនាំមកបំប្រួញជាសមាសបាន សំគាល់យកកិរិយានឹងនាមប្រភេទណា ?

ច្ល· សំគាល់យកនាមកិតក:, កិរិយាកិតក:នឹងនាមសព្ទទាំង ៣ គឺនាមនាម, គុណនាម, សព្វនាមនឹងអព្យយសព្ទ វៀរលែងតែអព្យយ-បច្ច័យចេញតែតោ បច្ច័យដែលប្រើចុះក្នុងនាមនាម អាចជាបទ

ក្រោយនៃបទសមាសបាន ព្រោះហេតុនោះ គោ–បច្ច័យមិននៅក្នុងកន្លែងដែលនឹងត្រូវហាមទេ ។

១៣០– សួ. អព្យយស័ព្ទនឹងនាមនាម ដែលអាចបំប្រួញជាសមាសបាន មានប្រើក្នុងសមាសអ្វីច្រើន ? ចូរសំដែងឧទាហរណ៍ ។

ឆ. ដែលអាចបំប្រួញជាសមាសបាន មានប្រើក្នុងអព្យយីភាវសមាសដោយច្រើន ដូច ឧបនគរំ ឬ តិរោបព្វតំជាដើម ក្នុងកម្មធារយសមាសក៏ប្រើខ្លះ តែត្រូវបុះ ក សកត្ត - បច្ច័យត្រង់ខាងចុងរបស់អព្យយស័ព្ទនោះមុន ដូច អនុគោ ថេរោ = អនុត្ថេរោ ។

១៣១ – សួ. សុខប្បត្តោ ជាតប្បុរិសសមាសពិតឬ ? បើដូច្នេះនឹងផ្សេងពីសុខប្បត្តបុរិសោ ដូចម្តេចខ្លះ ?

ឆ. ពិត ។ ផ្សេងពី សុខប្បត្តបុរិសោ ដូច្នេះគឺ សុខប្បត្តោ ជាលក្ខណៈរបស់សមាសពិត ព្រោះតាមសញ្ញាតិរបស់សមាសធម្មតា (លើកតែខ្លួនសមាសចេញ) និយមស័ព្ទត្រឹមពីរប៉ុណ្ណោះ បើជាសមាសគុណក៏គេអញ្ញបទមកបន្ថែមចូលថ្មី ដែលមិនប្រើបទប្រធានរបស់សមាសខ្លួនឯង តែកាលយកអញ្ញបទមកបំប្រួញដូច សុខប្បត្តបុរិសោ ដូច្នេះក្លាយជា ៣ ស័ព្ទទៅ តាមច្បាប់របស់សមាស និយមស័ព្ទត្រឹមពីរដូចពោលមកតែលើសកំណត់នោះ ត្រូវធ្វើឱ្យជាសមាសមានផ្ទៃទៅវិញ ដូចស័ព្ទថា សុខប្បត្តបុរិសោ ត្រូវទាយថាជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយៈមានទុតិយាតប្បុ-

រិសៈជាដើម វិគ្រោះនៃទុតិយាតប្បុរិសៈ សុខំ បត្តោ=សុខប្បត្តោ (បុរិសោ) ។ វិគ្រោះនៃវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយៈ: សុខប្បត្តោ បុរិសោ= សុខប្បត្តបុរិសោ ។

១៣២– សួ. អកុសលសព្ទ ជាឈ្មោះរបស់មនុស្សក៏មាន ជាឈ្មោះរបស់កម្មក៏មាន នឹងជាសមាសតែម្យ៉ាងដូចគ្នាឬៗផ្សេងគ្នាយ៉ាងណា ? មានរូបវិគ្រោះដូចម្ដេច ?

ឆ. មិនជាសមាសតែម្យ៉ាងដូចគ្នាទេ, បើជាឈ្មោះរបស់មនុស្សជានបុព្វបទពហុព្វីហិ វិគ្រោះថា នត្ថិ តស្ស កុសលំ'ន្តិ=អកុសលោ (ជនោ) ។ ឈ្មោះរបស់កម្មជាទកយតប្បុរិសសមាស វិគ្រោះថា ន កុសលំ= អកុសលំ (ឥទំ កម្មំ) ។

១៣៣– សួ. <u>កម្មផលំ</u> ប្រែថាដូចម្ដេច ? ជាសមាសអ្វីបានខ្លះ ? គ្រោះដូចម្ដេច ?

ឆ. <u>កម្មផលំ</u> ប្រែថា "កម្មនិងផលនៃកម្ម" ។ បានសមាសពីរ គឺជាសមាហារទ្វន្ទៈនិងឆដ្ឋីតប្បុរិសសមាស វិគ្រោះថា កម្មញ្ច ផលញ្ច= កម្មផលំ ។ កម្មស្ស ផលំ=កម្មផលំ ។

១៣៤– សួ. ក្នុងចន្លោះសមាសដែលមានបទខួមជានបុំសកលិង្គ ឯកវចនៈមានផ្លូវសង្កេតឃើញសេចក្តីផ្សេងគ្នាយ៉ាងណា ?

ឆ. ផ្សេងគ្នាយ៉ាងនេះ គឺសមាហារទ្វន្ទសមាសនិយម

សព្ទនាមនាម តាំងតែពីរសព្ទឡើងទៅ ។ សមាហារទិគុសមាស មានបកតិសង្ខ្យានៅមុខបទប្រធាននៅក្រោយ ។ អព្យយីភាវសមាស មានឧបសគ្គនឹងនិបាតនាំមុខ ។

១៣៥- សួ. សព្ទថា ខាទនីយភោជនីយាទីនិ ជាសមាសអ្វី ? វិគ្រោះដូចម្ដេច ?

ឆ. ខាទនីយភោជនីយាទីនិ ជាឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ មានអសមាហារទ្វន្ទសមាសជាផ្ទៃ វិគ្រោះថា ខាទនីយានិ ច ភោជនីយានិ ច= ខាទនីយភោជនីយានិ (អ.ទ្វ.) ។ ខាទនីយភោជនីយានិ អាទីនិ យេសំ តានិ= ខាទនីយភោជនីយាទីនិ (វត្ថូនិ) (ឆ.តុ.) ។

១៣៦- សួ. វុឌ្ឍលតា បានចំពោះតែពហុព្វីហិសមាសប៉ុណ្ណោះ ឬជាអ្វីបានទៅទៀតខ្លះ ? ហើយទាំងពីរយ៉ាងនោះសំគាល់សេចក្ដីផ្សេងគ្នាដូចម្ដេច ?

ឆ. មិនមែនបានតែចំពោះពហុព្វីហិសមាសប៉ុណ្ណោះទេ ត្រឡប់ជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាសក៏បានវិគ្រោះថា វុឌ្ឍា លតា= វុឌ្ឍលតា ។ ហើយទាំងពីរយ៉ាងសំគាល់សេចក្ដីផ្សេងគ្នា ត្រង់ជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស មានសេចក្ដីថា "វល្លិឡើងហើយ" ទទេ ៗ សេចក្ដីនៅមិនទាន់ច្បាស់លាស់ លុះតែអនុលោមសព្ទនេះឲ្យជាទុតិយាពហុព្វីហិទៀត ទើបមានដំណើរសេចក្ដីច្បាស់លាស់ឡើង ហើយកាល

សម្រេចជាបទសមាសហើយ ប្រែថា “(ដើមឈើ) មានវល្លិ៍ឡើងហើយ” ដូច្នេះទើបដឹងសេចក្ដីច្បាស់លាស់ ។

១៣៧– ស. ចីវរបិណ្ឌបាតាទិកប្បច្ចយទាយកោ ជាសមាសអ្វី? វិគ្រោះថាម៉េច?

ច. ជាទុតិយាតប្បុរិសសមាស មានអសមាហារទ្វន្ទៈនិង ឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិជាផ្ទៃ ។ វិគ្រោះថា ចីវរញ្ច បិណ្ឌបាតោ ច= ចីវរបិណ្ឌបាតា ។ ឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិវិគ្រោះថា ចីវរបិណ្ឌបាតា អាទិកា យេសំ តេ=ចីវរបិណ្ឌបាតាទិកា ។ ទុតិយាតប្បុរិសៈវិគ្រោះថា ចីវរបិណ្ឌបាតាទិកប្បច្ចយានំ ទាយកោ=ចីវរបិណ្ឌបាតាទិកប្បច្ចយទាយកោ (បុរិសោ) ។

១៣៨ - ស. សហស្សភិក្ខុនិងភិក្ខុសហស្សំ ផ្សេងគ្នាព្រោះហេតុអ្វី? វិគ្រោះថាម៉េច?

ច. ផ្សេងគ្នាព្រោះបទសង្ខ្យាទៅមុខនិងក្រោយ ឯសហស្សភិក្ខុជាអសមាហារទិគុសមាសវិគ្រោះថា សហស្សានិ ភិក្ខូ=សហស្សភិក្ខុ ។ ភិក្ខុសហស្សំ ជាឆដ្ឋីតប្បុរិសសមាស វិគ្រោះថា ភិក្ខូនំ សហស្សំ=ភិក្ខុសហស្សំ ។

១៣៩ – ស. ពហុព្វីហិសមាសដែលប្រកបដោយកិរិយាកិតកម្ម-

វាចកៈដូច <u>បុដ្ឋព្វបញ្ហោ</u> ជាដើម ត្រូវជាតតិយាពហុព្វីហិទាំងនោះឬ ។ ជាយ៉ាងដទៃក៏បាន បើជាសមាសអ្វីក៏ប្តូរតាំងវិគ្រោះមកផង !

ឆ. មិនមែនបានចំពោះតែជាតតិយាពហុព្វីហិទាំងនោះប៉ុណ្ណោះទេ, សូម្បីជាយ៉ាងដទៃក៏បានទៀតស្រេចហើយតែបំណងរបស់សព្ទថាជាឈ្មោះរបស់អ្វី ដូចសព្ទគឺ <u>បុដ្ឋព្វបញ្ហោ</u> នោះ បើជាឈ្មោះរបស់ពាក្យសួរ គឺបញ្ហានោះឯង ត្រូវជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស វិគ្រោះថា បុដ្ឋោ បញ្ហោ=បុដ្ឋព្វបញ្ហោ ។ បើជាឈ្មោះរបស់អ្នកសួរ ជាតតិយាពហុព្វីហិ វិគ្រោះថា បុដ្ឋោ បញ្ហោ យេន សោ=បុដ្ឋព្វបញ្ហោ (អាចរិយោ) ។ បើជាឈ្មោះរបស់អ្នកដែលត្រូវគេសួរ ជាចតុត្ថីពហុព្វីហិ វិគ្រោះថា បុដ្ឋោ បញ្ហោ យស្ស សោ = បុដ្ឋព្វបញ្ហោ (សិស្សោ) ។

១៤០– សួ. <u>បញ្ញាភា</u> ប្រែថាដូចម្តេច ? តាំងវិគ្រោះយ៉ាងណា ?

ឆ. ប្រែថា "បញ្ញាទីងពន្លឺឬពន្លឺរបស់បញ្ញា" ។ វិគ្រោះថា បញ្ញា ច អាភា ច = បញ្ញាភា ។ បញ្ញាយ អាភា = បញ្ញាភា ។

១៤១ – សួ. នាមសព្ទមានអវិភត្តិជាដើម ក្នុងទីបំផុតលោកបំព្រួញចូលដោយបទខាងចុង ឈ្មោះតប្បុរិសសមាស នាមសព្ទក្នុងទីនេះ នោះសំគាល់យកអ្វី ?

ឆ. សំគាល់យកនាមសព្ទទាំង ៣ គឺនាមនាម ១, គុណនាម ១, សព្វនាម ១ ។

១៨២- សួ. កាលនាំសព្ទមនោគណៈ បំប្រួញចូលជាសមាស ហើយផ្សេងពីសព្ទដទៃយ៉ាងណា ? ចូរលើកឧទាហរណ៍ពីរមកអាងហើយ តាំងវិគ្រោះប្រាប់ឈ្មោះសមាសផង !

ឆ. ផ្សេងពីសព្ទដទៃយ៉ាងនេះ គឺសព្ទដទៃកាលបំប្រួញចូលជាបទសមាសហើយ មិនត្រូវយកទីបំផុតរបស់ខ្លួនជាឱ ៗ ពួកមនោគណៈ សព្ទនេះកាលបំប្រួញចូលជាបទសមាសហើយ យកសព្ទទីបំផុតរបស់ខ្លួនជាឱ ដូចឧទាហរណ៍ថា ចេតោវិមុត្តិ និងតេជោធាតុ ទាំងពីរនេះសម្រេចដោយលុត្តសមាសកិច្ច សព្ទដើមវិគ្រោះថា ចេតសោ វិមុត្តិ = ចេតោវិមុត្តិ ជាតតិយាតប្បុរិសមជ្ឈេលោបសមាស ។ សព្ទក្រោយវិគ្រោះថា តេជោ ឯវ ធាតុ = តេជោធាតុ ជាអវធារណបុព្វបទកម្មធារយសមាស ។

១៨៣- សួ. និទ្ទុក្ខោ និងនិទ្ទុក្ខំ, អផាសុកោ និងអផាសុកំ ផ្សេងគ្នាឬទេ ? ប្រែថាម៉េច ? វិគ្រោះដូចម្តេច ?

ឆ. ផ្សេងគ្នា ៗ និទ្ទុក្ខោ "មានសេចក្តីក្រវល់ក្រវាយមិនមាន" វិគ្រោះថា នត្ថិ តស្ស ទុក្ខំ = និទ្ទុក្ខោ ។ និទ្ទុក្ខំ "ការមិនមាននៃសេចក្តីក្រវល់ក្រវាយ" វិគ្រោះថា ទុក្ខស្ស អភាវោ = និទ្ទុក្ខំ ។ អផាសុកោ "មានសេចក្តីសប្បាយមិនមាន" វិគ្រោះថា នត្ថិ តស្ស ផាសុកំ = អផាសុកោ ។ អផាសុកំ "ទុក្ខមិនមែនសេចក្តីសប្បាយ" វិគ្រោះថា ន ផាសុកំ = អផាសុកំ ។

១៨៤- ស. ត្រូវការបំប្រួញកម្មធារយសមាស ឲ្យសល់ត្រឹមពីរនឹងបានប៉ុន្មាន? ព្រោះហេតុអ្វី? បំប្រួញមកមើល ។

ប. បំប្រួញកម្មធារយសមាសឲ្យសល់ត្រឹមពីរបានគឺជាសមាសនាមម្យ៉ាងជាសមាសគុណម្យ៉ាង ។ ព្រោះហេតុថាកម្មធារយសមាសបានតាំងនាមនាមនឹងគុណនាម ។ វិសេសនបុព្វបទ, វិសេសនុត្តរបទ, វិសេសនោបមបទ, អវធារណបុព្វបទបំប្រួញជាសមាសនាម ។ វិសេសនោភយបទចាត់ជាសមាសគុណ ។

១៨៥- ស. ក្នុងភាសាបាលីសមាសសំដែងដោយកិច្ចមានពីរយ៉ាង ចូលចិត្តថាកិច្ចអ្វី? ទូរេនិទានំ ជាសមាសអ្វី? ធ្វើដូចម្តេចទើបបានដូច្នោះ?

ប. កិច្ចក្នុងទីនេះ, បានដល់វិធីបំប្រួញនាមសព្ទចូលជាបទសមាសតាំងពីរយ៉ាងនោះឯង គឺសមាសដែលលុបវិភត្តិហៅថា លុត្តសមាស ១, សមាសដែលមិនបានលុបវិភត្តិហៅថា អលុត្តសមាស ១ ។ ទូរេនិទានំ ជាឆដ្ឋីកិច្ចាធិករណពហុព្វីហិមានវិគ្រោះថា ទូរេ និទានំ យស្ស តំ=ទូរេនិទានំ (វត្ថុ) កាលបំប្រួញចូលហើយមិនបានលុបវិភត្តិរបស់សព្ទមុខ ដូចឧទាហរណ៍នេះគប្បីដឹងចុះថា សម្រេចដោយអលុត្តសមាសកិច្ច ។

១៨៦- ស បណ្ឌិតមនុស្សា, អាទ្ធីរយោ តាំងវិគ្រោះដូចម្តេច? ចូរប្រាប់ឈ្មោះសមាសមកមើល!

ឆ. បណ្ឌិតមនុស្សោ វិគ្រោះថា បណ្ឌិតោ ច សោ មនុស្សោ ចាតិ=បណ្ឌិតមនុស្សោ ជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយៈ ។ អារទ្ធវីរិយោ វិគ្រោះថា អារទ្ធំ វីរិយំ យេន សោ=អារទ្ធវីរិយោ (សាមណេរោ) ជាតតិយាពហុព្វីហិ ។

១៤៧– ស. ពហុព្វីហិសមាស ប្រែថាដូចម្ដេច? ប្លែកពីតទស្សត្ថិតទ្ធិតឬទេ មានផ្លូវសង្កេតយ៉ាងណា?

ឆ. ពហុព្វីហិប្រែថា "មាន" ។ ប្លែកពីតទស្សត្ថិតទ្ធិត គឺពហុព្វីហិសមាស មាននាទីបំប្រួញស័ព្ទខាងមុខឲ្យជាប់គ្នានឹងស័ព្ទខាងក្រោយដោយពិធីលុបវិភត្តិខ្លះមិនលុបខ្លះ គង់សល់ទុកតែវិភត្តិរបស់ស័ព្ទក្រោយប៉ុណ្ណោះ ចំណែករូបស័ព្ទគង់ទុកតាមដើម ។ តទស្សត្ថិតទ្ធិតក៏ប្រែថា "មាន" ដូចគ្នាក៏ពិត តែមាននាទីសង្កេតឲ្យដឹងបាន ព្រោះធម្មតាតទ្ធិត ប្រើបច្ច័យចុះជំនួសស័ព្ទ ជាឧបាយកាត់បំបាត់ស័ព្ទឲ្យតិចចុះ ដែលជាតទ្ធិតអ្វីនោះ ស្រេចហើយតែបច្ច័យដែលចុះជំនួសស័ព្ទនឹងបង្គាប់ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ។

១៤៨ - ស. អ្វីហៅថាសហបុព្វបទពហុព្វីហិ? ស័ព្ទ សយសោ, មហិឡ្ហមុខោ ជាសមាសអ្វី តាំងវិគ្រោះយ៉ាងណា?

ឆ. ស័ព្ទដែលមានសហស័ព្ទជាបទមុខ កាលសម្រេចជាបទរួមហើយសល់ទុកតែអក្សរត្ដមុខ គឺ ស ហៅថាសហបុព្វបទពហុព្វីហិស-

មាស ។ សយសោ ជា សហបុព្វបទពហុព្វីហិ វិគ្រោះថា សហ យសេន យោ វត្តតីតិ = សយសោ ។ មហិឡាមុខោ ជាឆដ្ឋីឧបមាពហុព្វីហិ វិគ្រោះថា មហិឡាមុខំ ឥវ មុខំ យស្ស សោ = មហិឡាមុខោ ។

១៤៩ - សួ. សង្ឃតានំ, វិសង្ខារគតំ ពីរស័ព្ទនេះជាសមាសអ្វី ? វិគ្រោះថាម៉េច ?

ប. សង្ឃតានំ ជាចតុត្ថីតប្បុរិសៈ វិគ្រោះថា សង្ឃស្ស តានំ = សង្ឃតានំ ។ វិសង្ខារគតំ ជាទុតិយាតប្បុរិសៈមជ្ឈេលោបសមាសមានឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិនិងវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយ ជាផ្ទៃ វិគ្រោះថា វិគតា សង្ខារា យស្ស តំ = វិសង្ខារំ (និព្វានំ) ។ វិសង្ខារំ និព្វានំ = វិសង្ខារនិព្វានំ ។ វិសង្ខារនិព្វានំ គតំ = វិសង្ខារគតំ (ចិត្តំ) ចិត្តដល់ហើយនូវព្រះនិព្វានមានសង្ខារទៅប្រាសហើយ ។

១៥០ - សួ. ញាណវរ ជាឈ្មោះរបស់ធម៌ គឺញាណ ជាសមាសអ្វី ? ជាឈ្មោះរបស់មនុស្ស ជាសមាសអ្វី ? តាំងវិគ្គហៈដូចម្ដេច ?

ប. ជាឈ្មោះរបស់ធម៌ជាវិសេសនបុព្វបទកម្មធារយសមាស វិគ្គហៈថា ញាណំ វរំ = ញាណវរំ (ញាណដ៏ប្រសើរ) ។ បើជាឈ្មោះរបស់មនុស្សជាឆដ្ឋីតុល្យាធិករណពហុព្វីហិ វិគ្គហៈថា ញាណំ វរំ យស្ស សោ = ញាណវរោ (អ្នកមានញាណដ៏ប្រសើរ) ។

១៨១ ស. អាហច្ចបាទកោ អដ្ឋសិបទំ បរក្កមិបទំ នត្ថិភាវោ ឯហិបស្សវិធិ និបច្ចការី និគ្គយ្ហការី ព្យត្តីកភោតិ ពហុលីកភោតិ បទទាំងអស់នេះ ណាជាសមាសនាម? ណាជាសមាសកិរិយា? ចូរតាំងវិគ្គហៈមកមើល !

ប. អាហច្ចបាទកោ អដ្ឋសិបទំ បរក្កមិបទំ នត្ថិភាវោ ឯហិបស្សវិធិ និបច្ចការី និគ្គយ្ហការី ទាំង៧បទនេះជាសមាសនាម ។ ព្យត្តីកភោតិ ពហុលីកភោតិ ២បទនេះជាសមាសកិរិយា ។ អាហច្ចបាទកោ តាំងវិគ្គហៈថា អដនិយំ អាហច្ចៈ បវេសេត្វា កតោ បាទោ យស្ស សោ = អាហច្ចបាទកោ "(គ្រែ) មានជើងដែលគេបញ្ចូលទៅក្នុងមេហើយធ្វើហើយ", អដ្ឋសិបទំ តាំងវិគ្គហៈថា អដ្ឋសី'តិ បទំ = អដ្ឋសិបទំ "បទជាអដ្ឋសិ", បរក្កមិបទំ តាំងវិគ្គហៈថា បរក្កមី'តិ បទំ = បរក្កមិបទំ "បទជាបរក្កមិ", នត្ថិភាវោ តាំងវិគ្គហៈថា នត្ថិ ភាវោ = នត្ថិភាវោ "ភាវៈ (នៃវត្ថុនោះ) មិនមាន" ឯហិបស្សវិធិ តាំងវិគ្គហៈថា ឯហិ បស្សា'តិ វិធិ = ឯហិបស្សវិធិ "វិធីជាអ្នកចូរមកចូរមើល" និបច្ចការី តាំងវិគ្គហៈថា និបច្ចៈ និបតិត្វា ការី = និបច្ចការី "(ជន) អ្នកគោរពបន្ទាប", តែនិបច្ចការី សព្ទនេះមិនមែនជាសមាសដោយត្រង់ទេ

មានមកដោយវិធីនៃកិតកៈ ដូចជា និបច្ចៈនិបតិត្វា វត្តំ សីលំ យស្ស សោ=និបច្ចវាទី "(ជន) អ្នកមានកិរិយាពោលទម្លាក់ចុះជាប្រក្រតី" =(អ្នកមានកិរិយាពោលបន្ទាបជាប្រក្រតី), និគ្គយ្ហវាទី តាំងវិគ្គហៈថា និគ្គយ្ហ និគ្គណ្ហិត្វា វទតី=និគ្គយ្ហវាទី "(ជន) អ្នកពោលផ្ចាញ់ផ្ចាល់" តែសព្ទនេះក៏មិនមែនជាសមាសដោយត្រង់ដែរ មានមកដោយវិធីនៃកិតកៈ វិគ្គហៈថា និគ្គយ្ហ និគ្គណ្ហិត្វា វត្តំ សីលមស្សាតិ= និគ្គយ្ហវាទី "(ជន) អ្នកមានកិរិយាពោលផ្ចាញ់ផ្ចាល់ជាប្រក្រតី" ។ ព្យត្តីករោតិ តាំងវិគ្គហៈថា ព្យត្តំ វិគតត្តំ ករោតីតិ=ព្យត្តីករោតិ "(គេ) ធ្វើឲ្យវិនាស", ពហុលីករោតិ តាំងវិគ្គហៈថា ពហុលំ បុនប្បុនំ ករោតីតិ=ពហុលីករោតិ "(គេ) ធ្វើឲ្យច្រើន, ធ្វើឲ្យរឿយ ៗ" ។

ចប់ បកិណ្ណកវិធី តែប៉ុណ្ណោះ

សំនួរនឹងចម្លើយសមាសនិទ្ទេស

ចប់

សន្លឹកប្រាប់ពាក្យខុសត្រូវ

ពាក្យខុស	ពាក្យត្រូវ	ទំព័រ	បន្ទាត់
កិច្ចរបស់	កិច្ចរបស់	១៨៧	៦
សមាស	សមាស	១៨៧	១៣
វកត្តិ	វិកត្តិ	១៩០	៤
វធី	វិធី	១៩០	៧
វត្តា	វុត្តា	១៩៤	១៦
វិ សសនៈ	វិសេសនៈ	១៩៩	១៧
(ហាន)	(មាន)	២០៨	២
តេិ	តើ	២០៨	៦
ឧហណ៍ត	ឧទាហរណ៍	២១២	៦
លិង	លិង្គ	២១៤	៨
ឧកយតប្បរិស	ឧកយតប្បុរិស	២១៦	១៩
បំប្រញ	បំប្រួញ	២១៩	១៦
ពហុពីហិ	ពហុព្វីហិ	២២២	១១
វគ្គហៈ	វិគ្គហៈ	២២៤	៩
ពហុព្វហិ	ពហុព្វីហិ	២២៤	១៤
អាគតា	អាគតា	២៣១	៨

ពាក្យខុស	ពាក្យត្រូវ	ទំព័រ	បន្ទាត់
គប្យុរិស	គប្បុរិស	២៣២	៤
(ព្រះពុទ្ធ)	(ព្រះពុទ្ធទ.)	២៣៤	១២
នគរូបំប៉	នគរូបំម៉	២៣៤	១៤
សមុររនៃមាស	សម្បុរនៃមាស	២៤២	១៦
តាំងស្ញើ	តាំងឡើង	២៤៤	៧
កន វិមានំ	កនកវិមានំ	២៤៦	១៩
សេះ	សេះទ	២៤៧	៦
ឧទាហណ៍	ឧទាហរណ៍	២៤៧	១៥
ព្រាះបទ	ព្រោះបទ	២៥៥	១១
ជាវថ្ង	ជាថ្ងៃ	២៥៧	៨
គ	គេ	២៦២	២
តាំង បទ	តាំង៤បទ	២៦៨	១៣
គាកសុពេ	គាកស្ពេ	២៧១	២
បុត្ ទ	បុត្តបទ	"	៧
គប្ប ិស:	គប្បុរិស:	២៧២	៨
ឧកប	ឧភយ	២៧៧	១៥
ជាសមាហារទ្វន្ទ:	ជាអសមាហារទ្វន្ទ:	២៧៨	១៩
ករណ:	កិច្ចាធិករណ:	២៨១	២

សូមឲ្យកែពាក្យខុស

ក្នុងសំនួរនឹងចម្លើយនាមនិទ្ទេសទី ២ ទំព័រ ១៥២ បន្ទាត់ទី ៤ ត្រង់ "១០០ លើសដោយ ២" ត្រូវកែថា "១១០០ លើសដោយ ២", នឹង ទំព័រ ១៥៣ បន្ទាត់ទី ២ ត្រង់ ២៤៩៣ ត្រូវកែថា ២៤៧៣ វិញ ៗ

រោងពុម្ពវិទ្យាស្ថានពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ